

Studenti veřejných vysokých škol
z třetích zemí studující v českém jazyce
na území Hlavního města Prahy

Danica Schebelle

Jan Kubát

Jan Hraba

VÚPSV, v. v. i. Praha

2020

Publikace byla schválena Ediční vědeckou radou ve složení:

doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (VÚPSV, v. v. i. Praha)
Ing. Martin Holub, Ph.D. (VÚPSV, v. v. i. Praha)
Mgr. Miriam Kotrusová, Ph.D. (FSV UK Praha)
doc. Ing. Robert Jahoda, Ph.D. (MU Brno)
Ing. David Prušvic, Ph.D. (MF ČR)
Ing. Jan Mertl, Ph.D. (VŠFS Praha)
Ing. Jan Molek, CSc. (JU České Budějovice)
doc. Ing. Olga Poláková, CSc. (Metropolitní univerzita Praha)

Monografie byla finančně podpořena z programu „Integrace cizinců 2018“ Ministerstva vnitra ČR, je součástí projektu „Výzkum vybraných oblastí integrace studentů z třetích zemí studujících vysokoškolské obory na území hl. m. Prahy, jejichž studium je financováno ze státního rozpočtu“.

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12, Praha 7, 170 00
jako svou 573. publikaci
Vyšlo v roce 2020, 1. vydání, počet stran 109
Tisk: VÚPSV, v. v. i.

Recenze: doc. RNDr. Milan Šimek, Ph.D.
Ing. Jiří Vojtěch

ISBN 978-80-7416-362-3 (print)
978-80-7416-363-0 (pdf)

<https://www.vupsv.cz>

Abstrakt

Publikace přináší poznatky o zahraničních studentech z třetích zemí studujících v českém jazyce veřejnou vysokou školu na území Hlavního města Prahy. Zahraničním studentům studujícím v České republice bývá zpravidla věnována častější pozornost spíše ze strany českých médií než ze strany aplikovaného výzkumu, a to zejména z důvodu jejich narůstajícího podílu na našich vysokých školách a univerzitách. Studie se opírá o statistiky MŠMT, expertní šetření, hloubkové rozhovory se studenty a realizované výběrové šetření mezi cílovou skupinou studentů. V rámci aplikovaného smíšeného výzkumu byla pozornost zaměřena na vybrané oblasti vypovídající jak o studiu cílové skupiny cizinců, tak o jejich pobytu na území České republiky, sledovány byly vybrané výzkumné oblasti např. vzdělání a pracovní příležitosti, rodina, vrstevníci, spolužáci a přátelé, životní strategie a plány studentů do budoucnosti a také veřejný prostor a zkušenosti studentů s vybranými institucemi v ČR.

Cílem studie bylo rozšířit poznatky o studentech-cizincích, kteří se rozhodli studovat veřejnou vysokou školu v českém jazyce, nahlédnout do způsobu jejich života v ČR nejen v souvislosti s jejich studiem a plány do budoucnosti, ale také z hlediska jejich možností integrace do majoritní společnosti ČR.

Klíčová slova: integrace; zahraniční studenti; studium v českém jazyce; vysoké školy; cizinci z třetích zemí, migrace

Abstract

The publication provides an insight into the life of third country students studying in Czech language at the public higher education institutions in Prague. Foreign students studying in the Czech Republic tend to receive more frequent attention from the Czech media rather than from applied research, mainly because of their increasing share in our universities. The study is based on the results of Ministry of education, youth and sports statistics, expert questioning techniques, in-depth interviews and sample survey of such foreign students. Within the applied mixed research, attention was focused on selected areas reflecting the study of the target group of foreigners and their stay in the Czech Republic, e.g. education and job opportunities, family, peers, classmates and friends, life strategies and students' plans for the future, as well as public space and student experience with selected institutions in the Czech Republic. The aim of the study was to extend the information about foreign students who decided to study a public university in the Czech language, to view their way of life in the Czech Republic not only in connection with their studies and plans for the future, but also in terms of their integration possibilities into the Czech society.

Key words: integration, foreign students, study in Czech language, public higher education institutions, universities, third country nationals, migration

Obsah

Seznam zkratk	7
Manažerské shrnutí	9
Úvod	10
1. Statistika MŠMT	13
2. Metodologie výzkumu	19
3. Sociodemografie zkoumaného souboru dotazníkového šetření	25
4. Vzdělávání a pracovní příležitosti	28
5. Jazyková bariéra	38
6. Rodina/vrstevníci (spolužáci) a přátelé	47
7. Životní strategie	63
8. Veřejný prostor a zkušenosti s institucemi	70
Závěr a doporučení	79
Literatura	81
Přílohy	85
Příloha č. 1 Technická zpráva z výzkumu	87
Příloha č. 2 Rekrutační dotazník k projektu Integrace studentů z třetích zemí	92
Příloha č. 3 Dotazník integrace cizinců	93
Výtahy z oponentských posudků	109

Seznam zkratk

A0, A1, A2, B1, B2, C1, C2	jazykové úrovně Společného evropského referenčního rámce řazené od nejnižší k nejvyšší úrovni
BnM	bakalářský a nenavazující magisterské studijní programy
CS	cílová skupina
CSS	cílová skupina studentů
ČR	Česká republika
ČVUT	České vysoké učení technické
DŠ	dotazníkové šetření
EEA	European Economic Area, Evropská hospodářská oblast
EHP	Evropský hospodářský prostor
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
EU	Evropská unie
HLMP	Hlavní město Praha
ICP	Integrační centrum Praha
NNO	nestátní neziskové organizace
FSV UK	Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OA	OA Praha jazyková škola
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OMJ	odlišný mateřský jazyk
PEC	Prague Education Center
PISA	Programme for International Student Assessment
Přf UK	Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy
UIS	Institute for Statistics UNESCO
UK	Univerzita Karlova
UNESCO	Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu
UJEP	Univerzita J. E. Purkyně
ÚJOP UK	Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy
USA	Spojené státy americké
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences, IBM SPSS
VÚPSV	Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.

Seznam zkratk

VŠ	vysoká škola
VŠE	Vysoká škola ekonomická Praha
VŠCHT	Vysoká škola chemicko-technologická v Praze

Manažerské shrnutí

Metody aplikovaného výzkumu použité v rámci zvoleného výzkumného přístupu tzv. mixed research methods sekvenčního modelu umožnily shromáždit zajímavé poznatky o vybraných oblastech studia, života a integrace studentů-cizinců z třetích zemí studujících veřejnou vysokou školu na území Hlavního města Prahy v českém jazyce. Na jejich základě bylo možné poskládat mozaiku vzájemně se doplňujících poznatků a informací a získat tak plastičtější představu o této specifické skupině cizinců. Zahraničním studentům by měla být věnována adekvátní pozornost ze strany odborné veřejnosti a příslušných orgánů státní správy, a to nejen z důvodu zkvalitnění procesu internacionalizace na českých veřejných vysokých školách, ale také z důvodu reflektování vývoje situace a působení zahraničních studentů na našich veřejných školách a jejich dalšího uplatnění nejen na českém trhu práce, ale i v české společnosti jako takové. Bylo dospěno k závěru, že současný vývoj a nastavené podmínky studia studentů z třetích zemí studujících veřejnou vysokou školu mohou do budoucna představovat určitá rizika spojená s omezenou integrací části této skupiny cizinců. Za situace, kdy nejsou nastaveny jednotné podmínky výuky českého jazyka, u těchto studentů nelze předpokládat dosahování adekvátní úrovně znalostí českého jazyka, a to obzvláště při jejich narůstajícím počtu. Vzhledem k tomu, že Česká republika představuje vyhledávanou cílovou zemi pro mnohé zahraniční studenty, je na místě vyvolat veřejnou odbornou a meziresortní diskusi zaměřenou na kvalitu jejich vzdělávání v českém jazyce, posílení jejich orientace ve společnosti a otevřít také otázky spojené s poskytováním zdravotní péče v průběhu jejich studia v ČR a s jejich budoucím uplatněním v České republice nebo v zemi původu (např. v případě studentů studujících v rámci vládního stipendia ČR).

Úvod

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. se již po dobu několika let věnuje v rámci své široké odborné činnosti aplikovanému sociologickému výzkumu a mapování průběhu integrace cizinců z třetích zemí do společnosti ČR. Výsledky této odborné činnosti jsou vytvářeny pro potřeby státní správy a jejích orgánů a dalších subjektů veřejné sféry. V rámci projektu „Výzkum vybraných oblastí integrace studentů z třetích zemí studujících vysokoškolské obory na území Hlavního města Prahy, jejichž studium je financováno ze státního rozpočtu ČR“, byla pozornost a výzkumné aktivity naměřeny na mapování vybraných oblastí integrace, života a studia studentů z třetích zemí studujících v českém jazyce veřejné vysoké školy na území Hl. města Prahy. Dotace na tento projekt byla poskytnuta v rámci programu „Integrace cizinců 2018“ a projekt byl financován ze státního rozpočtu a kofinancován VÚPSV, v. v. i. Pro potřeby dosažení cíle projektu byl ve spolupráci s MŠMT vypracován rozbor aktuálních statistických dat stavu a vývoje počtu mezinárodních studentů v České republice a v rámci tzv. mixed research methods použit kvalitativní a kvantitativní výzkumný přístup sekvenčního modelu získávání poznatků o cílové skupině. Ve spolupráci s výzkumnou agenturou STEM/MARK, a.s. bylo realizováno dotazníkové šetření cílové skupiny studentů pražských veřejných vysokých škol. Výstupy projektu mohou kromě jiného přispět také k včasnému nastavení vhodných preventivních opatření, na základě nichž lze předcházet rizikům neúspěšné integrace této skupiny mezinárodních studentů do majoritní společnosti České republiky, a to jak v průběhu, tak po ukončení jejich studia.

Studium vysokoškolských oborů v českém jazyce na veřejných vysokých školách je hrazeno ze státního rozpočtu všem studentům, tedy i studentům z třetích zemí. Studium zahraničních studentů z třetích zemí je ze strany České republiky podporováno nejen finančně ze státního rozpočtu, ale rovněž formou zrychlené procedury udělování pobytových oprávnění pro zahraniční studenty z třetích zemí a tzv. Režimem student¹, jejichž gestorem je MŠMT, MZV a MV ČR.² Podpora studia zahraničních studentů na veřejných vysokých školách tzv. internacionalizace je také definována ve třetím prioritním cíli dokumentu MŠMT – Dlouhodobém záměru vzdělávací a vědecké výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2016-2020³, jehož jedním z úkolů je přilákání a udržení zahraničních studentů. Podpoře mezinárodní mobility ve vzdělávání je rovněž věnována rozvojová strategie MŠMT do roku 2020 Mezinárodní spolupráce ve vzdělávání (EMN Study 2018, str. 19). Podpoře studia zahraničních studentů v ČR se v rámci své činnosti rovněž věnuje Dům zahraniční spolupráce⁴, který je příspěvkovou organizací MŠMT⁵.

Vymezení pojmu zahraniční student bylo velmi nejednotné a zahrnovalo mnoho různých definic. Proto roku 2015 došlo ke konsenzu organizací UNESCO, OECD a Eurostatu na jednotné definici, která označuje „*mezinárodně mobilního studenta jako osobu, která fyzicky překračuje mezinárodní hranice mezi oběma zeměmi s cílem podílet se na cílových aktivitách v cílové zemi,*

¹ Podrobnější informace viz: https://www.mvcr.cz/služba/docDetail.aspx?docid=22099789&docType=ART&chn_um=2

² Podrobnější informace o realizaci režimu Student viz kapitola XII. 2 Zprávy o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2017 viz: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/rocní-zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace-cizincu-v-ceske-republice-za-roky-2001-2018.aspx>

³ Plán realizace dlouhodobého záměru pro rok 2018 viz: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/dlouhodoby-zamer>

⁴ Informace o možnostech a podmínkách vysokoškolského studia v ČR poskytuje také Národní informační centrum pro mládež viz: <http://www.nicm.cz/studium-cizincu-na-ceskych-vysokych-skolach-v-ceskem-jazyce>

⁵ více viz <https://www.dzs.cz/cz/studium-cizincu-v-cr/>

kde je cílovou zemí odlišná země od země jeho původu" (Unesco 2015).⁶ Tato definice postihuje početně nejvýznamnější skupinu zahraničních studentů, kteří jsou zapsáni na terciárním nebo vyšším stupni vzdělávání a jejich délka pobytu v cílové zemi za účelem studia se pohybuje od jednoho roku do sedmi let. Kromě výše uvedené konsenzuální definice jsou v literatuře a dílčích statistikách často používané definice tzv. zahraniční studenti (foreign students) a kreditně-mobilní studenti (credit-mobile students). Dle tohoto přístupu tvorby statistik pocházejí zahraniční studenti zapsaní do vysokoškolských oborů z nečlenských zemí EU. V cílové zemi nejsou rozlišováni dle druhu jejich pobytu na území, ale podle toho, zda přišli samostatně za účelem studia nebo z důvodu toho, že se primárně přestěhovali jejich rodiče. Definice kreditně-mobilních studentů naopak zahrnuje studenty studující v rámci programu Erasmus v EU, kteří zůstávají zapsaní na jejich domovské univerzitě, ale určitý počet studijních kreditů získávají od zahraniční vzdělávací instituce. Statistické údaje do roku 2015, kdy byla zavedena jednotná definice, zahrnují právě vzhledem k různosti definic mnoho rozdílů.

Vzhledem ke strategii a dlouhodobé podpoře rozvoje mezinárodní mobility vzdělávání v rámci celého Evropského společenství je jedním z cílů v oblasti vzdělávání podporovat celou Evropu, aby byla význačným světovým centrem pro studium a odborné vzdělávání⁷. V této souvislosti je v odborné literatuře zmiňována potřeba dostupných statistických zdrojů umožňujících hodnocení úspěšnosti vzdělávacích programů, nároků na vzdělávací systém i pedagogy, ale i možnost mezinárodního srovnání. Nejkomplexnější data o zahraničních studentech poskytují v současné době data UNESCO Institute for Statistics (UIS), která obsahují data o pohybu zahraničních studentů ve více než sto zemích světa. Statistiky UIS uváděly, že v roce 2017 bylo celosvětově zaznamenáno více než 5,3 milionu zahraničních studentů, zatímco v roce 2000 se jednalo pouze o 2 miliony studentů (UNESCO, 2019)⁸. Mezi další relevantní zdroje dat patří data OECD o zahraničních studentech a data projektu Atlas. Například program OECD pro mezinárodní hodnocení studentů (PISA⁹) zjišťuje mimo jiné zemi původu studentů, jejich jazykové schopnosti, ale také aspekty takzvaného „pocitu pohody“ (well-being) studentů, jako je jejich integrace a pocit příslušnosti ke školní komunitě. *„Tyto studie mohou posoudit, jak vzdělávací systémy budují hodnoty, postoje, normy a přesvědčení, které zlepšují mezilidskou důvěru a zvýší občanskou angažovanost, což jsou pilíře demokracie“*. Vzhledem k extrémní rozmanitosti migrantů se může zdát možnost dosažení mezinárodně srovnatelných údajů o vzdělávání nedosažitelná, ale pro účely politiky je nadále naléhavá (Antoninis, Borgonovi, 2018).¹⁰ Počty cizinců vzdělávajících se v rámci veřejných vysokých škol jsou ve spolupráci s MŠMT dlouhodobě sledovány a odborně mediálně komentovány zejména Českým statistickým úřadem, který například konstatoval, že během posledního desetiletí je u cizinců studujících na vysokých školách v ČR patrný celkem dynamický vývoj.¹¹

Studie věnující se mezinárodně mobilním studentům se zaměřují zejména na podmínky push a pull faktorů¹², které motivují studenty ke studiu v zahraničí, což jsou důležité údaje pro

⁶ <https://migrationdataportal.org/themes/international-students>

⁷ v rámci EU je studentská migrace podpořena směrnicí EU č. 2004/114/ES viz: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0114>

⁸ viz: <http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=172>

⁹ PISA: „Programme for International Student Assessment“ (Program pro mezinárodní hodnocení studentů), studie, kterou koordinuje OECD

¹⁰ Viz článek: <https://gemreportunesco.wordpress.com/2018/02/12/the-importance-of-learning-from-data-on-education-migration-and-displacement/>

¹¹ Viz článek: <https://www.statistikaamy.cz/2018/01/nejvice-cizincu-studuje-v-cr-na-vysokych-skolach/>

¹² Jak uvádí studie (Mazzarol, T., Soutar, G. 2002 str. 18) pravděpodobně nejkritičtější vliv na vnímání push a pull faktorů ze strany potenciačních zahraničních studentů má povědomí a pověst přijímající země a její instituce.

politiky, protože zahraniční studenti se mohou stát v budoucnosti vysoce kvalifikovanými imigranty. Zahraniční studie a výzkumy zabývající se významem a vlivem push a pull faktorů na rozhodování studentů, v jaké cílové zemi, jaký obor a jakou vysokou školu budou studovat, diskutují několik stěžejních skutečností. Například, že školné má přímý vliv na rozhodnutí při výběru destinace a univerzity (Spaulding and Olswang, 2005, str. 29). Lze tedy předpokládat, že studium, které je finančně hrazeno z rozpočtu cílové země, bude mít pro studenty vysokou atraktivitu. To potvrzují i zjištění jiných studií, které mezi další klíčové pull faktory řadí životní náklady a další příslušné náklady, pověst vzdělávací instituce, uznávání kvalifikace a kariérní vyhlídky (Kusumawati, 2013, str. 318). Kromě push a pull faktorů, jakožto vnějších faktorů, které ovlivňují studenty v jejich rozhodnutí studovat v zahraničí, je však ovlivňují i individuální preference a ostatní faktory, které nelze zahrnout do modelu push a pull. Tyto faktory nemají vliv jen na rozhodovací proces studentů před tím, než půjdou studovat do zahraničí, ale ovlivňují také jejich budoucí plány po dokončení studia (Xiong, 2017, str. 41-42). Jedním z dramaticky významných ostatních faktorů, který má zásadní vliv na volbu studentů, je vliv rodičů (Kusumawati, 2013, str. 315). Mezi významné individuální preference jistě patří i kulturní a jazyková blízkost cílové země.

Vzdělání je jedním z klíčových indikátorů integrace cizinců definovaných a přijatých v rámci deklarace v Zaragoze přijaté v roce 2010. Vzdelání jakožto důležitý integrační faktor je hodnoceno na základě nejvyššího dosaženého vzdělání, podílu 30 až 34letých cizinců s terciárním vzděláním¹³ a podílem osob předčasně ukončujících vzdělání a odbornou přípravu¹⁴. Z hlediska tohoto dokumentu EU je vzdělání v rámci integrace vnímáno jako důležitý prostředek a hlavní nástroj společnosti pro předávání společenských a kulturních kódů, které upevňují komunitní pospolitost (Antoninis, Borgonovi, 2018).

¹³ Které jsou srovnávány s počtem vysokoškolsky vzdělaných rodilých členů EU, jejichž podíl činil 29 %, viz: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264307216-en/index.html?itemId=/content/publication/9789264307216-en>

¹⁴ Více viz článek statistik integrace a vzdělání, dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migrant_integration_statistics_-_education

1. Statistika MŠMT

Vývoj počtu studentů cílové skupiny na základě dostupných statistik MŠMT¹⁵

Pojem vysokoškolské obory byl v souvislosti se zaměřením výzkumného projektu chápán v širším smyslu jako celkové vysokoškolské vzdělávání studentů veřejných vysokých škol na území Hlavního města Prahy. Nejednalo se tedy pouze o určité oborové zaměření, které bylo v dané době součástí studijních programů, podle nichž bylo vysokoškolské studium organizováno. Sledování statistického vývoje počtu cílové skupiny cizinců mělo vzhledem k charakteru dostupných dat jistá omezení. V případě studentů, jejichž studium bylo financováno ze státního rozpočtu, bylo určení zdroje financování určitého studia v rámci dostupných statistik sporné, protože dotace určené na vzdělávací činnost, které veřejné vysoké školy dostávaly, byly pouze jedním ze zdrojů financování vzdělávací činnosti. Dotace obdrží vysoká škola a je pouze na ní, jak tyto prostředky dále rozdělí. Rovněž je možné, že i studium, na němž se student veřejné vysoké školy podílí na jeho financování,¹⁶ je ve výsledku financováno ze státního rozpočtu ČR, a to v případě, že vysoká škola stanoví povinný poplatek¹⁷ za studium jako nulový. Takoví studenti však nespádali do cílové skupiny tohoto projektu. Z hlediska sledování statistického vývoje počtu studentů cílové skupiny může mít rovněž jistá omezení i výběr konkrétního regionu ČR, v tomto případě Hl. m. Prahy.¹⁸

Obraz vývoje počtu studentů cílové skupiny získaný na základě celkových počtů studentů je ovlivněn jednak stupňovitostí vysokoškolského vzdělání (boloňský proces¹⁹) a jednak různou standardní dobou studia jednotlivých studijních programů, a především skutečnou dobou studia, která se od té standardní může značně lišit. Sledované množiny byly příliš úzké, abychom tyto vlivy mohli zanedbat. Pro sledování vývoje počtu studentů cílové skupiny mělo vyšší vypovídací schopnost sledování počtů studentů vstupujících do vysokoškolského vzdělávání. Problémem bylo výše zmíněné omezení na určitý region, které nebylo součástí standardního zpracování. Určení požadované agregace bylo tedy aplikováno na zahajovací studium studenta bez ohledu na jeho další vývoj. Sledovaný student tedy mohl ve svých studiích pokračovat a dokončit je i mimo území Prahy, v jiné oborové oblasti studia, pod jinou státní příslušností²⁰ a dokonce jako samoplátce, tedy ve studijním programu provozovaném v cizím jazyce.

Kvůli standardním výstupům, a tedy i dostupným předpřipraveným statistickým datům bylo sledování vstupu do vysokoškolského vzdělávání omezeno na studium v bakalářských a nenavazujících magisterských studijních programech (dále v textu používáno BnM). V těchto studijních programech mohou studovat uchazeči bez předchozího vysokoškolského vzdělání.

¹⁵ Autorem kapitoly č. 1 Statistika MŠMT včetně grafů je Ing. Jan Hraba – metodik výkaznictví VŠ, MŠMT, text byl upraven řešitelským týmem.

¹⁶ pouze v případě, že studuje ve studijním programu provozovaném v cizím jazyce

¹⁷ výše tohoto poplatku není nijak limitována

¹⁸ V optice zahraničního studenta je regionální členění ČR zanedbatelné a veřejné vysoké školy ČR jsou si obsahově velmi blízké. Případná změna vysoké školy v průběhu studia a s tím spojená i změna regionu je pro zahraničního studenta prakticky jednodušší, neboť není tolik vázána na ekonomické zázemí studenta jako u českých studentů.

¹⁹ Více informací o Boloňském procesu viz <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/bolonsky-proces-2> Hlavním cílem Boloňského procesu je vytvořit a rozvíjet Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (European Higher Education Area – EHEA). To však nemá primárně znamenat sjednocení jednotlivých národních systémů, jako spíše vytváření a rozvíjení prostředků pro jejich propojení. Cílem Boloňského procesu je zachovat diverzitu národních systémů (a jednotlivých vysokých škol) a zvýšit jejich vzájemnou prostupnost, ať už v rámci mezinárodní mobility studentů a akademiků nebo v rámci uznávání akademického vzdělání a kvalifikace získaných v ostatních zemích.

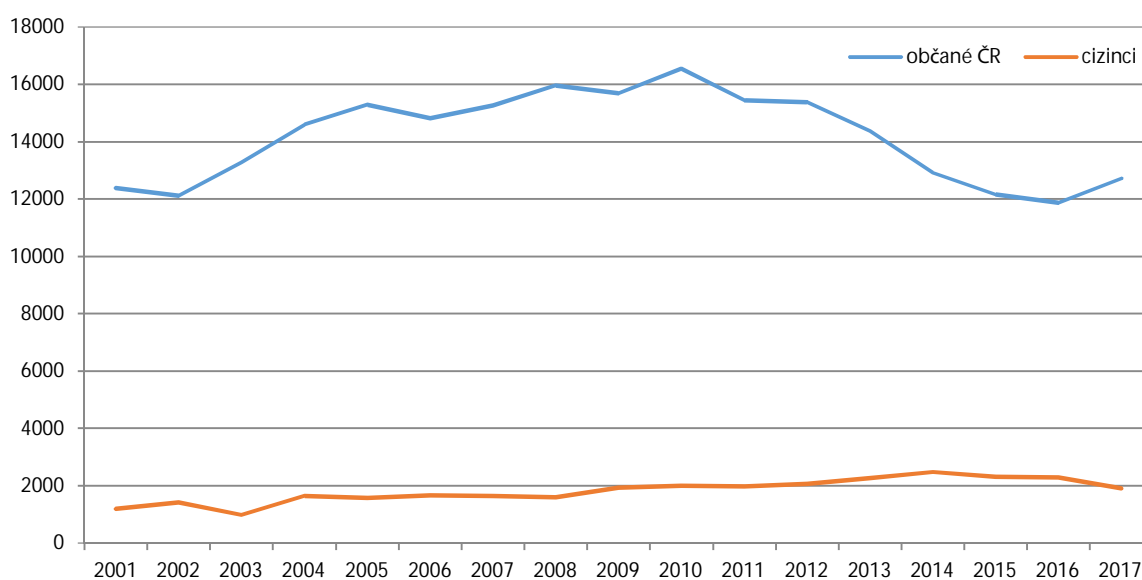
²⁰ v případě více občanství

Příprava dat pro sledování vstupu do vysokoškolského vzdělávání v ČR bez ohledu na stupeň vzdělávání je časově náročná.

Poprvé zapsaní studenti cílové skupiny v bakalářských a nenavazujících magisterských studijních programech

Pro srovnávání bylo vhodné ze sledování vyčlenit do samostatné kategorie studenty ze Slovenska.²¹ Druhou skupinou byly státy EHP, tedy státy EU a ESVO²² (Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko). Zbýlé státy definují sledovanou skupinu studentů z třetích zemí.

Graf č. 1 Počty poprvé zapsaných v BnM na veřejné VŠ v Praze (bez samoplátců)

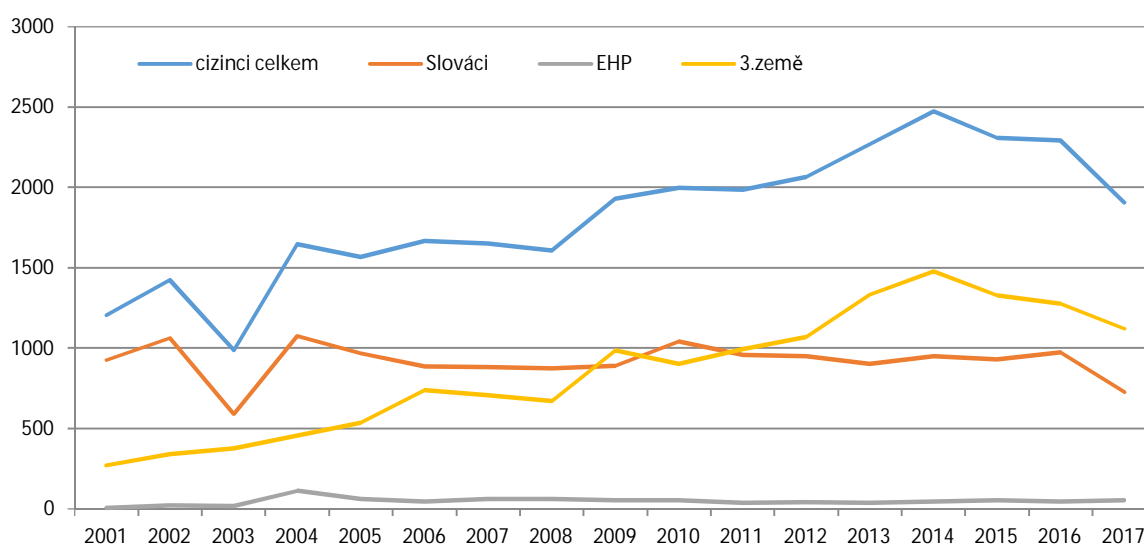

Z grafu je patrné, že počty cizinců na rozdíl od počtů občanů ČR neklesaly, naopak mírně rostly až do roku 2016. V roce 2017 se vývoj obracel. Na základě dostupných informací nelze příčinu poklesu vysvětlit, ale vliv by mohly mít rostoucí tlaky na zvýšení počtu zapisovaných uchazečů do studia do vybraných oblastí.

²¹ Vysoký zájem o studium uchazečů ze Slovenské republiky na českých vysokých školách je dán nejen historickými vazbami a nízkou jazykovou i finanční bariérou, ale také uznáváním vysokoškolského vzdělání získaném na českých vysokých školách.

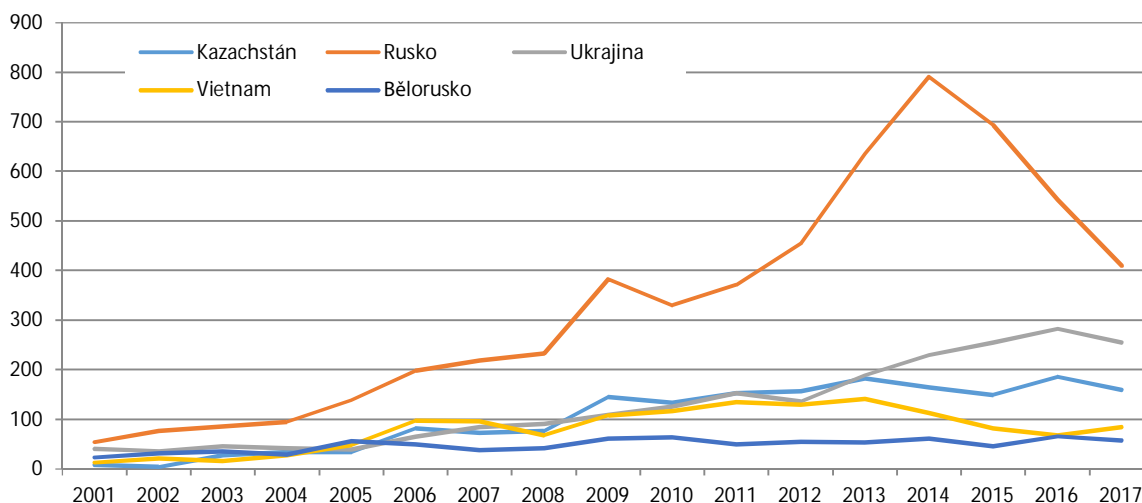
²² ESVO = Sdružení států volného obchodu, které spolu se státy EU tvoří Evropskou hospodářskou oblast (EEA). Více na: <https://www.euroskop.cz/9133/sekce/esvo/>.

Graf č. 2 Počty poprvé zapsaných v BnM na veřejné VŠ v Praze (bez samoplátců)

Je patrné, že na rostoucích počtech nově příchozích studentů ze zahraničí se podíleli hlavně studenti z třetích zemí. Pokles počtů Slováků v roce 2003 byl připsán především na vrub Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze (v roce 2003 se Univerzita Karlova ještě jmenovala Univerzita Karlova v Praze). Pravděpodobně šlo o změny spojené s aplikací boloňského procesu. Dalším faktorem by mohl být skokový rozvoj soukromého vysokého školství, především soukromých vysokých škol Bankovní institut vysoká škola, a.s. a Vysoká škola Jana Amose Komenského, s.r.o. Výraznější změna ve vývoji počtu nově příchozích studentů z třetích zemí kolem roku 2009 se týkala především studentů z Ruské federace a Kazachstánu na ČVUT. Zanedbatelný počet studentů ze zemí EHP byl dán vysokou jazykovou bariérou. Studenti z těchto zemí studují na českých vysokých školách především ve studijních programech provozovaných v cizím jazyce. Mimo jiné je pro tyto studenty snazší zaplatit případný poplatek spojený s tímto studiem. Nevyrovnané počty studentů ze zemí EHP studujících na veřejných vysokých školách v českém jazyce jsou dány jednak pravděpodobnými chybami v datech předávaných vysokými školami, jednak jednorázovými akcemi vysokých škol. Příkladem může být v prvním případě skupina studentů, kteří v roce 2004 zahájili studium na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze jako takzvaní rozpočtoví studenti, tedy studující v českém jazyce ve standardní době studia, ale krátce po zahájení studia bylo jejich studium označeno jako provozované v cizím jazyce. V druhém případě se jedná například o skupinu studentů z Norska, kteří se v roce 2006 zapsali ke studiu na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy.

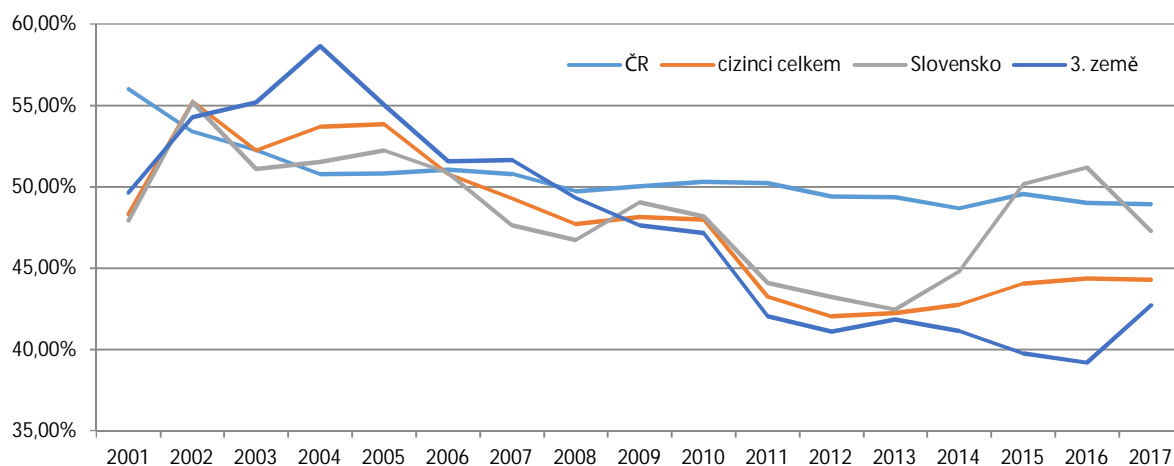
Graf č. 3 Počty poprvé zapsaných v BnM na veřejné VŠ v Praze (třetí země, bez samoplátců)

Razantní pokles příchodu studentů z Ruské federace byl částečně kompenzován příchodem studentů z Ukrajiny. Od roku 2013 roste podíl těch, kteří přicházejí rovnou do studia v navazujících magisterských programech (v roce 2017 to bylo 28 %) a dokonce v doktorských studijních programech (v roce 2017 8 %). Přes Prahu přicházejí do České republiky ve zvyšující se míře již vysokoškolsky vzdělaní lidé, aby si své vzdělání rozšířili nebo zvýšili. Pro vytvoření přehledu studentů vstupujících do vysokoškolského vzdělávání ve vyšších stupních v požadované agregaci nejsou připraveny potřebné podklady.

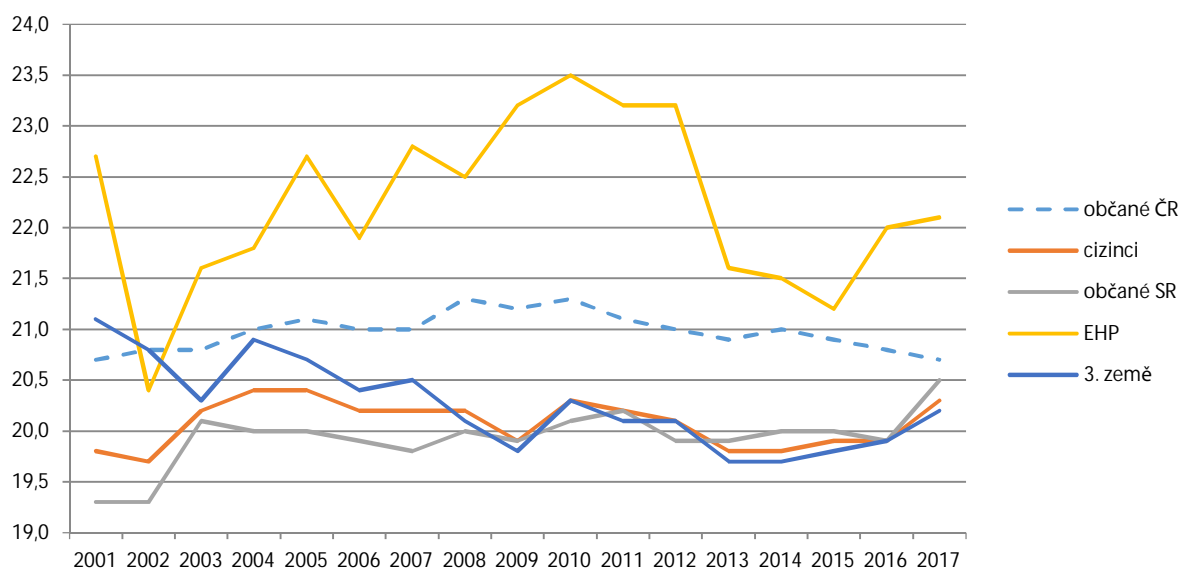
Zajímavý byl rostoucí podíl žen, který u cizinců z třetích zemí dosahoval v roce 2016 více jak 60 %.

Graf č. 4 Zastoupení mužů poprvé zapsaných v BnM na veřejných VŠ v Praze bez samoplátců

Nižší věk těchto studentů byl dán odlišnostmi ve vzdělávacích soustavách těchto států. Tento věk se v posledních letech blíží průměrnému věku poprvé zapsaných v BnM občanů ČR. Vysvětlením by mohl být rostoucí podíl rezidentů mezi cizinci z třetích zemí. Bohužel tato informace není k dispozici.

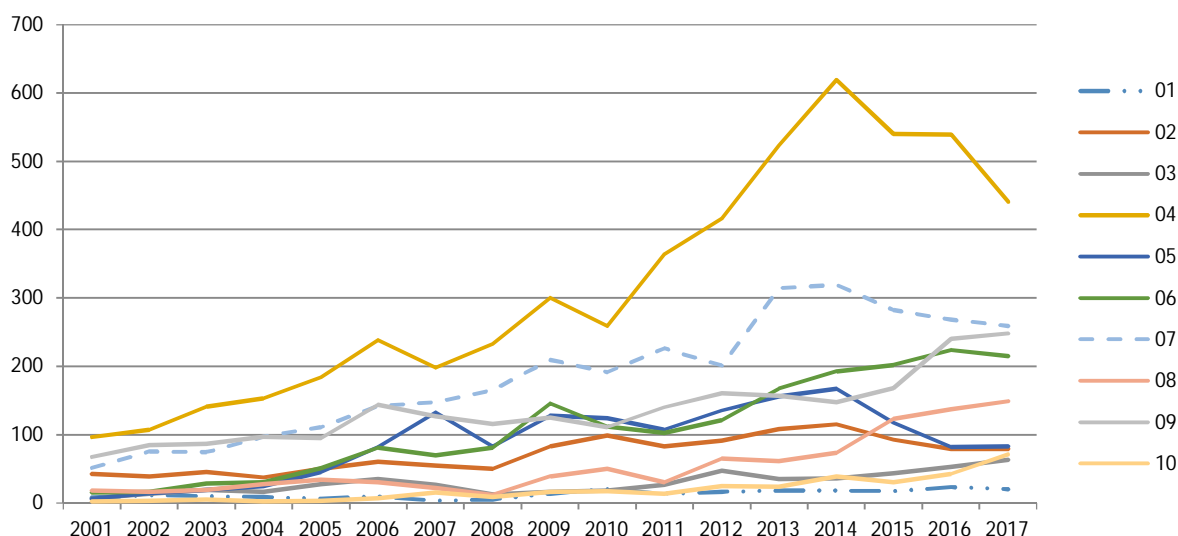
Graf č. 5 Poprvé zapsaní v BnM na veřejných VŠ v Praze bez samoplátců podle průměrného věku

Oborové zaměření

V oborovém zaměření stále převládaly: klesající obchod, administrativa a právo (04) spolu s technikou, výrobou a stavebnictvím (07), ke kterým se v poslední době přidávají stále rostoucí informační a komunikační technologie (06) a také zemědělství, lesnictví, rybářství a veterinářství (06). Výrazně poklesl zájem o přírodní vědy, matematiku a statistiku (05).

Graf č. 6 Poprvé zapsaní na veřejné BnM v Praze podle ISCED - občané třetích zemí

Shrnutí statistik MŠMT

Počty studentů z třetích zemí vstupujících do vysokoškolského vzdělávání na veřejných vysokých školách ve studiu v bakalářských a nenavazujících studijních programech s místem výuky v Praze sice v posledních třech letech mírně klesaly, ale v procentuálním zastoupení mezi cizinci se stále pohybovaly mezi 55 % až 59 %. Jednalo se především o studenty se státním občanstvím Ruska, Ukrajiny a Kazachstánu. Nemuselo se však jednat o studenty ze zahraničí, ale o rezidenty žijící na území ČR.²³ I když toto je nepravděpodobné, spolehneme-li se na informaci, že 89 % cizinců zahajujících své první studium v bakalářských a nenavazujících magisterských studijních programech na veřejných vysokých školách s místem studia v Praze udává jako svoji adresu bydliště adresu v zahraničí.²⁴ Bylo tedy možno předpokládat, že tito studenti přijeli za svými vysokoškolskými studii ze zahraničí. Převaha studentů z třetích zemí nad studenty ze zemí EHP byla pravděpodobně dána především nižší jazykovou bariérou. Převaha těchto cizinců dokonce nad studenty ze Slovenské republiky mohla být dána klesající ročníkovou populací jak v ČR, tak i na Slovensku a s ní spojeným nedostatkem relevantních uchazečů o vysokoškolské studium. Přes změny ve výpočtech výše dotací na vzdělávací činnost veřejných vysokých škol, zůstávaly počty studentů stále podstatným kritériem pro tento výpočet. A u uchazeče, který má dostatek sebevědomí ke studiu v zahraničí, se daly očekávat vyšší studijní předpoklady než u domácího uchazeče, který by se za standardních podmínek ke studiu ani nehlásil.

²³ V dostupných statistikách MŠMT totiž chyběla návaznost na rejstřík obyvatelstva s údajem o trvalém pobytu.

²⁴ <http://krakatau.uiv.cz/statistikyvs/vykonyVS.aspx>

2. Metodologie výzkumu

Výzkum volně navazuje na dílčí zjištění předcházejících terénních mapování vybraných skupin cizinců z třetích zemí a zaměřuje se zejména na velmi úzce specifikovanou cílovou skupinu studentů veřejných vysokých škol studujících v českém jazyce na území Hl. m. Prahy, kteří byli ve věku 19 až 26 let a pocházeli z tzv. třetích zemí, nebyli samoplátcí vysokoškolského studia a na území ČR pobývali v rámci svého dlouhodobého pobytu. Tito studenti tvořili podskupinu tzv. mezinárodních studentů, což je skupina cizinců poutající v poslední době poměrně značnou pozornost, a to nejen v rámci mezinárodních studentů států EU, ale také mezinárodních studentů z tzv. třetích zemí,²⁵ kteří v ČR studují na základě implementované směrnice Rady 2004/114/ES ze dne 13. prosince 2004 o podmínkách přijímání státních příslušníků třetích zemí za účelem studia, výměnných pobytů žáků, neplacené odborné přípravy nebo dobrovolné služby. Jak vyplynulo z předcházející kapitoly věnované rozboru statistik MŠMT o vysokoškolských zahraničních studentech, na rostoucích počtech nově příchozích studentů ze zahraničí se v posledních letech sledovaného období podíleli hlavně studenti z třetích zemí.

Pro potřeby hlubšího porozumění vybraným oblastem integrace studentů cílové skupiny (dále také studenti CS) byly aplikovány v rámci projektu tzv. mixed research methods sekvenčního modelu, a to konkrétně kombinace analytického rozboru tzv. tvrdých dat MŠMT²⁶, kvalitativního a kvantitativního šetření. Kvalitativní šetření zahrnovalo expertní dotazování a hloubkové rozhovory s respondenty cílové skupiny (dále také respondenti CS) a kvantitativní šetření realizované prostřednictvím dotazníkového terénního šetření zaměřeného na respondenty CS. Pomocí výše uvedených výzkumných metod byly mapovány následující vybrané oblasti integrace studentů CS:

- § ekonomické podmínky života v ČR,
- § sociální vazby,
- § studium v ČR včetně znalosti češtiny,
- § projekce budoucího profesního života,
- § projekce budoucího rodinného života,
- § sociodemografie.

Pomocí uvedeného metodologického přístupu bylo možné detailněji zmapovat a popsat jak život, studium a sociální interakce studentů CS v průběhu jejich studia na území ČR, tak i sebereflexi jejich možností a představ o integraci do majoritní společnosti ČR. Zjištění výzkumu tak mohla přispět k předcházení rizik neúspěšné interakce této skupiny mladých lidí.

²⁵ Dané problematice se např. na mezinárodní úrovni věnuje i např. International Research Forum <http://internationalstudentresearch.com/>

²⁶ Kapitola č.1 věnovaná statistické analýze tzv. tvrdých dat MŠMT byla z důvodu vyšší přehlednosti v této zprávě zařazena před samotnou metodologií výzkumu.

Hloubkové rozhovory

Hloubkové rozhovory byly realizovány se studenty z cílové skupiny, kteří reagovali na výzvu VÚPSV, v. v. i. vysokým školám v Praze, kde byly uvedeny stěžejní charakteristiky a informace o výzkumu, včetně oblastí integrace studentů, na které bude hloubkový rozhovor zaměřen. Patřily mezi ně zejména ekonomické podmínky života v ČR, jejich sociální vazby, studium v ČR a projekce budoucího profesního a rodinného života. Tyto oblasti byly dále rozpracovány do přidružených podtémat a volně přidružených otázek. Studentům cílové skupiny byla zajištěna anonymita a rozhovory proběhly na předem připravených schůzkách, většinou v klidném a příjemném prostředí prostor VÚPSV, v. v. i. Dalším respondentům byla informace o probíhajícím výzkumu sdělena některými odborníky, kteří se účastnili expertního dotazování a s cílovou skupinou studentů byli v běžném kontaktu. Posledním způsobem získání respondentů byla přirozeně také technika snowball, protože cílová skupina se vyznačuje vysokou společenskou interakcí v rámci svých etnických studentských komunit. Hloubkových rozhovorů se zúčastnilo sedmáct studentů šesti státních příslušností, mezi nimiž téměř třetina měla ukrajinskou státní příslušnost. Respondenti byli studenty čtyř veřejných vysokých škol v Praze, nejčastěji Českého učení technického v Praze. Konkrétní fakulty, které studenti navštěvovali, nebyly v jejich kódu uvedeny, aby byla zaručena anonymita, protože na základě kódu respondenta, který by zahrnoval také studovanou fakultu, popřípadě věk, by se usnadnila jejich možná identifikace. Škála fakult, které respondenti studovali, byla poměrně velmi pestrá, jednalo se o cca dvanáct fakult. Ve vzorku respondentů kvalitativního výzkumu nebyli zahrnuti studenti se státní příslušností Vietnamu, kteří o výzkum neprojeví zájem, stejně jako studenti jiných mimoevropských státních příslušností. Mezi respondenty bylo i šest vládních stipendistů ČR, kteří studovali v České republice v českém jazyce a dostávali měsíčně 14 tisíc Kč stipendium.

Expertní dotazování

Cílem expertního dotazování bylo hlubší porozumění zkoumané problematice a relevantní popis vybraných oblastí integrace studentů z třetích zemí pomocí informací získaných jak na základě čtyř osobních rozhovorů s vybranými experty, tak na základě výpovědí z expertních dotazníků vyplněných čtrnácti zainteresovanými a v dané problematice kompetentními odborníky, kteří mají s cílovou skupinou dlouhodobé praktické zkušenosti. Tyto zkušenosti se týkaly jak úrovně řízení a metodického nastavení procesů, tak ryze praktického každodenního kontaktu a spolupráce s cílovou skupinou. Mezi oslovené experty patřili tři experti Ústavu jazykové a odborné přípravy (dále také ÚJOP UK), dále expert školských statistik MŠMT, pracovníci MŠMT odboru mezinárodních vztahů, Úřadu vlády - Agentury pro sociální začleňování, dále vysokoškolských pedagogové, prorektor pro studium na vysoké škole, doktorandi, pracovníci studijních oddělení či účelových ubytovacích zařízení (kolejí) vybraných fakult veřejných vysokých škol v Praze, mezi něž patřily Vysoká škola ekonomická (dále také VŠE), České vysoké učení technické v Praze (dále také ČVUT), Vysoká škola chemickotechnologická Praha (dále také VŠCHT), Fakulta sociálních věd UK (dále také FSV UK), Přírodovědecká fakulta UK (dále také PŘF UK) a 1. lékařská fakulta UK. Dále se expertního dotazování zúčastnili rovněž pracovníci nestátního neziskového sektoru (dále také NNO), konkrétně Integročního centra Praha (dále také ICP Praha), za samosprávu koordinátorka integrace vybrané pražské městské části. Tito oslovení odborní pracovníci měli s cílovou skupinou rovněž konkrétní zkušenosti. Mezi oslovenými experty bylo i několik cizinců z třetích zemí, kteří veřejnou vysokou školu na území HI. m. Prahy dříve sami vystudovali nebo nyní studují doktorské studium a ve sledované době vyučovali na vysoké škole (dále také VŠ). Pro potřeby expertního dotazování byl vypracován elektronický dotazník. V rámci otevřených

otázek tohoto dotazníku měli experti zohlednit veškeré odborné a praktické zkušenosti z mapované problematiky a podrobně je popsat s uvedením konkrétních příkladů z jejich praxe. Obsahová analýza osobních rozhovorů i elektronického expertního dotazníku byla anonymní a opírala se o opakující se výpovědi expertů se zohledněním jejich individuálních zkušeností. V případě rozporu v názorech na některé konkrétní skutečnosti byly tyto odlišné pohledy přiřazeny logicky k sobě tak, aby byla zobrazena určitá názorová polemika či nejednoznačnost.

Dotazníkové šetření

Terénního dotazování metodou kvótního výběru zkoumaného souboru subpopulace zahraničních studentů z třetích zemí se zúčastnilo celkem 384 vysokoškolských studentů studujících veřejnou vysokou školu v Praze (dále také „respondenti DŠ²⁷“) ve věku 19 až 26 let věku studujících v českém jazyce, přičemž do finálního zkoumaného souboru bylo zařazeno celkem 319 rozhovorů. Detailnější informace k metodě terénního sběru dat a realizace terénního sběru dat – viz „Technická zpráva z výzkumu“, Příloha č. 1. Kromě již zmíněného, obsahuje technická zpráva také cennou reflexi zkušeností spojených se sběrem dat v terénu u tak specifické skupiny, jakými vysokoškolští cizinci jsou. Pro potřeby stanovení kvót byla použita ve spolupráci s MŠMT data „Počty zahraničních studentů veřejných vysokých škol s místem studia v Praze – podle státního občanství, stav ke dni 31. 12. 2017, bez samoplátců, ve věku 19 až 26 let“. Vzhledem ke specifickým rozložením harmonogramu studentů vysokých škol (např. rozdíly v datech zahájení akademického roku, zkouškového období a následně nového semestru) bylo nutno reflektovat časová omezení realizace terénního sběru dat a vymezit optimální období pro zajištění efektivní realizace dotazníkového šetření v terénu. Sběr dat tudíž probíhal v průběhu listopadu a druhé poloviny prosince, kdy na veřejných školách probíhá výuka.

K vybraným poznatkům o oblastech integrace cílové skupiny studentů získaných z terénního dotazníkového šetření byla tematicky přiřazena zjištění kvalitativního výzkumu založeného na sedmnácti polostandardizovaných hloubkových rozhovorech s cílovou skupinou cizinců. Na základě opakujících se výpovědí a výroků studentů byla formulována krátká shrnutí doplněná vybranými citacemi z výpovědí studentů²⁸, které dokreslují danou problematiku o jejich širší subjektivní perspektivu a zkušenosti. Účelem propojení kvalitativní a kvantitativní části výzkumu je hlubší pochopení zkoumané problematiky a její porozumění ve vzájemném kontextu. Uvedená zjištění a citace jsou v textu od zjištění kvantitativního šetření oddělena graficky rámečkem a citace jsou označeny pro přehlednost specifickým kódem respondenta.²⁹

Samotnému dotazování respondentů předcházel rozhovor vedený tazatelem s pomocí rekručního dotazníku, jehož cílem byla precizace výběru cílové skupiny respondentů. Otázky rekručního dotazníku byly voleny selektivně, obsahovaly jasně formulovaná kritéria a byly zaměřeny na určení shody respondenta s cílovou skupinou. Rekrutační dotazník sloužil k výběru respondentů z tzv. třetích zemí, studujících prezenční (tj. denní) studium na území Hlavního města Prahy na veřejné vysoké škole, neplaticích poplatků z důvodu studia v cizím jazyce, neúčastnících se mezinárodního studijního programu Erasmus a bez povolení k trvalému pobytu

²⁷ DŠ = dotazníkové šetření

²⁸ Označených uvozovkami a kurzívou.

²⁹ Kód pro označení studentů- respondentů označoval jejich stěžejní charakteristiky, které zahrnovaly pohlaví (M - muž, Ž - žena), státní příslušnost (RUS - Ruská federace, UKR - Ukrajina, BLR - Bělorusko, MAK- Makedonie, SRB - Srbsko, BIH - Bosna a Hercegovina), ročník studia (1., 2., 3., 4., 5., Ph.D. - doktorát), univerzita (UK - Univerzita Karlova, ČVUT- České vysoké učení technické v Praze, VŠE - Vysoká škola ekonomická Praha, VŠCHT - Vysoká škola chemicko-technologická v Praze)

na území ČR³⁰ – detailněji viz příloha č. 2. Cílovou skupinu tvořili v češtině studující studenti z třetích zemí studující na vysokých veřejných školách s místem studia v Praze, nebyli samoplátcí a byli ve věku 19 až 26 let. Cílová skupina studentů (dále také CSS) se od ostatních cizinců-studentů liší zejména ve svém právním pobytovém postavení³¹ a tvoří podskupinu mezinárodních studentů z členských a nečlenských zemí EU studujících na území ČR. Jak již bylo uvedeno výše, v rámci projektu byl realizován kvótní výběr, přičemž za kvótní znaky byly dle dostupných statistických zdrojů zvoleny následující třídící údaje: pohlaví, státní příslušnost a navštěvovaná veřejná vysoká škola v Praze. Vzhledem k velmi vysoké variabilitě zdrojových zemí (tj. zemí původů studentů CS) byly poměrově vytvořeny agregované kategorie států a geografických oblastí, ze kterých studenti CS pocházeli. Kvótně bylo určeno celkem 8 následujících států a geografických oblastí: Ruská federace, Ukrajina, státy ostatních postsovětských republik³², „zbytek Evropy“³³ - státy Evropy, které nejsou součástí Evropské unie a nebyly ani součástí bývalého Sovětského svazu, státy Asie,³⁴ státy Blízkého východu³⁵, státy Afriky³⁶ a státy Ameriky, Austrálie a Oceánie.³⁷

Metodika sběru dat – dotazník svým obsahem a rozsahem reflektoval také zkušenosti výzkumného týmu získané při realizaci mezinárodního výzkumu „Mimen“³⁸ a dalších výzkumů z oblasti integrace. Dotazník byl zaměřen na mapování následujících pěti tematických bloků:

- § vzdělání a pracovní příležitosti,
- § rodina/vrstevníci (spolužáci) a přátelé,
- § životní strategie,
- § veřejný prostor/zkušenosti s institucemi v ČR,
- § sociodemografie.

K 31. 12. 2017 v České republice studovalo celkem 5 330 studentů CS z třetích zemí, přičemž zastoupeny byly více ženy, které tvořily 60 %. CSS byla velmi geograficky variabilní s vysokou převahou občanů Ruské federace, kteří tvořili téměř polovinu CSS (48 %). Občané dalších postsovětských států (kromě Ukrajiny) se na CSS podíleli 20 % a Ukrajinci 19 %. Občané postsovětských republik se na CSS podíleli úhrnně 87 %. Studenti z Asie tvořili 7 % CSS, studenti

³⁰ Přehled podmínek opravňujících občany třetích zemí trvale pobývat na území ČR – viz <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-trvaly-pobyty.aspx>.

³¹ Dlouhodobé vízum za účelem studia se vydává na dobu, na kterou student prokáže potvrzení o studiu, nejdéle však na dobu jednoho roku (detailněji viz <https://www.mvcr.cz/clanek/clanek/vizum-k-pobytu-nad-90-dnu-dlouhodobem.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>).

³² Zastoupeny byly: Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán

³³ Albánie, Bosna a Hercegovina, Kosovo, Makedonie, Srbsko

³⁴ Zastoupeny byly: Afghánistán, Bangladéš, Čínská lidová republika, Filipíny, Hongkong, Indie, Indonésie, Japonsko, Kambodža, Korejská republika, Laos, Mongolsko, Myanmar, Nepál, Pákistán, Tchaj-wan, Vietnam

³⁵ Zastoupeny byly: Irák, Írán, Izrael, Jemen, Libanon, Palestina, Sýrie, Turecko.

³⁶ Zastoupeny byly: Alžírsko, Angola, Burundi, Egypt, Etiopie, Gabon, Ghana, Kamerun, Konžská republika, Madagaskar, Maroko, Mauricius, Nigerie, Rwanda, Senegal, Tunisko, Zambie, Zimbabwe

³⁷ Zastoupeny byly: Argentina, Bolívie, Brazílie, Ekvádor, Kolumbie, Kuba, Salvador, Mexiko, Nikaragua, Panama, Peru, Venezuela, Kanada, USA, Nový Zéland

³⁸ VÚPSV, v. v. i. 2015: Chapter IV: Building a Career in a Host Country: Educational and Occupational Determinants of Migrant Mens Well-Being in Experiences of Young Migrant Men and Their Well-Being. An Empirical Study from Seven European Countries. Final report., str. 31–41

z evropských států mimo státy EU tvořili 2 %, jednocentní zastoupení měli studenti z Blízkého východu, dále ze států Afriky a souhrnně z Ameriky, Austrálie a Oceánie. Třetina studentů studovala na České zemědělské univerzitě, necelá čtvrtina na Vysoké škole ekonomické v Praze a Českém vysokém učení technickém v Praze, necelá pětina na Univerzitě Karlově, podstatně méně jich studovalo na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze a Akademii múzických umění v Praze, dále Akademii výtvarných umění v Praze či na Vysoké škole umělecko-průmyslové v Praze – viz přehled struktury CSS dle vybraných kvótních znaků obsaženém v následujícím tabulkovém přehledu.

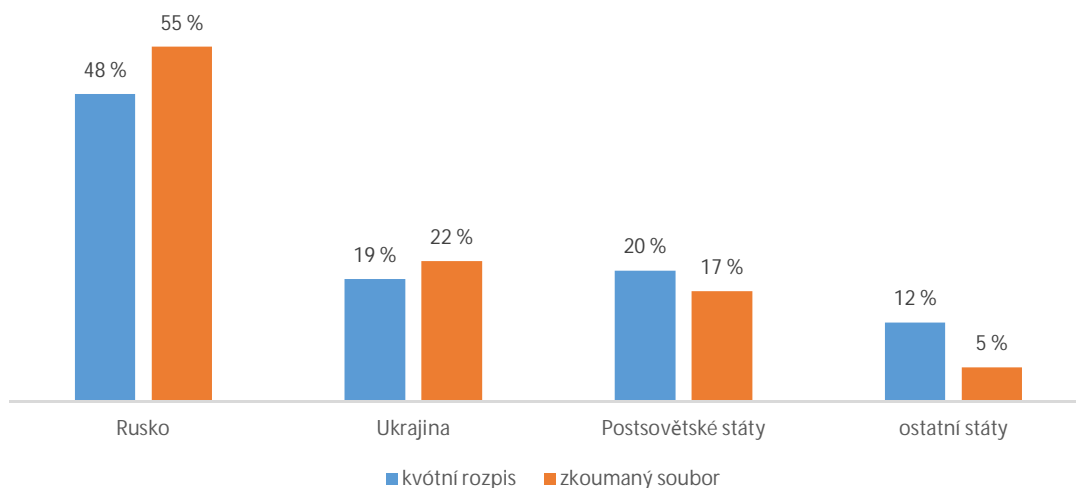
Tabulka č. 1 Studenti z třetích zemí, 19-26 let, studující v českém programu na pražské veřejné VŠ dle pohlaví, geografické oblasti a navštěvované vysoké školy

pohlaví	
muži	40 %
ženy	60 %
geografické oblasti	
Rusko	48 %
Ukrajina	19 %
Postsovětské republiky	20 %
zbytek Evropy	2 %
Asie	7 %
Blízký Východ	1 %
Afrika	1 %
Amerika, Austrálie a Oceánie	1 %
vysoké školy	
Univerzita Karlova	19 %
České vysoké učení technické v Praze	21 %
Vysoká škola chemicko-technologická v Praze	5 %
Vysoká škola ekonomická v Praze	22 %
Česká zemědělská univerzita v Praze	33 %
Akademie múzických umění v Praze + Akademie výtvarných umění v Praze + Vysoká škola umělecko-průmyslová v Praze	1 %

Pozn. Data MŠMT k 31. 12. 2017. Rozbor dat – realizátor dotazníkového sběru dat Stem Mark, tabulkový přehled vytvořen Stem Mark

Zkoumaný soubor tvořilo celkem 319 studentů CS, přičemž ženy tvořily kvótně daných 60 % a muži 40 %. V případě státní příslušnosti respondentů, byli nadreprezentováni zejména v terénu nejdostupnější respondenti Ruské federace, méně respondenti Ukrajiny, naopak ve srovnání s nastavenými kvótami měli ve zkoumaném vzorku menší podílové zastoupení respondenti z postsovětských států a ze států „zbytku Evropy“, Blízkého východu, Afriky a ze států spadajících do vytvořené geografické oblasti pro Ameriku, Austrálii a Oceánii. Pro potřeby rozboru dat byla vytvořena agregovaná kategorie „ostatní státy“, která zahrnovala respondenty subkategorií „zbytek Evropy“, Asie, Blízký východ, Afrika a Amerika, Austrálie a Oceánie – srovnání viz následující grafické zobrazení č. 7.

Graf č. 7 Srovnání kvótního rozpisu a struktury zkoumaného souboru dle státní příslušnosti respondentů

Pozn.: Základní soubor $N = 5\,330$, zkoumaný soubor $N = 319$

Zejména z důvodu zajištění eliminace vysokého převážení studentů jedné či dvou vysokých veřejných škol ve zkoumaném souboru byl jako třetí kvótní znak zvolen typ navštěvované veřejné vysoké školy. Shoda s kvótou byla naplněna pouze v případě studentů z Vysoké školy ekonomické v Praze a studentů z Akademie múzických umění v Praze/Akademie výtvarných umění v Praze. Naopak, nejvýrazněji nad kvótou byli zastoupení studenti Univerzity Karlovy a nejvýrazněji pod kvótou studenti České zemědělské univerzity – srovnej, viz následující tabulkový přehled č. 2.

Tabulka č. 2 Srovnání nastavených kvót a struktury zkoumaného souboru podle respondenty navštěvovaných škol

vysoké školy	kvóty	ZS*
Univerzita Karlova	19 %	31,7 %
České vysoké učení technické v Praze	21 %	13,5 %
Vysoká škola chemicko-technologická v Praze	5 %	8,5 %
Vysoká škola ekonomická v Praze	22 %	22,3 %
Česká zemědělská univerzita v Praze	33 %	22,9 %
Akademie múzických umění v Praze + Akademie výtvarných umění v Praze + Vysoká škola umělecko-průmyslová v Praze	1 %	1,3 %

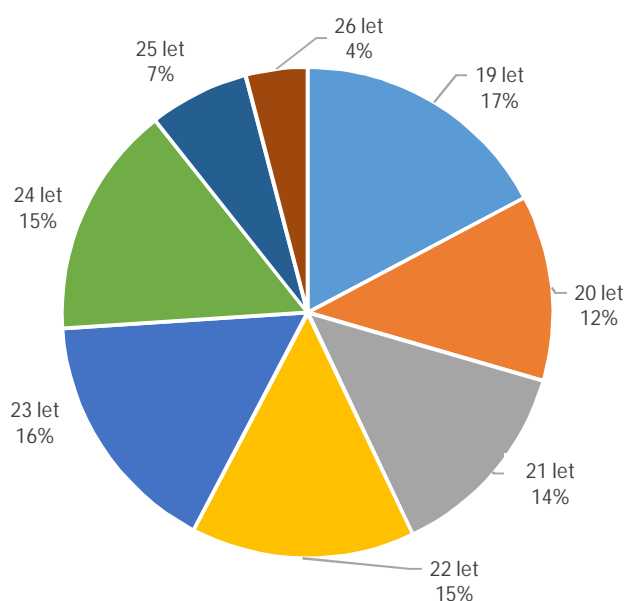
Pozn.: *ZS = zkoumaný soubor

Zkoumaný soubor nebyl vážený, a to zejména z důvodu možnosti následných deformací výstupních zjištění. Použití vah by bylo v tomto případě nevhodné, ačkoliv „na přípustný/vhodný interval vah existují různé názory. Obecně se za dobré považují u náhodného výběru váhy v intervalu (0,4–2), u kvótního výběru by se váhy měly pohybovat v užším rozmezí.“ (Tahal, R. a kol., 2017 str. 81). Abychom se k původnímu kvótnímu předpisu přiblížili maximálně na rozdíl jednoho procentního bodu, museli bychom použít váhy až v rozmezí 0,5 až 2,0, což není v daném případě vyhovující.

3. Sociodemografie zkoumaného souboru dotazníkového šetření

Jak již bylo uvedeno v předcházející kapitole, ženy tvořily 60 % zkoumaného souboru. Věkové rozpětí CS bylo dané (19 až 26 let) a pohybovalo se v úzkém intervalovém rozpětí osmi let. Studenti CS ve věku 19 až 22 let podílově převyšovali, tvořili 57,7 %, studenti ve věku 23 až 26 let tvořili 42,3 %. Detailnější třídění dosaženého věku respondentů viz graf č. 8.

Graf č. 8 Struktura dosaženého věku respondentů

Pozn.: N=319

Ve srovnání se ženami byla u mužů podílově více zastoupena mladší věková kategorie 19 až 22 let, v případě struktury podle státní příslušnosti podíl mužů převažoval u kategorie ostatní státy. Ruští studenti tvořili více než polovinu respondentů, a to jak u žen (58,4 %), tak u mužů (51,2 %).

Tabulka č. 3 Struktura zkoumaného souboru podle pohlaví, věkových kategorií a kategorií státní příslušnosti respondentů

ženy	N	%	muži	N	%
		190		100	
<i>z toho</i>			<i>z toho</i>		
19 až 22 let	104	54,7	19 až 22 let	80	62,0
23 až 26 let	86	45,3	23 až 26 let	49	38,0
Rusko	111	58,4	Rusko	66	51,2
Ukrajina	42	22,1	Ukrajina	28	21,7
další postsovětské státy	31	16,3	další postsovětské státy	24	18,6
ostatní státy	6	3,2	ostatní státy	11	8,5

Průměrná délka pobytu respondentů na území ČR (i přerušovaná) byla 46 měsíců (tj. necelé 4 roky). Ženy zkoumaného souboru pobývaly na území průměrně o půl roku delší dobu (cca 4 roky), muži tedy v průměru cca 3,5 roku. Co se týče délky pobytu, bylo zjištěno signifikantně vyšší zastoupení mužů pobývajících na území ČR pod dobu tři let a méně (41,9 % všech mužů), naopak ženy na území ČR pobývaly spíše 3 a více let (74,2 %). Průměrná délka studia na vysoké veřejné škole činila cca 30 měsíců (32 měsíců u žen, 27 měsíců u mužů). Průměrná délka studia a pobytu na území ČR se lišila zejména z důvodu absolvování studia českého jazyka (mimo studium VŠ) na území ČR a proporcčně vyšším zastoupením mužů mladší věkové kategorie 19 až 22 let, u kterých lze předpokládat jak studium češtiny v ČR, tak kratší dobu studia. Největší distance průměrné doby pobytu a průměrné doby studia byla u studentů z postsovětských a „ostatních“ států, u kterých lze předpokládat potřebu delší časové náročnosti pro studium českého jazyka, než je tomu u Rusů a Ukrajinců, kteří český jazyk zvládnou zpravidla za kratší dobu – zjištění expertního šetření.

Náboženské vyznání

Necelá polovina studentů se hlásila k pravoslaví (41,1 %) a téměř shodná část byla bez náboženského vyznání (37,9 %). Muslimové tvořili necelých osm procent, k jinému než uvedenému náboženství se hlásila necelá čtyři procenta. Individuálně byla uvedena následující náboženství: evangelické A. V. (luterské), římskokatolické, Svědkové Jehovovi a židovské. Cca sedm procent respondentů na danou otázku neuvedlo konkrétní odpověď. Ve srovnání s Rusy, bylo mezi Ukrajinci více pravoslavných, naopak mezi Rusy byly více zastoupeny osoby bez vyznání.

Alma mater, fakulta a typ studia

Jak již bylo zmíněno výše, respondenti studovali na následujících pražských veřejných školách (řazeno sestupně, N = 319):

- Univerzita Karlova 31,7 %,
- Česká zemědělská univerzita 22,9 %,
- Vysoká škola ekonomická v Praze 22,3 %,

- České vysoké učení technické 13,5 %,
- Akademie múzických umění v Praze/Akademie výtvarných umění v Praze 0,6 %,
- Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze 0,6 %.

Více než polovina respondentů (65,5 %) zkoumaného souboru studovala humanitní fakultu, nehumanitní zaměření technického, technologického a přírodovědného zaměření studovalo celkem 43,5 % respondentů. Zaměření fakulty nebylo určeno u 1,3 % respondentů. Muži výrazněji více studovali nehumanitní technické, technologické a přírodovědní směry (56,7 % mužů), podíl žen byl vyšší v humanitních oblastech studia (65,4 % žen).

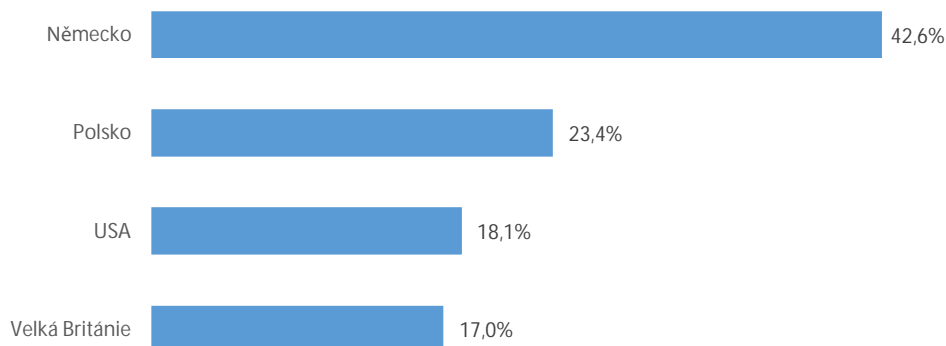
Více než polovina respondentů (66,8 %) studovala bakalářské studium, více než čtvrtina (27,0 %) navštěvovala navazující magisterské/inženýrské studium, necelých pět procent pětileté/šestileté studium a 1,9 % (tj. šest osob) se věnovalo doktorandskému studiu. Signifikantní rozdíly v typu studia podle pohlaví identifikovány nebyly. Zastoupení Ukrajinců studujících navazující magisterské/inženýrské studium (34,3 %) bylo vyšší, než tomu bylo u Rusů (23,7 %).

4. Vzdělávání a pracovní příležitosti

Tematický blok „vzdělávání a pracovní příležitosti“ byl zaměřen na zmapování důvodů volby studia v ČR ze strany CS a také např. na jejich aktuální pracovní aktivity na českém trhu práce. Prostor byl věnován také vykonávání odborné praxe a otázkám zaměřeným na financování vybraných oblastí spojených se studiem a pobytem v zahraničí.

Respondenti měli v rámci tohoto bloku možnost vrátit se v paměti časově zpátky do doby, kdy se rozhodovali o tom, ve kterém zahraničním státě by chtěli studovat vysokou školu. Velmi zajímavým zjištěním je skutečnost, že až cca polovina respondentů (52,4 %) uvedla, že již od počátku volby zahraničního studia jejich volba padla na Českou republiku³⁹. Téměř polovina respondentů zvažovala také možnost VŠ studia v Německu, cca čtvrtina v Polsku a necelá pětina v USA a Velké Británii – procentní preference nejčastěji zvažovaných států viz následující graf č. 9. Ojedinele byly uváděny také preference studovat VŠ ve Skandinávii a Dánsku, ve Francii, Rakousku, Slovensku, Španělsku, Maďarsku, Kanadě a v dalších státech světa („další jiný stát“ uvedla cca třetina respondentů). Signifikantní rozdíly v preferencích zemí, kde respondenti také zvažovali možnost VŠ, nebyly zjištěny.

Graf č. 9 Další státy nejčastěji zvažované respondenty při rozhodování o vysokoškolském studiu v zahraničí (kromě ČR)

Pozn. Respondenti měli možnost uvedení více odpovědí, součet nedává 100 %, graf obsahuje pouze nejčastěji preferované odpovědi respondentů, další jiný stát uvedlo celkem 29,9 % respondentů, N = 167.

Jak dokazují zjištění sekundární analýzy zahraničních studií, rozhodujícím kritériem pro volbu vysoké školy v zahraničí bývá pro mladé lidi zejména pull faktor finanční výhodnost zejména studijních nákladů a také životních nákladů v cílové zemi. Toto bylo potvrzeno jak výpověďmi respondentů, tak výběrovým šetřením. V jedné z otázek měli proto respondenti možnost uvedení kritériální skutečnosti rozhodující o jejich volbě studovat v ČR, přičemž měli možnost uvést maximálně tři možnosti odpovědi. Dle charakteru variant odpovědi bylo možno vytvořit tři základní pull-kritéria volby respondentů studovat veřejnou vysokou školu v ČR:

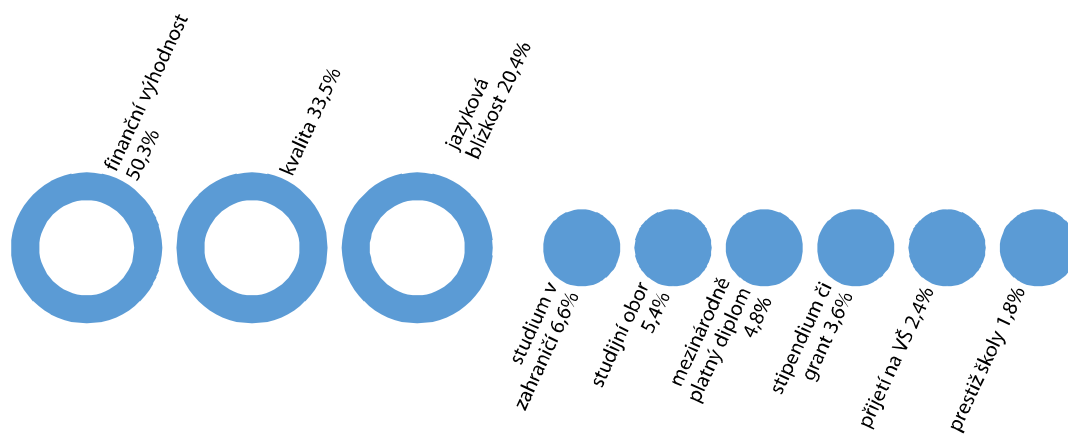
³⁹ Respondenti měli možnost uvedení více odpovědí určujících zvažovaný stát.

- § specifika vysokoškolského studia na veřejné vysoké škole v ČR,
- § preference České republiky jakožto hostitelské země a
- § subjektivní kritérium rozhodování.

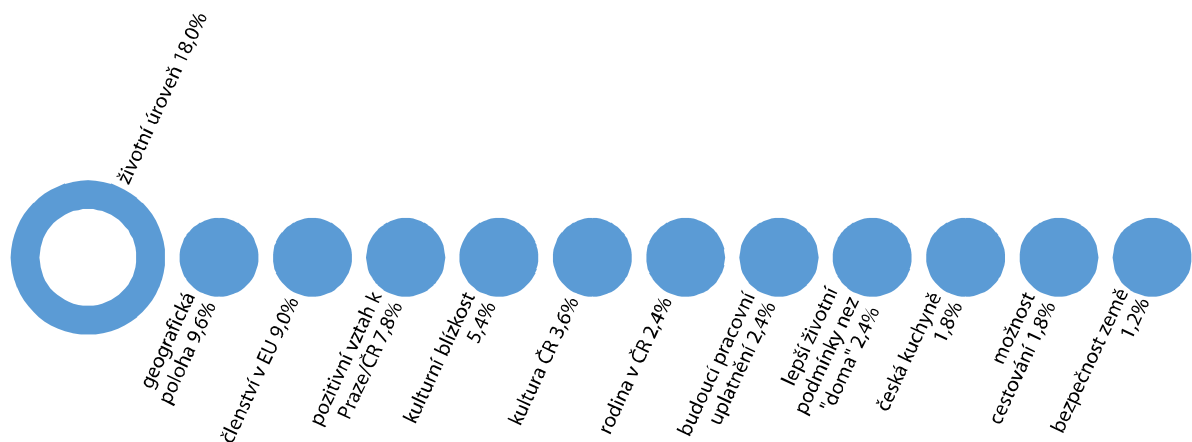
Jednotlivá kritéria volby studia v ČR se mohla vzájemně doplňovat a byla seřazena dle dosaženého podílu odpovědí respondentů. Vzhledem k tomu, že jednotlivé varianty nebyly vylučné, ale respondenti mohli uvést max. tři odpovědi, může tato míra přesahovat 100 %. Ženy a mladší respondenti ve věku 19 až 22 let ve svých odpovědích častěji uváděli komponenty přiřazené pod kritérium výběru ČR za hostitelskou zemi v průběhu studia, přičemž uvedené kritérium bylo výraznější u Rusů a Ukrajinců – viz grafické znázornění č. 10.

Graf č. 10 **Důvody volby studia v ČR** – podle kritérií a) VŠ studium v ČR, b) hostitelská země ČR, c) další skutečnosti (řazeno sestupně dle dosažené míry preferenci kritéria, N = 167)

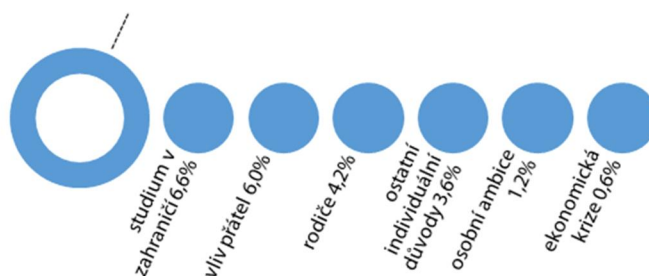
a) VŠ studium v ČR (celková míra preference 128,8 %)

b) Hostitelská země ČR (celková míra preference 64,2 %)

c) Subjektivní kritérium rozhodování (celková míra preference 22,2 %)

Na základě hloubkových rozhovorů lze jednoznačně říci, že mezi stěžejní důvody výběru studia v českém jazyce na veřejných vysokých školách patří zejména možnost získat vysokoškolský diplom členského státu Evropské unie, který otevírá možnosti navazujícího vzdělání v dalších členských zemích EU či pracovního uplatnění na evropském trhu práce, a s tím všech souvisejících výhod života v EU. V kombinaci s tímto hlavním důvodem jsou další hlediska výhodnosti a důvody výběru České republiky pro studium.

- MMAK3.VŠE: „Byl jsem na návštěvě v Praze, ještě když jsem studoval střední školu a moc se mi tu líbilo, jak se tu žije, velikost Prahy, má skvělou geografickou polohu, má kouzlo pro mladé lidi a je stále levnější než Německo nebo Rakousko. Makedonie není v EU, ta jsem hledal cokoliv, jak získat diplom v EU a s tou možností vládního stipendia to vyšlo perfektně, měl jsem kliku.“
- ŽSRB2.UK: „Myslím, že systém, podmínky i kvalita studia jsou lepší než v Srbsku. Měla jsem nějakou představu, že to bude kvalitnější a budu mít diplom z EU.“
- MRUS PhD.ČVUT: „Bral jsem to jako velkou příležitost, když jsem se dověděl o možnosti studovat na ČVUT doktorát, byla to taková propustka do EU, získat tady vzdělání a novou budoucnost. V Moskvě jsem měl přitom perfektní práci ve výzkumném ústavu. Hodně jsem i pohoršil finančně po příchodu na studia.“

Dalším důvodem výběru studia v ČR (Praze) je odborná kvalita studia.

- MUKR1.VŠCHT: „Rozhodoval jsem se s rodiči mezi Českem, Polskem a Německem, protože Ukrajina je zaostalá. Němčinu nemám rád, v Polsku není kvalitní chemický průmysl a v Česku je hodně nových technologií, VŠCHT je kvalitní škola.“
- ŽBLR1.UK: „Nemůžu říct, že tady budu pořád, přemyslím, že pojedu někam dál, ale teď jsem spokojená. Studovala jsem i rok doma, ale tady je to lepší, je to zaměřené víc na tu Evropu a to mě zajímá. Taky jsme s tatínkem uvažovali o studiu v Anglii nebo Holandsku, ale tam je to celkově moc drahý.“

Dostupnost tohoto vzdělání, a to zejména z hlediska finanční náročnosti. To se týká jak studia samotného zdarma, tak nižších životních nákladů v Praze oproti jiným zemím například státům západní Evropy.

- ŽUKR1.ČVUT: „Finančně mě podporuje rodina, je to pro ně normální, je to tady levnější než Německo a Velká Británie, ČR je optimální varianta po všech stránkách.“
- ŽBLR1.UK: „Původně jsem chtěla studovat v angličtině, ale to by šlo jen na soukromé škole. Studium v zahraničí je drahé a tady to jde zdarma, když je to v českém jazyce a taky se mi tady líbí.“
- ŽUKR1.ČVUT: „Na Ukrajině jsem se dozvěděla o možnosti studovat v Praze na ČVUT, je tu mnohem vyšší kvalita a taky kvůli penězům. Od nás z ročníku střední školy odjelo studovat do Polska a do ČR 89 studentů ze 120.“

Neméně důležitým důvodem je geografická jazyková a kulturní blízkost zvláště pro studenty z postsovětských zemí a zároveň blízkost ekonomicky vyspělejších členských zemí EU.

- MUKR1.VŠCHT: „Česko a Praha je blízko, je to taková malá megapolis, ale žije se tu dobře. Dalším důvodem jsou taky náklady na studium, protože mě financují rodiče.“
- ŽUKR1.ČVUT: „Studuji zde, protože je to zdarma a není to daleko od Ukrajiny. Co se týká Polska, tak tam studuje už moc Ukrajinců, mám to tu ráda.“

- MUKR1. ČVUT: „Oproti školám na Ukrajině je to tady mnohem lepší a v Německu je studium taky zdarma, já umím dobře německy, ale lidi tu nejsou tolik odlišní od nás a v Čechách to není finančně tak náročné proti Německu.“

Práce při studiu

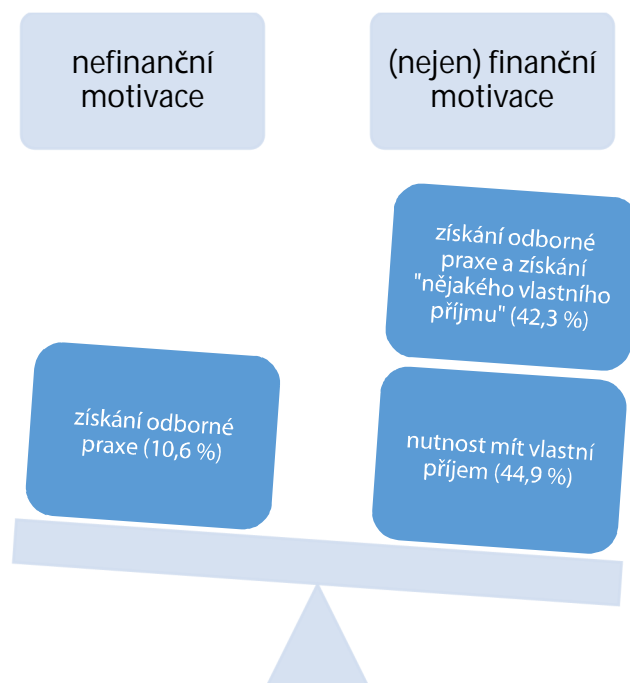
Ekonomická aktivita při studiu vysoké školy je obecně poměrně diskutovanou otázkou. Kontinuálnímu sledování tohoto jevu se v evropském rozsahu věnuje např. Mezinárodní výzkum studentů vysokých škol Eurostudent.⁴⁰ V rámci České republiky bylo toto šetření realizováno dle údajů MŠMT naposled na jaře 2016. Dle získaných zjištění lze konstatovat, že studenti veřejných vysokých škol studující v češtině častěji při studiu pracují, pouze cca třetina se výdělečné činnosti nevěnuje. Faktem je, že v rámci tohoto šetření „přibližně 90 % studentů označilo za svůj mateřský jazyk češtinu“ (Fischer, J., Vltavská, K. a kol. 2019, str. 4), takže výsledky se nevztahují převážně na studenty z majority. Pro částečné srovnání s našimi výsledky však lze uvést, že výdělečnou činnost při studiu vysoké školy neprovozovala rovněž třetina respondentů CS.

Dále nás zajímalo, zda zahraniční studenti zvolené CS pracují při studiu VŠ zejména z finančních důvodů, popř. z důvodu získání jak odborné praxe, tak zajištění svého vlastního příjmu⁴¹ – viz následující grafické znázornění č. 10. Ze získaných odpovědí lze konstatovat, že důvodem zajistit si vlastní příjem je výrazný. Pouze z důvodu získání odborné praxe pracovala desetina respondentů, 46,2 % respondentů pracovalo různou formou jak z důvodů získání odborné praxe, tak z důvodu zajištění si vlastního příjmu. Hlavně kvůli nutnosti mít vlastní příjem, tj. z finančních důvodů při studiu pracovalo 43,3 % dotázaných. Na otázku, zda pracují spíše z důvodu získání praxe nebo finančního zajištění či obojího, ovšem konkrétní odpověď nevedla více než třetina respondentů. Významné rozdíly důvodu výkonu placené práce při studiu veřejné VŠ v třídění podle pohlaví, věku a země původu zjištěny nebyly.

⁴⁰ Zdroj: <http://www.eurostudent.eu/>

⁴¹ Respondenti mohli na otázku odpovídat pomocí třístupňové škály „1=hlavně kvůli získání odborné praxe, 2=kvůli získání odborné praxe, musím ale také mít nějaký vlastní příjem, 3=hlavně kvůli nutnosti mít vlastní příjem – z finančních důvodů“.

Graf č. 11 Hlavní důvody výkonu placené práce při studiu VŠ

Respondenti si nejčastěji svůj příjem zajišťovali občasnou (36,1 %) nebo pravidelnou brigádou (34,1 %), necelá čtvrtina pracovala na zkrácený pracovní úvazek (23,6 %) a na plný pracovní úvazek pracovalo 6,3 % respondentů. Signifikantní rozdíly podle kvótních znaků identifikovány nebyly.

Většina respondentů se snažila přivydělávat si při studiu občasnými brigádami, ale vzhledem k jejich odpovědnému přístupu ke studiu a jeho náročnosti zvláště v nižších ročnících si nemohli dovolit věnovat výdělečné činnosti více času. Naprostá většina studentů deklarovala finanční podporu na uhrazení životních nákladů ze strany jejich rodiny, kdy největší položkou bylo hrazení ubytování a stravy. Naopak, trochu překvapivě nejméně finančně náročnou položkou byly studijní materiály, skripta a odborná literatura, která byla dle vyjádření studentů v naprosté většině ke stažení online zdarma. Celkové náklady na studium kromě finančních nákladů na volný čas a zábavu se pohybovaly mezi 8 až 10 tisíci Kč.

- MUKR1.ČVUT: „Peníze mi posílá rodina, náklady mám kolem 10 000 měsíčně a k tomu jsem dělal brigádu v PPL a peníze, co jsem vydělal, jsem utratil za cestování po Evropě. Ted' mám tak náročný rozvrh, tak na brigády nemám čas, občas udělám něco z domova pro tátovu firmu. Uvažoval jsem dělat jak freelancer.“
- ŽBLR1.UK: „Neměla bych problémy najít si dobrou praxi doma, rodiče mají dobré kontakty, ale tady (v ČR) si musím všechno najít sama. Tatínek chce, abych studovala a nepracovala, ale mám kamarádku studentku z Ukrajiny a ta skoro celý minulý rok pracovala, protože ty peníze od rodičů jí nestačily, takových kamarádů mám víc.“
- ŽSRB2.UK: „Dostávám 14 tisíc korun vládní stipendium, což tak akorát pokryje moje náklady na ubytování a život v Praze, včetně volnočasových aktivit, na které mám ale málo času.“
- MUKR1.VŠCHT: „Vařím si sám, a kromě peněz od rodičů si vydělávám na brigádě jeden den v týdnu na recepci, kde pracuji v noci. Vydělám si 5 000 Kč, a to mi stačí na zábavu a cestování po Evropě, to mi rodiče neplatí. Od třetího ročníku bych si chtěl vydělávat sám.“
- ŽBIH4.ČVUT: „To že mám vládní stipendium a nemusím pořád přemýšlet, kde si vydělám peníze, jako jsem to měla na studiu v Bělehradě, tak to je ohromná změna.“

Část respondentů si přivydělávala výukou českého jazyka v rámci jazykových škol, kde sami dříve studovali nebo našli nabídku na internetu.

- ŽUKR1.VŠE: „Dala jsem inzerát na síť V Kontakte a pracuji jako tutor v jazykových přípravných kurzech ČZU, pro cizince, jejich budoucí studenty, hlavně Rusy, Ukrajince a Kazachy na úrovni A1 a B2. Chodí na kurzy, lektori je učí v angličtině a já mluvím česky i ukrajinsky, je o to veliký zájem. Každý den mám tak dva tři lidi a pak dělám přípravy, nemám pak už volný čas.“
- ŽSRB3.ČVUT: „Vyučuji češtinu cizince, je to flexibilní, najdou si mě na stránkách. Myslím, že jim jako cizinka v ledasčem rozumím, že si procházejí podobnými věcmi jako já.“

Poměrně častá byla také výuka angličtiny nebo snaha najít si brigádu v oboru, aby studenti získali během studia odbornou praxi.

- ŽBLR1.UK: „Přispívá mi rodina, já se snažím něco si najít, přivydělávám si jako učitelka angličtiny ruský mluvících studentů, chtěla bych něco ze svého oboru, abych měla praxi.“
- MUKR1.VŠCHT: „Kdybych mohl, chtěl bych pracovat v laboratoři, klidně za míň peněz.“
- ŽMAK3.VŠE: „Celkové náklady jsou tak 13 tisíc měsíčně, takže vládní stipendium na to tak zhruba akorát vyjde. Na brigády není při studiu moc času, jednou jsem učila v Moneta moneybank bussines angličtinu, ale jinak jsem brigádu neměla. Rodina mě podporuje finančně jen zřídka.“
- ŽSRB2.PřFUK: „Chtěla bych najít nějakou brigádu v oboru nejlépe v laboratoři, ale nevím, zda to bude vůbec možné, tak asi zkusím něco jiného.“

Jen jediná respondentka deklarovala nesoulad mezi svým vízem a pracovní činností.

- ŽRUS3.UK: „Rozjžděla jsem tady kavárnu, byla to takový mámin projekt, ale bylo tam něco nelegálního, já jsem byla na jazykových kurzech, takže jsem měla vízum 99 a tam nemůžeš makat ani čtyři hodiny, teď už mám vízu 24, takže makat můžu, ale nemám už moc času.“

Zcela ojediněle zaznívalo, že by respondenti plánovali podporovat v budoucnu finančně své rodiče, a to i v případě, že si vydělávají na plný úvazek. Nejčastější důvod takového postoje byla slušná či velmi dobrá ekonomická situace jejich rodičů, kteří je financují. Někteří respondenti jen uvažovali o tom, že by rodičům splatili část finančních nákladů, které jim v rámci možnosti studovat v Praze poskytli.

- MUKR1.VČHT: „Chtěl bych rodině vrátit peníze za kurzy češtiny, protože to bylo celkem skoro pět tisíc eur.“
- MMAK3.VŠE: „Hodně lidí ze školy mělo už stáž, tak jsem to chtěl taky zkusit a ve třetím ročníku už jsem si našel práci v mezinárodní firmě nejdřív jako part time a teď full time, protože pracuju už jen na bakaláře. Vzhledem k tomu, že nemám dokonalou češtinu, tak pracovat v mezinárodní firmě, kde komunikujeme v angličtině, je výhoda. Než jsem začal pracovat, tak mě finančně podporovala rodina. Když přijedou rodiče na návštěvu, tak jim platím hotel a další náklady, ale i když vydělávám, tak jim peníze neposílám, není to potřeba.“

Náklady spojené se studiem v ČR

Způsob bydlení

Sociodemografický blok otázek byl ukončen dotazem na způsob, jakým studenti CS v Praze bydleli. Respondenti nejčastěji bydleli na studentské koleji (63,9 %), čtvrtina bydlela v pronajatém bytě/domě, zcela ojediněle využívali k bydlení pronajatou místnost, ubytovnu či bydleli tzv. „ve vlastním“ nebo využívali pohostinnost svých kamarádů, příbuzných a známých. Ženy signifikantně častěji bydlely v pronajatém bytě či domě než muži, muži naopak častěji na studentské koleji – viz tabulkový přehled č. 4.

Tabulka č. 4 Způsob bydlení respondentů v Praze

způsob bydlení		na studentské koleji	v pronajaté místnosti	v pronajatém bytě/domě	ve vlastním bytě/domě	na ubytovně	u příbuzných, kamarádů, známých	sdílený byt	celkem
muži	N	101	1	24	1	0	1	1	129
	%	78,3 %	0,8 %	18,6 %	0,8 %	0,0 %	0,8 %	0,8 %	100,0 %
ženy	N	103	13	58	10	1	5	0	190
	%	54,2 %	6,8 %	30,5 %	5,3 %	0,5 %	2,6 %	0,0 %	100,0 %
způsob bydlení	N	204	14	82	11	1	6	1	319
	%	63,9 %	4,4 %	25,7 %	3,4 %	0,3 %	1,9 %	0,3 %	100,0 %

Způsob bydlení respondentů se lišil především v závislosti na finančních možnostech a zdrojích financování a dostupnosti. Nejčastěji využívaným způsobem byly fakultní koleje, méně pak soukromé koleje a bydlení v podnájmu. Ve způsobu bydlení se respondenti nijak zásadně nelišili oproti studentům majority.

- MUKR1.VŠCHT: „Dříve jsem bydlel na ubytovně s fetáky a alkoholy, teď bydlím na koleji, kde platím 3 500 Kč, to mi platí rodiče. Ještě dostávám 4 000 Kč na ostatní náklady.“
- ŽSRB2.UK: „První rok jsem bydlela v nájmu a teď bydlím na soukromé koleji, protože na kolej jsem se už nedostala. Na koleji platím 7 000 Kč, takže mi rodina ještě posílá nějaké peníze navíc.“
- ŽUKR1.ČVUT: „Chci se přestěhovat na jinou kolej, protože mi vadí společné sociální zařízení a už se mi to naštěstí podařilo, měli poslední místo.“

Respondenti prvotně preferovali spíše společné bydlení s krajany nebo se studenty z podobné kulturní a jazykové oblasti.

- ŽBLR1.FSVUK: „Bydlím na soukromé ubytovně pro rusky mluvící, je to celý byt a bydlíme tam čtyři holky, na koleji bych bydlela za stejné peníze a byl by nás tam víc.“
- MUKR1.VŠCHT: „Na koleji jsem s Čechy, měl jsem z toho strach, ale je to úplně v pohodě. Mám tam pračku, studovnu a posilovnu, je to moc fajn.“
- MMAK3.VŠE: „To vládní stipendium, opravdu stačí, na bydlení určitě, ale pokud bydlíš na koleji, jinak by to nestačilo. Lidi z Česka se někdy nechovají tak, že to je jejich dům, protože jezdí na víkendy domů, ale pro mě to dům je, tam mi to trochu vadí, že si toho neváží. Bydlel jsem s Čechy, vycházeli jsme v pohodě, ale mimo kolej jsme se nijak nepotkávali.“
- ŽUKR1.ČVUT: „Bydlím na kolejích s Ruskou a Ukrajinkou, myslím, že se to dělá běžně kvůli jazyku, sedíme spolu i ve škole, je to pro nás pohodlnější, ale klidně bych si sedla i vedle Česky.“
- MUKR1.ČVUT: „Za kolej platím měsíčně 3 800 Kč na Strahově, máme buňkový systém a je to fajn, bydlím s Rusem a ten už nestuduje, nechápu, jak tam může pořád bydlet.“
- ŽUKR1.VŠE: „Bydlím soukromě s přítelem v podnájmu a platíme 14 500 Kč za 1+KK a o náklady se dělíme. Bydlí tam v domě s námi hlavně rusky mluvící a kamarádím se s nimi. Rodiče mi platí jen ubytování, na vše ostatní si musím vydělat sama. Před tím jsem bydlela na koleji, ale to bylo hrozný.“

V bateriích otázek zaměřených na výdaje spojené se studiem na veřejné VŠ v ČR měli respondenti možnost uvést, z jakých zdrojů financují stravu, bydlení, oblečení, cestovní náklady spojené s cestováním do země původu, se studiem a s trávením volného času a zda měli v posledních třech měsících problém s financováním těchto nákladů. Na základě získaných odpovědí lze konstatovat, že rodiny studentů se podílely zejména na financování cestovních nákladů do země původu studentů, dále financovaly náklady za bydlení studentů v ČR a jejich stravu. Studenti se podíleli zejména na financování svých osobních výdajů, a to konkrétně na financování nákladů spojených s trávením volného času, oblečením a také stravou. Stipendium sloužilo zejména k financování studijních výdajů – detailněji viz následující tabulkový přehled č. 5.

Tabulka č. 5 Zdroje financování výdajů spojených se studiem v ČR

<i>hrazení nákladů/výdajů (v %)</i>	sám/a	rodina	stipendium	další zdroj
strava (N=317)	41,9	52,9	5,2	žádný
bydlení (N=319)	27,5	65,8	5,8	partner/manžel
oblečení (N=319)	46,5	49,1	4,1	manžel
cestování do země původu (N=317)	24,6	78,2	4,4	žádný
studium (N=311)	28,3	44,6	27,1	žádný
trávení volného času (N=317)	55,6	37,9	6,5	žádný

Pozn.: Položka „další zdroj“ obsahuje max. četnost = 3. V grafu bylo použito grafické znázornění dat pomocí Excel-rychlá analýza.

Dle vyjádření respondentů, studenti CS s úhradou všech vybraných výdajů souvisejících s jejich studiem a pobytem v ČR v průběhu posledních tří měsíců převážně problém neměli – tabulka č. 6. Z hlediska hodnocení obtížnosti financování výdajů lze však konstatovat, že menší částí studentů (více než desetina) nezbýval dostatek finančních prostředků na financování aktivit spojených s jejich volným časem a cestováním do země původu⁴² - viz následující tabulkový a grafický přehled č. 6 a č. 11.

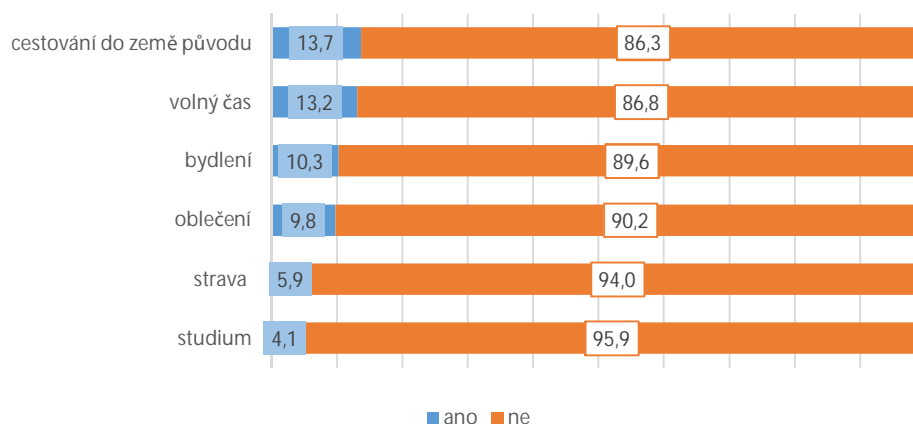
Tabulka č. 6 Problémy s vybranými typy výdajů v průběhu posledního 1/4 roku (řazeno sestupně od největší finanční zátěže po nejnižší finanční zátěž)

<i>problémy s výdaji</i>	index*	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	nevím	N
		%					
volný čas	0,39	3,3	9,8	26,5	59,4	1,0	306
cestování do země původu	0,37	2,8	10,8	18,9	67,1	0,3	286
oblečení	0,36	1,0	8,8	23,3	66,6	0,3	296
bydlení	0,35	2,3	8,0	18,7	70,7	0,3	300
strava	0,33	1,3	4,6	19,5	74,3	0,3	303
studium	0,31	1,4	2,8	15,4	80,1	0,3	292

Pozn.: Položka „další zdroj“ obsahuje max. četnost = 3. V grafu bylo použito grafické znázornění dat pomocí Excel-rychlá analýza. Index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0,00 až 1,00 (0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu 1=1, 2=0,75, 3=0,5, 4=0,25, bez odpovědi=0.

⁴² Parametric T-test a Nonparametric Kendall's W Test

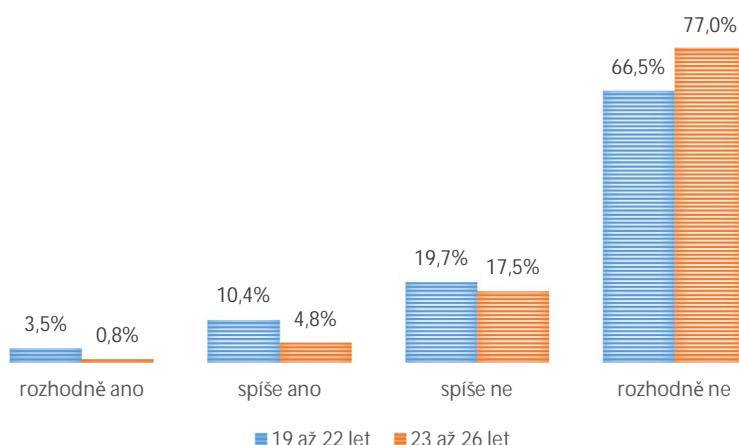
Graf č. 12 Finanční zátěž vybraných typů výdajů v průběhu posledního 1/4 roku (v %)

Pozn. Vybrané typy výdajů jsou řazeny sestupně od nejvyšší zátěže po nejnižší. „Ano“ = agregovaná kategorie nejnižších dvou stupňů škály 1-4, „ne“ agregovaná kategorie nejvyšších dvou stupňů škály 1-4, kde 1=rozhodně ano, 2=spíše ano, 3=spíše ne, 4=rozhodně ne, s vyloučení případů „bez odpovědi“.

Testováním hypotéz⁴³ o rovnosti finančních zátěží vybraných kategorií respondentů (pohlaví, státní příslušnost/geografická oblast a věkové kategorie) byly zjištěny signifikantní rozdíly mezi mladší a starší generací studentů zkoumaného souboru v souvislosti s deklarováním potíží spojených s hrazením bydlení v Praze, kdy dostatek financí určených pro bydlení řešili spíše ti mladší studenti – viz následující grafické znázornění. Vzhledem k charakteru testovaných dat probíhalo testování hypotéz prostřednictvím parametrického testování a neparametrických technik (Rabušic, Soukup, Mareš, 2019), při shodných zjištěních jsou v textu uvedeny pouze hodnoty neparametrických technik.

Graf č. 13 Finanční zátěž hrazení bydlení podle věkových kategorií respondentů

⁴³ Mann-Whitney Test $p=0,027$, $\alpha=0,05$

Cca dvě čtvrtiny respondentů nevedly, že disponují zdrojem příjmu mimo území ČR (včetně financí poskytovaných rodinou), čtvrtina studentů CS naopak zahraniční zdroj financí uvedla. Signifikantní rozdíly mezi pohlavím, státní příslušností/geografickou oblastí či věkovými kategoriemi identifikovány nebyly.

5. Jazyková bariéra

V úvodních otázkách expertního dotazování byly zjišťovány nejčastější příležitosti a situace, při kterých oslovení experti s cílovou skupinou přicházeli nejčastěji do styku, jejich frekvence a detailní popis pozitivních i negativních zkušeností, které s cílovou skupinou studentů zažili. Oslovení experti se s cílovou skupinou setkávali nejčastěji během jejich každodenní pracovní činnosti, ať už při jazykové a odborné přípravě před přijímacím řízením na vysokou školu, v průběhu akademického roku během výuky i při řešení jejich studijních záležitostí na studijním oddělení či děkanátu fakulty. Dále také mimo vysokou školu při zajištění ubytování studentů na koleji, ale i při vyhledání odborné pomoci v rámci poskytování bezplatných služeb NNO, které pomáhají řešit problémy bezprostředně nesouvisející se samotným studiem na vysoké škole.

Na otázku identifikace a detailního popisu nejčastějších problémů, se kterými se studenti z cílové skupiny při studiu a pobytu v Praze potýkali, uváděli oslovení experti nejčastěji a na prvním místě jazykovou bariéru, která u řady studentů, kteří studují veřejnou vysokou školu v českém jazyce, vede k zásadním limitům kvality dosaženého vzdělání a obtížím zejména při skládání ústních zkoušek i při písemném projevu.

„V případě ústní zkoušky se často stane, že ji neudělají na první pokus, důvodem je ne úplně dobrá znalost odborných termínů v českém jazyce. V případě písemného projevu na to narážím také a musím studentům strhávat body za jazyk. Na druhé straně, mojí pozitivní zkušeností je, že pokud jsou hodně motivováni zde studovat, tak jsou velmi snaživí.“

V některých případech nedostatečná jazyková vybavenost vedla až k tendencím studentů podvádět.

„Je problém při psaných testech, že nerozumí pořádně otázce a mají tendence o to více opisovat. Moje zkušenost je taková, že když je člověk napomene, tak jsou schopni i nadále opisovat prakticky přímo před vámi, a jsou téměř arogantní.“

V souvislosti s jazykovou bariérou zaznívala významná potřeba udržení odborné kvality jazykových kurzů připravujících studenty ke studiu před jeho zahájením. Od vysokoškolských pedagogů byli na základě jejich praktických zkušeností velmi kladně hodnoceni absolventi přípravných jazykových kurzů zajišťovaných UJOP UK,⁴⁴ naopak velmi nedostatečně byli hodnoceni absolventi kurzů různých soukromých agentur.⁴⁵

„Co se určitě děje (dle mne nesprávně), je že se silně rozvíjí činnost soukromých agentur, které tyto budoucí studenty připravují na studium a učí jazyky.“

Dle osobní spolupráce jedné z expertek s podobnou agenturou „obsah výuky v jazykových není nijak kontrolován, hodiny si připravují sama a nikdo nezjišťuje úspěšnost přijetí na VŠ nebo pokračování ve studiu.“⁴⁶ Vnímám riziko, že hodiny jednotlivých vyučujících mají velice

⁴⁴ Vysoká kvalita jazykové přípravy UJOP UK vyplývá mimo jiné z historické zkušenosti a znalosti vzdělávání cizinců již od 60. let minulého století. UJOP současně zajišťuje i odbornou kvalitu v rámci bezplatných kurzů češtiny poskytovaných neziskovými organizacemi Meta a ICP Praha.

⁴⁵ Častým důvodem je dle expertů špatná odborná úroveň a nízká hodinová dotace přípravného kurzu.

⁴⁶ UJOP UK zjišťuje studijní úspěšnost nahodile od studentů absolventů na základě zpětné vazby, statistiky neexistují.

odlišnou kvalitu a přístup vyučujícího. Tyto nedostatky se výrazně projevily zvláště u studentů, jejichž země původu nespádají do slovanské jazykové oblasti, kdy na základě zkušeností expertů naučit se obstojně česky pro studenty se slovanským jazykem trvá minimálně rok intenzivního studia a pro studenty z jiných jazykových oblastí běžně i dva roky.

„Také potkávám již studující vysokoškoláky (s různým OMJ⁴⁷, nejčastěji vietnamština, mongolština, čínština), kteří nevládají nároky studia díky jazykové bariéře a hledají jiný obor/školu, kterou by v ČR dokončili, kvůli tlaku rodiny, která do dítěte investuje peníze.“

Vzhledem k těmto skutečnostem jsou ve spolupráci s MŠMT navrhována metodická opatření, podle nichž by například UJOP UK pro studenty z neslovanského jazykového okruhu navýšil přípravný program ze dvou na čtyři semestry.⁴⁸ Možnostmi dalšího zvýšení jazykové úrovně po absolvování přípravného jazykového kurzu zakončeného certifikovanou zkouškou⁴⁹ jsou jazykové kurzy češtiny, zajišťované přímo vysokými školami pro řádné studenty.

„Potkala jsem studenty (kdysi jako mé spolužáky, nyní jako mé žáky), kteří studují v českém jazyce a přitom rozumí tak polovině. Pak by měly studovat v angličtině, nebo ať se učí česky. Víím, že tito studenti (moji spolužáci) na hodiny češtiny nechodili⁵⁰, i když je ČVUT nabízí zdarma a pro všechny.“

Studenti cílové skupiny mohli rovněž navštěvovat kurzy češtiny zdarma, které poskytují pro cizince některé NNO poskytující informace o nabídce jazykových kurzů i ve spolupráci s některými vysokými školami.

„Studenti rovněž v menší míře navštěvují naše kurzy ČJ, především do úrovně A1, které mají stohodinovou dotaci.“

Důsledky jazykové bariéry mohly být samozřejmě mnohem hlubší než jen problémy při studiu, a to zvláště v rámci možností navazovat sociální interakce nejen v širším akademickém kolektivu studentů a vyučujících, ale i širší sociální integrace do majoritní společnosti jako takové. Především v nižších ročnících se studenti s jazykovou bariérou spíše stranili spolužákům z majority, a pokud to bylo možné, udržovali sociální kontakt zejména se studenty krajany či studenty z blízké jazykové a kulturní oblasti. To se týkalo velmi často nejen studijních aktivit, ale i ubytování na kolejích, v podnájmech, a i při trávení volného času.

„Co lze asi generalizovat je, že si drží odstup a netouží zapadnout do kolektivu ať už v kruhu nebo v laboratoři. Neúčastní se mimoškolních aktivit, i když jsou zváni, většinou se sdružují mezi sebou.“

Tato skutečnost udržuje nejen jazykovou bariéru, ale i spíše nezájem studentů z majority navazovat hlubší kontakt se spolužáky z cílové skupiny.

⁴⁷ OMJ=odlišný mateřský jazyk

⁴⁸ MŠMT však dle vyjádření expertů preferuje spíše dvousemestrální přípravný program, nicméně zejména studenti z Číny v poslední době prodlužují kurz nejčastěji na tři semestry.

⁴⁹ Nejčastěji požadovaná úroveň certifikované jazykové zkoušky pro přijetí do studijních programů v češtině je úroveň B2, na některých lékařských fakultách (například 1. lékařské fakultě UK) je vyžadována úroveň C1

⁵⁰ V podstatě nulový zájem cílové skupiny studentů o kurzy češtiny zdarma byl na přímý dotaz potvrzen i z VŠE.

„Stěžují si na nedostatek sociálního zázemí, chtěli by více zapadnout mezi české studenty, jak z důvodu zlepšování jazyka nebo i integrace do ČR. Pokud se jim to nedaří, tak se druzí mezi sebou, a tím pádem mluví ve své rodné řeči nebo v angličtině.“

Nedostatek sociálního zázemí spolu se steskem po domově a rodině v řadě případů u studentů umocňoval odstup vůči majoritě, pocit osamělosti či izolace.⁵¹

„Studenti přicházejí do ČR sami, nemají tady ani rodinu, ani kamarády a trvá to dlouho navázat sociální vazby. Pokud nedochází k zapojení do komunity, přivádí je to k depresi, frustraci a zvláštnímu modelu chování (pouze práce-domov-kamarádi migranti). Zájem o okolí a občany ČR takovým způsobem nevzniká, a i po 10 letech se v ČR cizinec necítí jako doma.“

Další často zmiňovaný problém se týkal dlouhodobého povolení k pobytu za účelem studia, zvláště splnění všech podmínek, požadavků a termínů, pro jeho prodloužení.

„Občas se stává, že díky včasnému nezískání víza či neprodloužení student nemůže nastoupit či pokračovat ve studiu.“

V této souvislosti byly často zmiňovány i problémy s dodržováním zákonných termínů závazných pro studenty a státní správu.

„Opožděné reakce a rozhodnutí o pobytu, zejména prodloužování, způsobuje studentům velký stres, nejistotu a často ovlivňuje i partnerské a rodinné vztahy. Vnímají velice špatně disparitu stran, kdy nedodržení, ač o den lhůty není akceptován, ale MV lhůty porušuje o dva i více měsíců, vydá štítek do pasu a nijak to dál neřeší.“

V souvislosti s pobytovým statutem studentů cizinců z třetích zemí nastávaly i komplikace při získání víz jiných členských zemí EU v souvislosti s účastí na mezinárodních konferencích pořádaných mimo ČR. To se týkalo rovněž studijních pobytů v zahraničí Erasmus i víz na dobu delší tří měsíců.

„Tato agenda se neřeší v rámci katedry, odkazují je na kolegyni koordinátorku studentských výjezdů, ale vzhledem k četnosti dotazů, které se týkají zahraničních pobytů, je jejich zájem o výjezd z mého pohledu nesrovnatelně vyšší jak u studentů českých.“

Dle výpovědi expertů z NNO, využívají studenti CS nejčastěji pomoc v rámci odborného poradenství.

„Nejvíce se zajímají o prodloužení svého pobytu, často si ověřují, jaké mají nároky s tímto druhem pobytu při svém studiu a následně po něm. Pobytové záležitosti celkem tvoří asi dvě třetiny⁵² všech dotazů studentů, kteří k nám přijdou.“

Komplikace s prodloužováním pobytu a udílením víz ovšem často, zvláště u studentů v prvních ročnících, souvisí s obecně velmi nízkou informovaností a nepřesnými informacemi, které jsou pro ně z hlediska studia a pobytu v ČR klíčové. Dalším uváděným problémem, který

⁵¹ Tyto pocity jsou dle některých expertů umocněny i náročností studovaných oborů, například lékařských fakult.

⁵² Od ledna 2016 využilo služby ICP téměř tisíc klientů studentů, kteří měli/mají vízum nebo dlouhodobý pobyt za účelem studia. Jde zhruba o 15 až 16 % z celkového počtu všech klientů ICP za toto období.

celou věc ještě více komplikuje, bývá i nezodpovědnost některých studentů k jejich povinnostem. Řada expertů přičítá tuto zkušenost, zejména u studentů v nižších ročnících, jiným studijním návykům ze země původu, kde je často „organizace povinností, ale i volného času, kdy například asijští studenti mají ve své domovině vše pečlivě organizováno a plánováno, převažují direktiva, kdežto v ČR máme volnější režim kladoucí nároky na osobní zodpovědnost jednotlivce“, ovšem dle vyjádření ostatních expertů lze tuto skutečnost zobecnit i na studenty pocházející z postsovětských republik. Řešení problémů a vyhledání pomoci neziskových organizací až na poslední chvíli, kdy je obtížné problém vyřešit, tak pomoc výrazně komplikovala. Bohužel stále přetrvává nedůvěra některých studentů CS vůči NNO v poskytované informace a nabízenou pomoc, která jim byla poskytována a spoléhali se na nepodložené informace z různých zdrojů „na základě doporučení na Facebooku nebo V kontakte využívají placené služby starších spolužáků nebo zprostředkovatelů (klientů)⁵³, protože cizinci mají obavu, aby něco neudělali špatně, a raději využijí služeb „odborníka“, o kterém se domnívají, že českému systému rozumí. Zajímavé je, že i ti, kteří velice dobře jazyk ovládají, buď využívají placených konzultací např. se zprostředkovateli, co a jak mají udělat a nepřečtou si veřejně dostupné informace na internetu.“

Experti se průřezově shodli na potřebě zvýšení informovanosti a orientace studentů, která je dle jejich zkušeností obecně nízká. V souvislosti s poskytováním pomoci a zvyšováním orientace ve vysokoškolském systému a studijních záležitostech zvláště u studentů v prvních a nižších ročnících zaznívaly od expertů návrhy na zavedení funkce jakéhosi styčného důstojníka či erudovaného mentora ze strany VŠ, který by byl pro studenty v případě potřeby k dispozici. Tím by mohl být buď vybraný zaměstnanec vysoké školy⁵⁴ či český student-dobrovolník, který by pomáhal v rámci tzv. buddy programu.

„Podpora od starších studentů při orientaci v novém prostředí (buddy program), který umožňuje napojení na studentskou komunitu, zapojení do aktivit, a postupné začlenění do místní agendy“.

Ze zkušenosti vysokoškolských pedagogů – cizinců, kteří dříve jako studenti neoficiálně, často na základě doporučení pedagogů podobnou podporu krajanům v nižších ročnících poskytovali, však vyvstávala i možná negativa takového přístupu, a to zejména ohrožení rozvoje samostatnosti studentů.

„Za negativní zkušenost považují to, že lidé si časem zvykají na podobnou podporu a přicházejí s nerelevantními problémy, které jsou schopni vyřešit samostatně – stávají se tak závislí na podpoře a přestávají se snažit.“

Někteří experti navrhovali, aby podporu studentům při řešení i jiných než studijních problémů zajišťovalo studijní oddělení. Dle těchto názorů by měli být pracovníci interkulturně vybaveni (proškoleni) a měli by mít přehled rovněž o pobytové problematice, aby mohli studentům poskytnout konzultaci či je odkázat na jiný příslušný subjekt nebo organizaci. V rozporu s těmito představami je dle vyjádření expertů ze studijního oddělení zejména nedostatek času věnovat se takto intenzivně studentům cílové skupiny.

⁵³ V souvislosti se zprostředkovateli či klienty vyvstávala v názorech expertů řada negativ jako tendence zavázat si studenty k dlouhodobé spolupráci na základě velmi obecných plných mocí při zastupování (zvláště u vietnamských zprostředkovatelů) a nevymahatelnost náhrady za způsobenou škodu ze strany zprostředkovatelů, kvůli absenci písemné smlouvy a podobně.

⁵⁴ Takto dle expertů funguje podpora například v rámci VŠE.

„Nejen zahraniční studenti mají problém, ale jsou studenti „mimo Prahu“ a kolikrát také potřebují obdobnou radu, pomoc – takže zde časový prostor je úzký v množství studentů – zahraničnímu studentovi se to snažíme vysvětlit najít na webu apod. „našemu“ studentovi v časové tísní řekneme jen to nejdůležitější a ať si to přečte nebo ať se zeptá kolegů, protože na něj už nezbývá čas.“

Velmi pozitivně byla hodnocena spolupráce vysokých škol s vybranými neziskovými organizacemi, které se na zvyšování orientace studentů CS zaměřují.

„Často navštěvujeme přímo vysoké školy, organizujeme ve spolupráci se studijními odděleními i přednášky, kde prezentujeme ICP a kde se snažíme předávat studentům-cizincům letáky. Chceme souvisle a dlouhodobě spolupracovat se studijními odděleními.“

Pozornost některých vysokých škol na cílovou skupinu studentů se lišila a měly dle zkušeností expertů v rámci vlastní struktury vytvořeny nástroje nebo vyčleněny zaměstnanci,⁵⁵ kteří se studentům více věnují a starají se o jejich potřeby.

„Vzhledem k tomu, že některé školy mají své systémy práce se studenty-cizinci, tak s námi (NNO) často ani nemají potřebu úzce spolupracovat, to je příklad VŠE.“

Individuální přístup některých vysokých škol pravděpodobně motivovaný jak vyšším zastoupením studentů cílové skupiny, tak zejména studentů cizinců – samoplátců. Odborníci studijního oddělení zmíněných vysokých škol však tento individualizovaný přístup kritizovali jako nekoncepční.

„Postup by měl být zhruba stejný na všech vzdělávacích institucích, to je důležité. Jedna škola bude konat vše pro to, aby pomáhala, a druhá pak nebude mít žádnou povinnost – to ne. A pravidla by měl určit „stát“ nebo vyšší orgán“, protože dle expertů si uchazeči o studium z cílové skupiny zjišťují, které vysoké školy jsou vůči studentům benevolentnější v pomoci, ale například i vůči povinné účasti studentů na výuce či opakovanému přijetí ke studiu.

V otázce zvýšení orientace studentů, obecně panovala podpora, aby před zahájením studia⁵⁶ absolvovali studenti cílové skupiny na každé univerzitě kurz nebo školení, kde by dostali informace o různých aspektech života v ČR.

„Co jim může nabídnout ČR, ale co „oni“ musí dělat – dodržovat a řídit se našimi zákony, respektovat je, co je a co není slušnost v zemi, kde chtějí studovat.“

V této souvislosti bylo pozitivně vnímáno Usnesení vlády č. 349 ke změně zákona o pobytu cizinců týkající se transpozice směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/801⁵⁷, který mimo jiné zahrnuje povinnost absolvovat adaptačně integrační kurz.

⁵⁵ V této souvislosti byly uváděny VŠE a ČVUT.

⁵⁶ Nebo během seznamovacího či orientačního týdne, kde by mohli studenti získat rovněž informace i od spolužáků nebo vyučujících, které se týkají organizace studia a povinností studentů.

⁵⁷ O podmínkách vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí za účelem výzkumu, studia, stáže, dobrovolnické služby, programů výměnných pobytů žáků či vzdělávacích projektů a činnosti au-pair, která mimo jiné ukládá povinnost absolvovat po příjezdu do České republiky adaptačně-integrační kurz (§ 155 b) nejdéle do jednoho roku od povolení k pobytu na území ČR. Účinnost v praxi je odložena k 1. 1. 2020. Cílem kurzu je včasné zahájení integrace – pomoci cizincům orientovat se v novém prostředí. Viz <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/KORNAZMDBZIZ> str. 8

„Vítám změnu zákona o pobytu cizinců, která zakládá povinnost splnit do jednoho roku od příjezdu integrační kurz – to by jistě mohlo mnohé situace odstranit.“

Připravovaný kurz by zahrnoval informace, které jsou v současné době například poskytovány Integračním centrem Praha v rámci seminářů sociokulturní orientace.

„Seminář je zaměřený na zvýšení informovanosti cizinců v oblasti společenského, sociálního, právního, institucionálního a politického prostředí České republiky. Cizinci si na kurzech rozšíří a prohloubí znalosti sociokulturních specifik české společnosti, čímž se urychlí jejich integrace.“

Podobně byl zacílen i kurz Vítejte v ČR, kde se vysvětlují práva a povinnosti cizinců na území ČR a možnosti jejich zapojení do různých oblastí. Rovněž zaznívala potřeba zpracovat informační materiál přizpůsobený potřebám speciálně této cílové skupiny.

„Naše fakulta ani Univerzita Karlova nemá zpracovaný informační materiál pro studenty-cizince, který by vysvětloval různé aspekty jejich života a studia v ČR. Ve výsledku ani studenti vyšších ročníků studia nevědí, kam se například obrátit kvůli zdravotní péči.“

Problematika čerpání zdravotní péče byla oslovenými experty taktéž zmiňována jako další z problémů především v souvislosti s komerčním pojištěním většiny studentů cílové skupiny.

„Skoro k lékaři nechodí, i když jsou nemocní. Několikrát jsem se setkala se studentkami, které měly závažné např. gynekologické problémy a většinu léčby si musely uhradit, nevěřily, že by stížností nebo písemnou výzvou mohly finance po pojišťovně vymáhat. Zároveň není moc zvykem s běžnými onemocněními chodit k lékaři, na rozdíl od EU studentů.“

Vzhledem k omezením plynoucím ze smluvního zdravotního pojištění zazníval také názor, že *„dokud situace v tomto směru nebude systematicky vyřešena, vysoké školy by měly udělat kroky k zajištění dostupnosti zdravotní péče pro své studenty.“* V této souvislosti bylo rovněž zmiňováno riziko přenosu nakažlivých chorob.

„Mám primárně na mysli hledisko bezpečnostní, s čímž souvisí i riziko zdravotní – několikrát se nám stalo, že student úmyslně zatajil svůj zdravotní stav. Klíčová je dle mého soudu povinná vstupní lékařská prohlídka.“

Mezi dále zmíněnými nejčastějšími problémy studentů bylo uváděno jejich bydlení, zvláště cena a dostupnost ubytování v podnájmu.

„Vzhledem k tomu, že dnes spousta studentů preferuje tzv. sdílené bydlení a neřeší moc výběr koleje, proto otázky typu, jaká kolej je nejlepší a jak je možné se tam dostat, zaznívají zcela výjimečně.“

Potíže nastávaly zejména s hledáním nájemního bydlení, kdy pro pronajímatele mohou cizinci představovat z různých důvodů riziko.

„Osobně jsem již mocrát zažila diskriminaci na trhu bydlení, já zavolám předem na inzerát, ale když tam studenti dojdou, tak buď je jim sděleno, že je byt již pronajat anebo když začíná docházet k podepisování smlouvy, ve chvíli, kdy sdělí, že potřebují, aby smlouva měla ty a ty náležitosti – např. podpis majitele, co je v katastru, ne nějakého prostředníka atp. nebo když sdělí, že potřebují označit schránku kvůli MV, nakonec k podpisu nedojde.“

Ze zkušeností při ubytování studentů cílové skupiny na kolejích představovala největší problém jazyková bariéra a také placení kolejních poplatků po termínu nebo problémy s mezinárodní platbou.

„Nejtěžší situace jsou s vysvětlováním pravidel ubytování, někteří studenti neradi spolupracují při nutném přestěhování, kdy je musíme z nějakého provozního důvodu přestěhovat na jiný pokoj. Studenti neradi sdílí pokoj s někým, mají zájem jen o jednolůžáky. Pozitivní zkušenosti mám takové, že u těchto studentů jsem nezaznamenala ani neřešila škody způsobené na majetku koleje.“

Méně zmiňovaným problémem, ale přesto uváděným, byly obtíže spojené s nostrifikací diplomů a vzdělání získaných v zemi původu, a to zejména z důvodů nejednotného přístupu jednotlivých vysokých škol.

„Je velice složité pochopit, jak tento typ uznávání vzdělání na VŠ funguje, a o to složitější je toto předávat studentům cizincům ze třetích zemí. Trochu podobné je to i s uznáním maturity.“

Právě nostrifikace je jedním z hlavních důvodů využívání právního a sociálního poradenství poskytovaného studentům cílové skupiny ze strany NNO.

„Vím o studentech, kteří dali úplatek v roce 2017 i 2018 a nostrifikaci získali, i když by jejich předchozí studium plně uznáno jiným osobám nebylo.“

Na otázku, zda je expertům na základě jejich pracovních zkušeností známo, že by v rámci jejich instituce byla věnována cílové skupině studentů vyšší pozornost, téměř všichni experti odpověděli⁵⁸, že zvláštní či vyšší pozornost oficiálně cizincům věnována nebyla, vzhledem k nastavení podmínek studia dle platné legislativy by ani být neměla.

„Nevidím důvod, proč tyto studenty v něčem zvýhodňovat nebo naopak znevýhodňovat před českými studenty. Všichni studují stejnou školu za stejných podmínek. Jejich hendikep, co se týká jazykových znalostí, škola kompenzuje nabídkou kurzů českého jazyka.“

Nicméně v praxi tomu tak dle zkušeností expertů vždy úplně nebylo. Ať už se jednalo o intenzivnější pomoc ze strany studijního oddělení, jak bylo uvedeno výše, nebo rozdílný přístup při výuce.

„Na základě osobních zkušeností vím, že dochází ze strany jednotlivých vyučujících k pochopení náročnosti studia pro zahraniční studenty, a proto se snaží nevšímat si např. gramatické chyby, odlišnosti v kulturně-mentálním nastavení.“

Či během zkuškového období mohou být někteří vyučující benevolentnější.

„Přijde mi, že když tito studenti jdou na zkoušku na poslední pokus, tak se jim to nakonec dá, přičemž český student by se nechal spíše propadnout. V hodinách se s těmi, kteří hůře rozumí, o to míň komunikuje. Těmto se i víc v hodině promíjí, že nedávají pozor, protože se nikdo nechce dohadovat s někým, kdo má jazykovou bariéru.“

⁵⁸ S výjimkou pracovníků organizací, jejichž účelem je právě přímá pomoc cílové skupině (např. NNO, UJOP UK).

Pomocí dalších otázek byl zjišťován názor expertů, zda by na cílovou skupinu měla být zaměřena vyšší pozornost, ať již obecně, nebo v rámci jejich instituce, popřípadě na co konkrétně pozornost zaměřit.

Většina expertů zopakovala, že dle legislativního rámce není studentům cílové skupiny věnována obecně větší pozornost oproti studentům z majority, což by vzhledem k rovnému přístupu mělo být zachováno, ale zároveň byl pozitivně vnímán přístup těch vysokých škol, které pro své studenty zajišťují jazykové kurzy češtiny rozšiřující jazykovou znalost, která byla vnímána jako naprosto zásadní. Dále panovala obecná shoda na potřebě zvyšovat u studentů cílové skupiny obecnou orientaci, a to zejména z důvodu jejich narůstajícího zájmu studovat na veřejných vysokých školách v ČR. Zejména však byla průřezově vnímána potřeba se této skupině studentů věnovat, především z hlediska možností jejich dalšího úspěšného uplatnění v ČR tak, aby byl využit jejich integrační potenciál, ale zejména zhodnocena investice do jejich studia ze strany vysoké školy, potažmo České republiky.

„Této skupině by měla být věnována větší pozornost: vzhledem k tomu, že se jedná o skupinu s velmi vysokým potenciálem úspěšné integrace do české společnosti, včetně potenciálního velkého přínosu pro společnost ve své profesionální roli. Nicméně, pokud nebude podpořen zájem této skupiny zůstat v ČR po ukončení studia, tento potenciál zůstane nevyužitý.“

Spektrum názorů na toto velmi důležité téma se různilo od hledání smyslu efektivity investic do vzdělání, a to vzhledem k nepodmíněnému a benevolentnímu přístupu České republiky vůči absolventům cílové skupiny.

„Není mi jasné, proč poskytujeme vzdělání zdarma studentům z třetích zemí, kteří v České republice neplánují zůstat a vrátit tak investované peníze. Měla bych pochopení, kdyby se vrátili do své rodné země, kde se jim třeba nemůže dostat vzdělání na takové úrovni, ale hlavně ti lepší studenti berou Českou republiku jako přestupní stanici k doktorskému vzdělání v dalších zemích Evropské unie či USA.“

Až po hledání legislativních a systémových změn, které by motivovaly úspěšné absolventy zúročit nabyté vzdělání v České republice, nejčastěji zmiňovanou změnou v této souvislosti bylo nastavení pobytové legislativy.⁵⁹

„Situace s permanentní pobytovou nejistotou, která se dodatečně komplikuje neustálými změnami v zákoně o pobytu cizinců, který je nejčastěji novelizovaným zákonem v ČR. Druhy pobytu dostupné pro studenty nejsou výhodné z hlediska dlouhodobé integrace - např. získání trvalého pobytu, možnost práce, podnikání atd.“

Tento názor rezonoval také u oslovených expertů – cizinců z třetích zemí, kteří vyučovali na VŠ a vycházeli z vlastní osobní zkušenosti.

„Mělo by se změnit současné nešťastné nastavení české migrační politiky v otázkách udělení trvalého pobytu cizincům z třetích zemí studujících na českých státních vysokých školách zdarma. Této skupině

⁵⁹ Tuto problematiku by měla řešit směrnice EP a Rady (EU) 2016/801 ze dne 11. května 2016 o podmínkách vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí za účelem výzkumu, studia, stáže, dobrovolnické služby, programů výměnných pobytů či vzdělávacích projektů a činnost au-pair viz <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1521554011514&uri=CELEX:32016L0801>

Na základě článku 25 odstavce 1 této směrnice mají mít výzkumní pracovníci a studenti po dokončení studia nebo výzkumu možnost pobývat na území členského státu po dobu nejméně devíti měsíců s cílem hledat zaměstnání nebo zahájit podnikání. Směrnice je transponována v návrhu novely zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, ale k datu ukončení projektu zatím směrnice nebyla transponována do národní legislativy.

cizinců se totiž započítává čekací lhůta pro získání trvalého pobytu jednou polovinou. Paradox spočívá v tom, že český stát sám sebe okrádá o lidský kapitál, do něhož předem investuje. Studenti pak po získání českého vzdělání uvažují o pokračování ve svých migračních aktivitách.“

V této souvislosti byla zmiňována současná situace na trhu práce v ČR.

„Poskytujeme vzdělání zdarma a moc nevytváříme podmínky, aby tu tyto osoby zůstaly a mohli si „odpracovat“ vynaložené prostředky. Zároveň vzhledem k situaci na pracovním trhu u nás i v EU to považují za nelogické, protože pro Německo nebo Francii jsou absolventi našich VŠ se znalostí angličtiny okamžitě zaměstnatelní.“

Ale i konkrétní profese.

„V podmínkách nedostatku zdravotnických pracovníků v ČR a zvýšené emigraci mladých lékařů, výše zmíněná omezení existujícího systému mohou být jedním z důvodů připojení studentů z cílové skupiny k této emigraci po ukončení studia, i kdyby v ČR měli rodinné, profesní a sociální vazby.“

Ovšem od některých expertů zaznívalo také upozornění či varování na potřebu sledovat skutečný účel zahájení studia na veřejné vysoké škole a možnosti zneužívání pobytu za účelem studia.

„Určitě je důležité mít přehled, kdo zde skutečně studuje a kdo zde je studentem jen kvůli pobytu⁶⁰.“

„Zde jsou to dvě skupiny, první jsou studenti, kteří pracují na černo nebo u příbuzných za velice nuzné finance v hrozných podmínkách a v neuvěřitelně dlouhých směnách a druhá jsou studenti, kteří podnikají a fakticky mají studium jako způsob pobytového statusu za mnohem nižší finanční prostředky, než kdyby tu podnikali.“⁶¹

Jako další důvod pro nezájem studentů cílové skupiny pokračovat ve studiu v ČR i po ukončení magisterského studia bylo systémové nastavení na straně vysokých škol a obtížné sladění studia a pracovních aktivit „zatím jsem se nesetkala se školou, která by byla schopná studenta zaměstnat, získat zaměstnaneckou kartu a dále pokračovat ve studiu. Vím o studentech, kteří začnou podnikat nebo opravdu začnou pracovat, ti ale brzy studia zanechali, protože stipendia jsou velice nízká a často zapojení do chodu na univerzitu neumožňuje další časové možnosti pro zaměstnání.“ Jak dosvědčují předchozí výzkumy (především Eurostudent III z roku 2008 a Eurostudent IV z roku 2011), pracovní aktivity při studiu nemusí nutně zhoršovat jeho kvalitu a úspěšnost, ale naopak mohou představovat určitý osobní i pracovní přínos, pokud má ovšem jen omezený rozsah (do 10 hodin týdně). To platí zejména tehdy, když je práce při studiu obsahově blízko studovanému oboru.⁶² Dalším souvisejícím problémem je již zmíněná nedostupnost veřejného zdravotního pojištění „z osobního pohledu zejména dívek, chápu jejich zájmy směrem k veřejnému pojištění v případě těhotenství, mateřské, rodičovské atp.“

⁶⁰ Problematice legalizace pobytu skrze dlouhodobý pobyt za účelem studia na některých soukromých vysokých školách pojednává například článek z 19. 12. 2018 <https://archiv.ihned.cz/c1-66396430-studium-jen-na-oko-nekolik-skol-v-cesku-nabizi-falesne-vysokoskolske-diplomy-studuji-na-nich-cizinci-aby-ziskali-vizum>

⁶¹ Odkaz na článek o soukromých vysokých školách

⁶² <https://vsmonitor.wordpress.com/2015/04/15/kolik-casu-studenti-venuji-studiu-a-kolik-placene-praci-co-zjistil-eurostudent/>

6. Rodina/vrstevníci (spolužáci) a přátelé

V navazujícím bloku otázek měli respondenti CS možnost odpovídat na otázky tematicky cílené na jejich rodinu, rodinné vazby v ČR, sociální vazby s majoritou a krajany a jejich charakter či frekvenci. Tento blok byl také zaměřen na mapování volnočasových aktivit respondentů a důvodů případné neúčasti studentů na vybraných volnočasových aktivitách. Pozornost respondentů byla také věnována sebehodnocení jejich znalosti češtiny, dále jejich případným obtížím v komunikaci v češtině a také vybraným otázkám o jejich integraci do majoritní společnosti ČR.

Naprostá většina respondentů neměla příbuzné žijící na území ČR. Pouze cca šestina studentů CS uvedla, že jejich příbuzní žijí na území ČR, přičemž u více než 3/4 z nich se jednalo o jednoho příbuzného a cca u tří procent to byli dva až pět příbuzných⁶³. Průměrný věk všech uvedených příbuzných respondentů, kteří žijí na území ČR, byl 42 let (včetně dětí)⁶⁴. Na území ČR se studenty CS nejčastěji žili jejich nejbližší příbuzní, tj. sourozenci a rodiče, méně často příbuzní širšího rodinného okruhu, tj. bratrance/ sestřenice či tety a strýcové, popř. bratrance/sestřenice jejich rodičů, ojediněle životní partneři.

Sociální vazby s Čechy

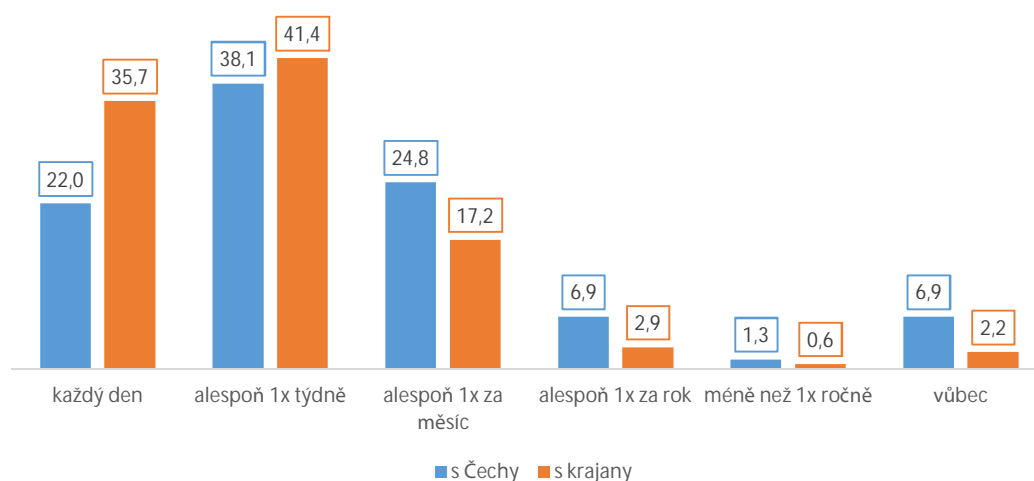
Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, pozornost byla věnována i mapování charakteru a frekvenci sociálních vazeb respondentů s Čechy a s jejich krajany. Potvrdila se alternativní hypotéza rozdílné frekvence neformálních sociálních vazeb ve prospěch krajanů respondentů⁶⁵ - viz následující grafické znázornění. Mimo studium a práci se respondenti setkávali nejčastěji s krajany denně nebo alespoň jednou týdně, s Čechy spíše jednou týdně. Občasný neformální kontakt (alespoň jednou za měsíc) udržovali respondenti spíše s českými přáteli. Neformální přátelské vazby s Čechy chyběly u cca sedmi procent respondentů, s krajany se touto formou nestýkaly cca dvě procenta studentů CS. Signifikantní rozdíly ve frekvenci neformálních sociálních kontaktů s Čechy a krajany podle pohlaví, věkových kategorií a státní příslušnosti/ geografické oblasti nebyly zjištěny.

⁶³ Mapován byl max. počet 5 rodinných příslušníků.

⁶⁴ 6,6 % příbuzných respondentů žijících na území ČR bylo ve věku do 15 let, 57,7 % ve věku 18 až 26 let, 66,1 % ve věku 27 až 55 let a nejméně jich zde žilo ve věku 55 let a více (věkový interval od 7 do 85 let).

⁶⁵ T-test, Kendall's W Test, p=0,000

Graf č. 14 Frekvence kontaktů s přáteli a známými z okruhu krajanů a Čechů (v %)

Pozn.: „s Čechy“ N=318, „s krajaný“ N=314

Respondenti, kteří uvedli neformální sociální vazby s Čechy/krajaný (tj. kromě jednání na úřadech, ve škole či zaměstnání) častěji než jednou ročně, měli možnost dále uvést, při jakých příležitostech nebo na jakých místech s Čechy a krajaný přichází do kontaktu. Respondenti se se svými přáteli či známými z řad Čechů i krajanů scházeli zejména při tzv. volné zábavě v restauracích/hospodách či na party, a to jak muži, tak ženy. Naopak, nejméně trávili čas s českými přáteli na společných dovolených, s přáteli z řad krajanů se nejméně neformálně setkávali na sportovních akcích, včetně turistiky. Dále byla zjištěna heterogenita vybraných typů aktivit a událostí, při kterých se studenti CS setkávají s přáteli z řad Čechů a krajanů. Zatímco s českými přáteli i přáteli z řad svých krajanů se šli pobavit jak „do hospody“, tak na sportovní (častěji muži) a kulturní akce (častěji ženy), rodinné oslavy a návštěvy, včetně výletů a trávení dovolených prožívali (trávili) spíše se svými přáteli či známými z řad svých krajanů – viz tabulka č. 7.

Tabulka č. 7 Vybrané typy příležitostí/míst (kromě jednání na úřadech, ve škole či zaměstnání), při kterých se respondenti scházejí s Čechy a s krajaný

příležitost/místa neformálních kontaktů s...	s Čechy		s krajaný	
	N	%	N	%
rodinné oslavy/události (narozeniny, svatby, křtiny, pohřby atd.)	84	29,4	199	65,9
rodinné/přátelské návštěvy	134	46,9	232	76,8
sportovní akce (sportovní zápasy, turistika atd.)	127	44,4	139	46,0
kulturní akce (kino, divadlo atd.)	206	72,0	246	81,5
výlety	143	50,0	200	66,2
trávení dovolené/prázdniny (tuzemská/zahraniční, pobyt na chatě/chalupě atd.)	83	29,0	193	63,9
posezení v restauraci/hospodě/párty	251	87,8	289	95,7

Pozn.: součet nedává 100 %, Multiple response; „s Čechy“ N=286, „s krajaný“ N=302

Z výpovědí respondentů je evidentní, že hlavní bariérou navazování širších kontaktů s Čechy je zejména nedostatečná úroveň znalosti českého jazyka, která vyvolává určitou stydlivost bránící přirozeně navazovat známosti s dalšími českými studenty a lépe je poznat. To je přirozeně běžnější u studentů v nižších ročnících, kteří proto během výuky a studia spolupracují a komunikují spíše s krajany nebo cizinci ze stejného jazykového a kulturně blízkého okruhu. Tato skutečnost je umocněna také vysokým zastoupením těchto studentů na veřejných vysokých školách v Praze.

- ŽUKR1.VŠCHT: „Bohužel se stykám jen s rusky mluvícími studenty, protože mám hlavně kamarády z jazykové školy, kde nás bylo 5 z jednoho města, k tomu znám jejich další rusky mluvící kamarády a na fakultě je nás 11 % rusky mluvících. Sedíme v posluchárně ve dvou prvních řadách, abychom lépe slyšeli a rozuměli, Češi sedí vzadu. Chtěla bych, aby se to změnilo, a věřím, že se to ve vyšších ročnících změní. Psaná čeština se mi zhoršila, protože ve škole píšu jen čísla, všemu rozumím, ale mám problém něco v češtině veřejně říct.“
- ŽBLR1.UK: „Mám velkej stres kvůli jazyku, všemu rozumím, ale mám přízvuk, a to mi vadí, že lidi to slyší, poznají, že nejsem odsud.“
- ŽSRB2.UK: „Se spolužáky se tolik nestykám, kamarádím se hlavně se spolužáky z jazykového kurzu a s kamarády z Balkánu.“
- ŽUKR1.ČVUT: „Kamarádím se ve škole i s Čechy, ale pořád cítím bariéru v komunikaci hlavně se staršími lidmi. Všemu rozumím v češtině, když mluví lektor, ale stydím se mluvit v češtině.“

Někteří studenti se cíleně snažili navazovat s českými spolužáky vztahy, komunikovat s nimi ve škole a trávit s nimi společný čas. V navazování vztahů některým respondentům pomohl také seznamovací kurz organizovaný vysokou školou na začátku studia nebo sportovní kurz. Naopak jim vadí separace jejich krajanů, kterou přičítají jejich vysokému zastoupení ve škole.

- ŽBLR1.UK: „Kvůli jazyku se snažím bavit s Čechy, taky jsou mi příjemnější než Rusové a ten kolektiv se mi moc líbí. Taky oceňuji, že mluvím dobře česky. Když mám ale jít k neznámé skupině Čechů, tak to mám problém, kvůli jazyku se stydím, taky je rozdíl v kultuře.“
- ŽSRB2.UK: „Největší problém pro mě není, že nejsem Češka, ale že nemluví tak perfektně, cítím, že nemluví moc dobře, tak nechci tak moc času trávit s Čechy, myslím, že je to hlavně moje chyba.“
- ŽBLR1.UK: „Naše fakulta měla velmi dobrý seznamovák a já jsem tam byla jediná Ruska česky mluvící, takže jsem se tam s Čechy dobře seznámila. Taky jsem na začátku dostala ve škole buddyho a ten mi hodně pomáhal a vysvětlil mi všechny otázky kvůli studiu.“
- MUKR1.ČVUT: „Díky tomu, že jsem byl na seznamovák, tak se znám hlavně se spolužáky Čechy, a to i z jiných ročníků. Mimo školu se nescházíme, ale máme dobrý vztah. Fakt se mi nelíbí, že přijíždí do Čech tolik Rusáků a Ukrajinců a oni pak tady dělají ty své malé skupinky a nebaví se s Čechy. Mají tady ten svůj maličký svět a vůbec se neintegrují, to mě vadí. Oni cítí, že jste trochu divní, co se týká přátelství. Nejste tak otevření a je těžké se stát dobrým kamarádem s Čechem, ale já nemám tu zkušenost.“
- ŽSRB2.UK: „Měla jsem jet v létě na sportovní kurz na Albeř a vůbec se mi tam nechtělo, měla jsem z toho strach. Nakonec jsem tam jela, byli tam jenom Češi a bylo to krásný, bylo to fakt super, už nemám pocit, že nejsou Češi přátelský, jsou jenom jiný než my.“
- MUKR1.VŠCHT: „Vadí mi, že je tady tolik Rusů a Ukrajinců z bohatých rodin, ničí věci a pijí na ulici, studium pro ně není prioritou, dovolují si víc, než mohou v cizí zemi.“
- MUKR2.VŠCHT: „Kvůli omezené znalosti češtiny, protože nemůžu dělat humor, tak se scházím především s kamarády ze své rodné země. Ve škole se to dělí na ruské lidi a Čechy, ale mě oslovila jedna Češka, tak se to stalo, že se s Čechy bavím. Mám s nimi hezké vztahy ve škole, chodíme do kavárny a knihovny, ale ve volném čase ne. Žádná diskriminace ani arogantnost není, ale prostě nejsme Češi.“
- ŽBIH4.ČVUT: „My z bývalé Jugoslávie máme jiný smysl humor než Češi, i když si myslím, že Češi jsou velmi vtipní. Velmi často musím říct pozor, já nejsem z Ruska, jsem ze Srbska a je to pak hned lepší.“

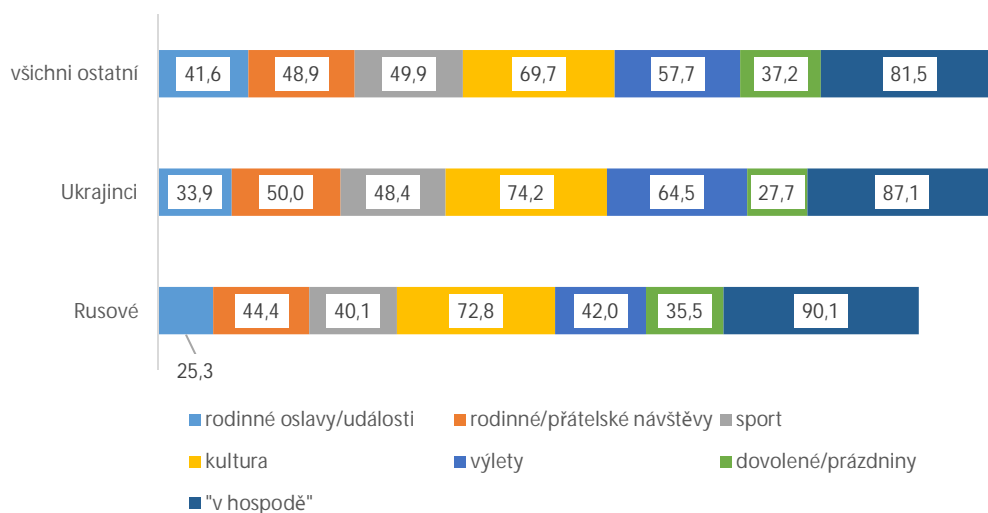
Ve vyšších ročnících se komunikace s českými spolužáky prohlubuje, ale je do určité míry limitovaná spíše na školní aktivity a kamarádkou spolupráci, hlubší přátelské vztahy však vznikají spíše výjimečně.

- ŽMAK3.VŠE: „Se spolužáky Čechy chodím mimo školu jen na velké organizované akce, ale jinak individuálně moc ne. Scházím se hlavně s lidmi z Balkánu a s Latinoameričany, se kterými jsem se potkala na jazykovém kurzu. Já mluvím taky španělsky, tak si procvičuju jazyk. Mám i Čechy kamarády, ale nejsou to moji přátelé.“
- ŽBIH4.ČVUT: „Nejbližší přátele mám jen z bývalé Jugoslávie.“

- MMAK3.VŠE: „Ve škole se s Čechy normálně bavím, ale mimo školu se se spolužáky Čechy neseťkávám. Potkávám se s kamarády z Balkánu a z práce, jedná se především o cizince, ale i o pár Čechů, těch je celkově tak 20 %, ale přátele mám jen z Balkánu. Problém je, že mi se sami omezuje a nemluvíme s Čechy, vytváříme vlastní balkánskou komunitu.“

Starší studenti CS se s českými přáteli častěji setkávali na rodinných oslavách a událostech, než tomu bylo u studentů mladší věkové kategorie (32,3 %: 26,9 %). Účast českých přátel na rodinných akcích/návštěvách a společných výletech častěji uvedli Ukrajinci a „ostatní“ studenti než Rusové a studenti z ostatních postsovětských zemí. Z důvodu získání větší plasticity srovnání dat dle státních příslušností a geografických oblastí byla vytvořena kategorie „všichni ostatní“, do které byli zařazeni všichni studenti vyjma studentů z Ruské federace a Ukrajiny, čímž vznikla velmi heterogenní skupina respondentů ze všech ostatních zemí. Na základě získaných poznatků lze vyslovit předpoklad méně častých neformálních sociálních vazeb ruských studentů CS se zástupci majority, než tomu bylo u Ukrajinců a heterogenní skupiny „všichni ostatní“, což může být pravděpodobně také způsobeno vyšším zastoupením mladších studentů mezi ruskými studenty, kteří ještě nenabývali dostatek sociálních kontaktů a vazeb zejména s vrstevníky a dalšími osobami z řad majority – viz grafické znázornění č. 15.

Graf č. 15 Srovnání příležitostí/míst neformálních kontaktů s českými přáteli (v %)

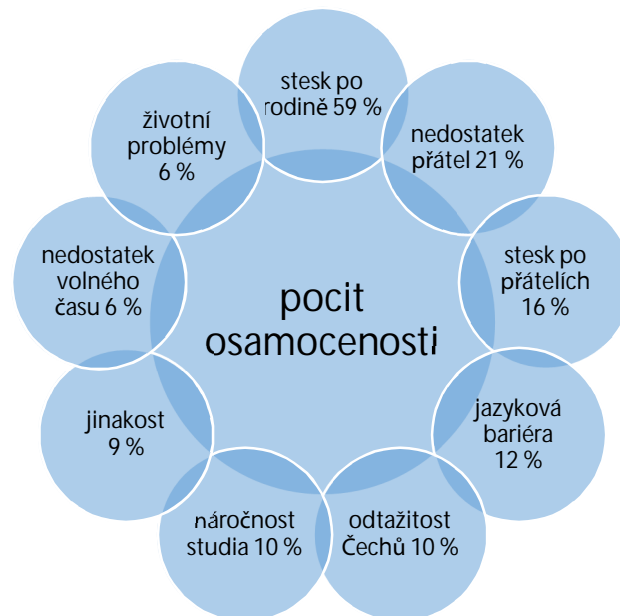
Pozn. Kategorie Rusové=162, Ukrajinci=62, všichni ostatní=62. Součet se nerovná 100 % Multiple Response

Pozornost respondentů byla dále zacílena na otázku, zda se v ČR cítí někdy osamoceni. Více než dvě třetiny respondentů pocit osamění nemělo, naopak necelá třetina respondentů pocit osamění v ČR zažívá (68,3 %: 31,7 %, N=319). Respondenti měli možnost uvést také maximálně tři hlavní důvody, proč se někdy v ČR cítí osamoceni, přičemž tuto možnost využilo celkem 91 respondentů. Byla potvrzena alternativní hypotéza, že občasnému pocitu osamění propadají spíše studentky CS než studenti (27,1 %: 34,7 %⁶⁶) a také spíše mladší studenti, kteří pobývají na území ČR kratší dobu (věková kategorie 19 až 22 let 38,6 %: věková kategorie 23 až

⁶⁶ Nonparametric Chi-square Test, $p=0,018$ při $\alpha=0,05$

26 let 22,2 %⁶⁷) a prostředí České republiky je pro ně nové a v mnohém neznámé. Studenti cílové skupiny se zde cítí osaměni zejména z důvodu stesku po rodině a svých přátelích, dále také z důvodu nedostatku přátel, přičemž k pocitu osamělosti v hostitelské zemi přispívá i jejich jazyková bariéra. Část respondentů ve svém životě narazí na jistou odtažitosť majority, se kterou přichází v průběhu svého pobytu do styku a setkává se také s blíže nespecifikovaným pocitem jinakosti. Někteří studenti mohou propadat pocitu osamělosti také např. z důvodu potíží spojených se zvládnutím učiva a odlišného systému vysokoškolského studia a tím spojeným nedostatkem volného času, který by naopak mohli využít pro navazování neformálních sociálních vazeb nejen s krajany, ale také s vrstevníky a ostatními příslušníky majority - viz následující schéma.

Schéma č. 1 Hlavní důvody pocitu osamělosti v ČR

Pozn. Překrývání jednotlivých kategorií odpovědí je pouze ilustrativní, jednotlivé kategorie jsou řazeny sestupně do kruhu zprava doleva dle podílového zastoupení jednotlivých kategorií. Graf znázorňuje odpovědi s četností větší než 5.

Méně často byly následující odpovědi, řazeno sestupně: životní problémy, pocit nesounáležitosti s Čechy, stesk po zemi původu, kulturní odlišnosti, osobní povaha, tíha migrace a psychologické problémy. N=91.

Někteří studenti vyjadřovali obtíže při studiu kvůli jiným studijním návykům ze země původu a jinému systému vzdělávání na veřejných vysokých školách, který je zaměřený na samostatný zodpovědný osobní přístup studentů ke studiu.

- ŽUKR1.VSE: „V Čechách je opravdu odlišný přístup na univerzitě, studovala jsem rok a půl na Ukrajině, ale je to opravdu jiný systém a je to pro mě moc složité. Na Ukrajině studuje 12 lidí a učitel se jim věnuje, individuálně vysvětluje a tady je 250 lidí a každý pracuje samostatně, já se v tom nemůžu zorientovat. Matematika je pro mě moc složitá a musela bych si platit tutora, což je drahé. Chtěla bych nastoupit na ČZU nebo na UK, ještě nevím, co budu studovat.“

⁶⁷ Nonparametric Chi-square Test, $p=0,000$ při $\alpha=0,05$

Seberealizace je jedním z důležitých nástrojů, jak úspěšně bojovat nejen s pocitem osamění, ale také získávat nové poznatky a sociální kontakty a postupně se lépe orientovat v hostitelské společnosti, ale také upevňovat své sociální vazby, a to jak se svými krajany, tak s příslušníky z majority. Zajímalo nás, jakých vybraných aktivit a činností⁶⁸ se respondenti pravidelně účastní nebo se v nich angažují. Respondenti se nejčastěji věnovali sportovním a pohybovým aktivitám (více než polovina z nich), více než třetina navštěvovala jazykový kurz či doučování jazyka, necelá třetina se angažovala v zájmových oddílech a kroužcích a necelá šestina v radách mládeže – viz níže uvedená tabulka č. 8. Muži se více účastnili sportovních a pohybových aktivit (např. návštěvy fitness center, běhání či plavání, fotbal, hokej, bojové sporty apod.) než ženy⁶⁹, ačkoliv příklady uvedených sportovních aktivit spíše uváděly sportovní aktivity typické více pro muže, což mohlo ovlivnit odpovědi respondentek. Další rozdíly mezi muži a ženami ve vybraných typech aktivit a činností identifikovány nebyly.

Tabulka č. 8 Aktivity/činnosti, kterých se respondenti pravidelně účastní nebo se v nich angažují v aktuálním školním roce

vybrané typy aktivit a činností navštěvované v aktuálním školním roce	ano	ne	N
	%		
sportovní a pohybové aktivity (např.: fitness centrum, běhání či plavání, fotbal, hokej, bojové sporty)	59,7	40,3	315
jazykové kurzy nebo doučování jazyka (dlouhodobé i týdenní intenzivní)	34,2	65,8	316
oddíly zaměřené mimo sport, kluby, zájmové kroužky (např. skautský oddíl či turistický klub, hudební, umělecké, modelářské kroužky)	29,4	70,6	316
angažování se v radách mládeže (studentské rady, školní parlamenty, kolejni rada apod.)	17,5	82,6	315

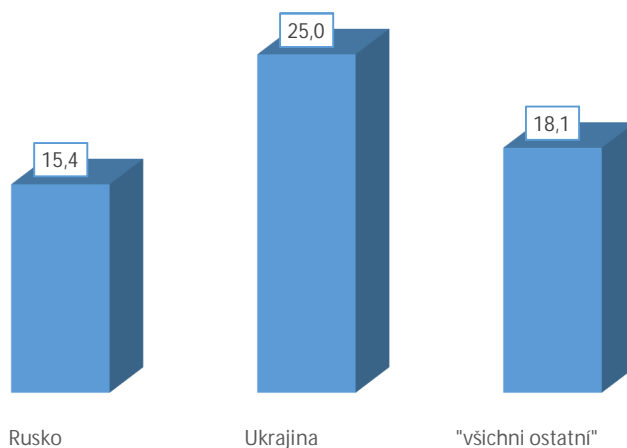
Mladší studenti více navštěvovali jazykové kurzy, popř. jazykové doučování než starší studenti. Ukrajínští studenti uvedli vyšší angažovanost v radách mládeže (např. ve studentských radách, školních parlamentech, kolejních radách apod.), než tomu bylo u ostatních studentů⁷⁰ – viz následující graf.

⁶⁸ Byly uvedeny následující typy aktivit a činností, které studenti mohli navštěvovat, chodit na ně nebo se v nich angažovat: sportovní a pohybové aktivity (např.: fitness centrum, běhání či plavání, fotbal, hokej, bojové sporty), jazykové kurzy nebo doučování jazyka (dlouhodobé i týdenní intenzivní), oddíly zaměřené mimo sport, kluby, zájmové kroužky (např. skautský oddíl či turistický klub, hudební, umělecké, modelářské kroužky) a angažování se v radách mládeže (studentské rady, školní parlamenty, kolejni rada apod.)

⁶⁹ Nonparametric Chi-square Test, $p=0,006$ při $\alpha=0,05$

⁷⁰ Nonparametric Chi-square Test, $p_R=0,029$, $p_o=$ při $\alpha=0,05$

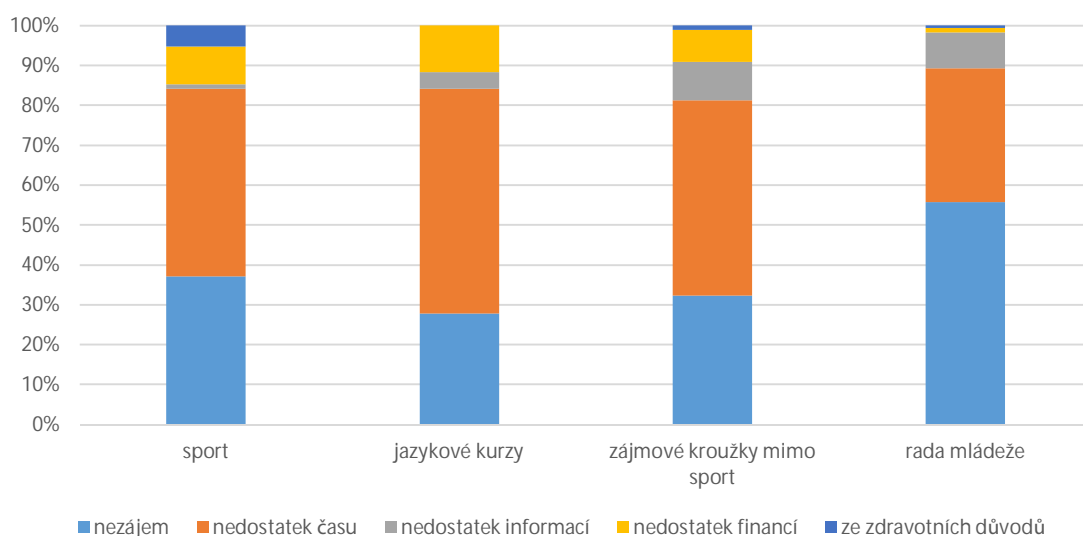
Graf č. 16 Angažovanost studentů v radách mládeže dle státní příslušnosti (v %)

Pozn.: Kategorie „všichni ostatní“ je tvořena studenty, kteří nepocházejí z Ruské federace a z Ukrajiny.

Neúčast respondentů ve vybraných typech aktivit a činností odrážela zejména jejich nedostatek volného času či osobní nezáměr o konkrétní typ činnosti či aktivity, přičemž respondenti projevili nejmenší zájem o pravidelnou angažovanost v radách mládeže. Na základě získaných odpovědí lze konstatovat nižší informovanost studentů CS o existenci a činnosti mimosportovních oddílů a klubů či zájmových kroužcích, a také radách mládeže – viz následující graf č. 17. Naopak, nejmenší nezáměr studenti projevili o jazykové kurzy, popř. jazykové doučování, kterých se však dle jejich odpovědí neúčastní zejména z důvodu nedostatku času. Nedostatek finančních prostředků limitoval cca desetinu respondentů v zapojení se zejména do sportovních aktivit a jazykových kurzů.

Graf č. 17 Důvody neúčasti vybraných typů zájmových a vzdělávacích aktivit a činností

Pozn.: $N_{sport}=170$, $N_{jazykové\ kurzy}=213$, $N_{zájmové\ mimosportovní\ kroužky\ a\ kluby}=273$, $N_{rada\ mládeže}=295$

V nejen v nižších ročnících neměli studenti příliš volného času, protože se seznamovali s procesy na vysoké škole, snažili se celkově zorientovat a zároveň pro ně bylo poměrně dost náročné plnit v češtině všechny povinnosti, úkoly a učit se na zkoušky. Potřebovali více času. Pokud měli čas a prostředky, rádi podnikali výlety a poznávali Českou republiku, popřípadě využívali příležitosti volně cestovat po členských zemích EU.

- MUKR1.VŠCHT: „*Nejvíce jezdíme s kamarády z jazykového kurzu do přírody nebo jsme byli přes Slevomat v Českém ráji na lezení, ale času nemám moc spíš o víkendech.*“
- MUKR1.ČVUT: „*Nemám moc volného času, ale dověděl jsem se o Queer⁷¹ spolku v rámci UK, tak tam chodím každé úterý a je to moc fajn.*“
- ŽBIH4.ČVUT: „*Pořád mám málo volného času, musím se učit odborné termíny, například z geologie, což vyžaduje hodně času.*“
- ŽUKR1.ČVUT: „*Nemám čas, jen děláme o víkendu procházky po Praze. Cestovala jsem do Rakouska, Itálie a Německa, Evropa je moc krásná.*“
- ŽUKR1.VŠE: „*Cestuji nejen po ČR, ale byla jsem v létě v Berlíně, v Chorvatsku a chystáme se do Amsterdamu. Chtěla bych chodit do posilovny, ale je to tady moc drahé, stejně jako třeba kadeřník.*“
- MMAK3.VŠE: „*Nejraději cestuju, rád navštěvuji nová města v Evropě a ochutnávám místní kuchyni, jinak o víkendu chodím s kamarády na pivo nebo plavat.*“
- ŽMAK3.VŠE: „*Volný čas trávím hodně v národní technické knihovně, jinak na procházkách.*“

Jazyková vybavenost

Kromě češtiny a mateřského jazyka naprostá většina (99,4 %) respondentů uvedla, že ovládá i další jazyk, a to převážně angličtinu (98 % z nich), necelá čtvrtina němčinu a cca desetina francouzštinu či španělštinu (cca 6 %). Dále byly respondenty individuálně uváděny různé jazyky světa⁷². Respondenti měli možnost sebehodnocení úrovně znalostí cizích jazyků, které uvedli v předcházející otázce⁷³. V sebehodnocení znalosti anglického jazyka se respondenti hodnotili spíše ve druhé polovině hodnotící škály, přičemž převažoval stupeň „vyšší pokročilý“, ve francouzštině se jejich znalost pohybovala zejména od „mírně pokročilý“ po „vyšší pokročilý“ a v němčině od stupně „pokročilý začátečník“ po stupeň „mírně pokročilý“.

Kromě ostatních výše uvedených cizích jazyků měli respondenti možnost sebehodnocení také ve znalosti českého jazyka, a to konkrétně na čtyřech úrovních: v porozumění mluvené češtině, v mluvení českým jazykem, v porozumění psané češtině a v psaní v českém jazyce. Dle sebehodnocení prostřednictvím čtyřstupňové škály, kde 1=velmi dobře a 4=velmi špatně, ovládali respondenti český jazyk zejména na úrovni porozumění psané češtině (průměr hodnocení = 1,44) a porozumění mluvené češtině (průměr hodnocení = 1,51) velmi až spíše dobře, na úrovni mluvení českým jazykem (průměr hodnocení = 1,85) a psaní českým jazykem, se sebehodnocení posunulo na spíše dobrou znalost – viz následující tabulkový přehled č. 9. Signifikantní rozdíly mezi muži a ženami a starší a mladší generací studentů zjištěny nebyly.

⁷¹ Queer je zastřešující výraz užívaný pro označení seskupení sexuálních menšin.

⁷² Byly uvedeny následující další cizí jazyky (uvedeny v abecedickém pořadí): asyrština, ázerbájdžánština, čínština, gruzínština, hindský jazyk, holandská, italská, japonština, korejšťina, polština, portugalská, rumunština, ruština, slovenština, tatarská, turečtina a ukrajinština.

⁷³ Pro sebehodnocení byla použita standardizovaná škála: úplný začátečník, pokročilý začátečník, mírně pokročilý, středně pokročilý, vyšší pokročilý, vysoce pokročilý a nejvíce pokročilý.

Tabulka č. 9 Sebehodnocení respondentů ve znalosti vybraných úrovní znalosti českého jazyka

posuzované úrovně znalosti	velmi dobře		spíše dobře		spíše špatně		velmi špatně		bez odpovědi		průměr*
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
porozumění mluvené češtině	179	56,1	118	37,0	17	5,3	3	0,9	2	0,6	1,51
mluvení českým jazykem	89	27,9	190	59,6	29	9,1	6	1,9	5	1,6	1,85
porozumění psané češtině	197	61,8	101	31,7	13	4,1	4	1,3	4	1,3	1,44
psaní v českém jazyce	79	24,8	176	55,2	49	15,4	9	2,8	6	1,9	1,96

Pozn.: Průměr nezohledňuje respondenty, kteří na otázku neodpověděli

Dále bylo zjištěno, že studenti všech vymezených kategorií dle státní příslušnosti/geografické oblasti se považovali za nejzdatnější v porozumění psané češtině, a naopak za nejméně zdatné ve schopnosti psát v českém jazyce. Co se týče srovnání sebehodnocení jazykové zdatnosti v češtině, nebyly zjištěny rozdíly mezi ruskými a ukrajinskými studenty, avšak ukrajínští studenti v sebehodnocení zvládnutí českého jazyka vedli na všech mapovaných úrovních. Naopak, sebehodnocení studentů z dalších postsovětských zemí bylo ve srovnání s ukrajinskými studenty horší ve znalosti češtiny na úrovni porozumění mluvené a psané češtině. Studenti „ostatních zemí“ se oproti ostatním skupinám hodnotili hůře ve všech mapovaných úrovních⁷⁴, srovnání – viz následující tabulkový přehled č. 10. Uvedená zjištění o různosti ovládnutí českého jazyka dle země původu studentů CS byla potvrzena také v rámci expertního dotazování.

Tabulka č. 10 Srovnání průměrů sebehodnocení respondentů ve znalosti vybraných úrovní znalosti jazyka podle kategorií státních příslušností/ geografických oblastí

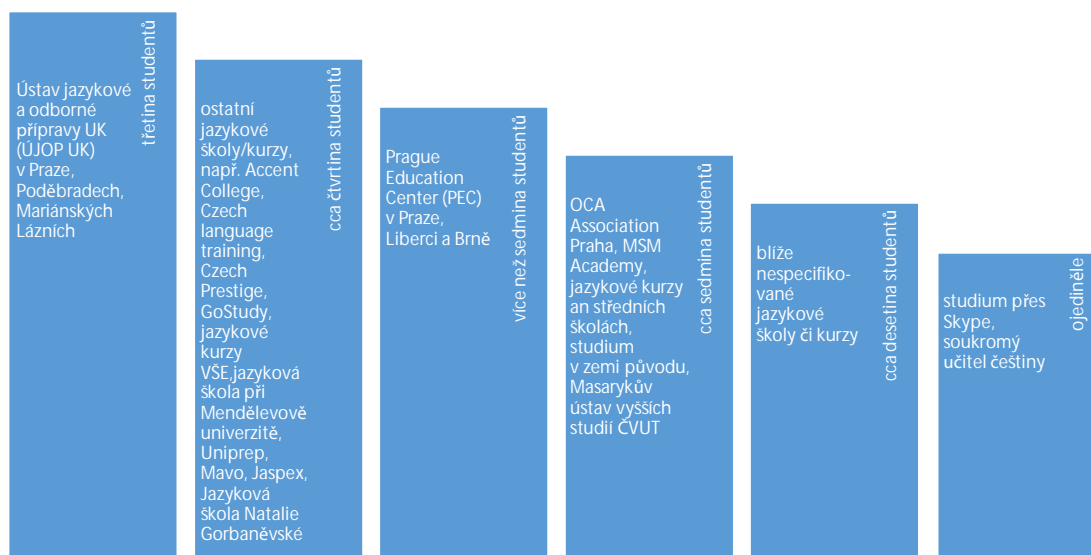
posuzované úrovně znalosti (průměry)	Ukrajinci	Rusové	další postsověti	studenti ostatních zemí
porozumění mluvené češtině	1,31	1,48	1,70	2,00
mluvení českým jazykem	1,79	1,80	1,98	2,19
porozumění psané češtině	1,29	1,40	1,63	1,94
psaní v českém jazyce	1,86	1,95	2,00	2,47

Pozn. Na škále, kde 1 = velmi dobře, 2 = spíše dobře, 3 = spíše špatně, 4 = velmi špatně.

Mapován byl také způsob, jak se respondenti učili česky. Více než čtvrtina respondentů (27,3 %) uvedla, že český jazyk nestudovala na žádné škole či kurzu, ale učili se sami, popř. s přáteli či rodinou nebo jinak. Naopak, většina – necelé tři čtvrtiny respondentů – absolvovaly výuku českého jazyka formálním způsobem v jazykové škole či kurzu, a to hlavně absolvováním studia na následujících školících institucích zejména v České republice nebo také v zemi původu:

⁷⁴ Test Mann-Whitney U, další postsovětské státy: $p_{\text{porozumění mluvě}}=0,009$, $p_{\text{porozumění psaní}}=0,003$; ostatní státy: $p_{\text{porozumění mluvě}}=0,000$, $p_{\text{mluva}}=0,035$, $p_{\text{porozumění psaní}}=0,002$, $p_{\text{psaní}}=0,018$ při $\alpha=0,05$

Graf č. 18 Formální studium českého jazyka na jazykových školách a kurzech respondentů

Studenti CS mladší kategorie (19 až 22 let) byli v českém jazyce častěji vzděláni formálním způsobem, tj. navštěvovali jazykovou školu či kurz (82,1 %_{mladší}:60,0 %_{starší})⁷⁵, než studenti starší věkové kategorie 23 až 26 let. Certifikovanou zkoušku z českého jazyka uvedla většina respondentů (necelé dvě třetiny), naopak více než třetina respondentů (34,8 %) toto oficiální ověření jazykové zdatnosti v češtině neuvedla. V případě certifikované zkoušky uváděli respondenti nejčastěji dosaženou znalostní úroveň češtiny stupeň B2 (53,6 %), následně pak B1 (6,0 %), C1 (3,1 %), nejvyšší zaznamenaný stupeň C2 – 1 případ, dále menší zastoupení nižších úrovní certifikované zkoušky – 3 respondenti uvedli získání maturitní zkoušky, stupeň A2 tři osoby a nejnižší stupeň A1 – jedna osoba (konkrétní odpověď uvedli všichni respondenti).

Nedostatečná znalost češtiny může studentům CS skupiny způsobovat různé obtíže v běžné komunikaci s jejich okolím. Respondenti měli možnost odpovídat prostřednictvím třístupňové škály frekvence výskytu⁷⁶ obtížností v komunikaci způsobené jejich znalostními limity češtiny. Nedostatečná znalost češtiny limitovala v běžné komunikaci až polovinu respondentů, přičemž většinu občas (42,0 %), často pouze necelých sedm procent, naopak druhá polovina respondentů (51,1 %) tyto obtíže v komunikaci nezaznamenávala (průměr=2,44), a to jak u žen, tak u mužů. Studenti CS ze starší generace se s obtížemi v komunikaci způsobenými nedostatečnou znalostí češtiny setkávali častěji, než tomu bylo u mladších studentů⁷⁷. Omezená znalost češtiny překážela v běžné komunikaci nejvíce Ukrajincům a Rusům, ne však tolik respondentům z dalších postsovětských států a respondentům z „ostatních států“⁷⁸.

Respondenti, kteří uvedli, že v běžné komunikaci v češtině zaznamenávají nějaké obtíže, měli možnost uvedení maximálně tří konkrétních největších překážek, se kterými se potýkají. V rámci svého studia a pobytu nejčastěji ve formální i běžné komunikaci zápasí s omezenou slovní zásobou a omezenou znalostí gramatiky, problémy také mají s porozuměním hovorové češtině.

⁷⁵ Nonparametric Chi-square Test, $p=0,000$, p_{o-} při $\alpha=0,05$

⁷⁶ Třístupňová škála „1=ano, často, 2=ano, občas a 3=ne“, $N=319$

⁷⁷ (průměr 2,59_{starší}:2,33_{mladší})

⁷⁸ (průměr_{Ukrajina} 2,59), (průměr_{Ruská federace} 2,49), (průměr_{další postsověť} 2,22), (průměr_{ostatní státy} 2,12)

Uvedené skutečnosti se následně mohou odrážet v obtížích, a to jak při volné, tak formální konverzaci, zejména ve snížené schopnosti sebevyjádření svých myšlenek, ať už např. při zkoušení v průběhu studia nebo při řešení specifických životních situací a událostí, kdy dochází k řešení konfliktů, stresových situací či např. při potřebě obhájení vlastního názoru. V případě jazykové bariéry se studenti CS potýkají také např. se slovosledem při tvorbě vět nebo zápasí se správnou výslovností. Občas jim limity ve znalosti češtiny brání správně porozumět českým frazeologismům, přirovnáním či dvojsmyslným vyjádřením. Ojediněle bylo uváděno zaměňování češtiny s jinými slovanskými jazyky, nejčastěji slovenštinou. Studenti s jazykovou bariérou pak naráželi na limity v komunikaci s českými spolužáky, u kterých se ne vždy setkali s ochotou pro např. trpělivější komunikaci a překládání, nebo nejsou schopni porozumět vtipům, telefonické či mimooborové komunikaci. Detailnější přehled největších obtíží studentů CS v komunikaci v češtině uvádí následující grafické zobrazení odpovědí respondentů č. 20.

Graf č. 19 Největší obtíže v komunikaci v češtině respondentů (N=148)

primární limity z důvodu omezené znalosti češtiny

- omezená slovní zásoba 31,1 %
- hovorová čeština/slang 29,7 %
- gramatika 16,2 %
- odborná terminologie 16,2 %
- volná konverzace 10,1 %
- sebevyjadřování se 6,8 %
- přízvuk 5,4 %
- slovosled a tvoření vět 5,4 %
- výslovnost 4,1 %
- textový projev 3,4 %
- frazeologismy/dvojsmyslnost 2,7 %
- příbuznost s ostatními slovanskými jazyky 2,0 %

sekundární limity

- ostych/strach/nervozita 6,1 %
- porozumění vtipům 5,4 %
- nedostatečná komunikace se spolužáky 3,4 %
- neporozumění mimooborové komunikaci 3,4 %
- absence společných témat 2,7 %
- omezené možnosti řešení životních situací 2,0 %
- uzavřenost Čechů (ojediněle)

Tazatelé měli možnost zaznamenat, zda respondent potřeboval pomoc s překladem celého dotazníku nebo některých otázek. Získáno bylo celkem 232 záznamů, z čehož pětina respondentů tuto pomoc potřebovala, přičemž se jednalo o studenty téměř všech uvedených jazykových škol a kurzů⁷⁹.

⁷⁹ Vyjma pěti studentů Masarykova ústavu vyšších studií ČVUT.

Většina respondentů až na některé výjimky si jazykovou přípravu chválila a považoval ji za dostatečnou pro získání certifikátu B2 nezbytného pro přijetí na většinu veřejných vysokých škol. Nejčastěji zmiňovanými a chválenými kurzy byla jazyková a odborná příprava UJOP UK a UJEP⁸⁰

- MUKR1.ČVUT: „Jazykový kurz jsem dělal na UJOPu, byli jsme v malých skupinkách a bylo to opravdu intenzivní, měli jsme rodinnou atmosféru a mohu to jen doporučit.“
- MMAK3.VŠE: „Vše co jsem se česky naučil, mě naučili na UJOPu, bylo to velmi intenzivní, hodnotím to úplně na nejvyšší úrovni, měli jsme 35 hodin týdně a bylo to náročné, ale byli velmi vstřícní a pomohli mi zorientovat se v ČR a osamostatnit se.“
- ŽRUS3.UK: „Chodila jsem na kurzy PEC – jazykový institut v Praze, ale byly moc krátké, tak jsem si musela zařadit ještě doučování, jinak bych to nevládla. Začala jsem s češtinou už v Rusku.“

Zvláště studenti, kteří zahájili výuku českého jazyka na jazykových přípravných kurzech již v zemi původu, dosahovali lepších studijních výsledků a splnění certifikované jazykové zkoušky pro ně nebylo tak náročné.

- MUKR1.VŠCHT: „Učil jsem se češtinu ještě na Ukrajině, takže jsem byl tady v první skupině podle úrovně znalostí, záleží hrozně na učitelích, ale i studentech, někdo dosáhl na certifikát C1 a někdo neudělal zkoušku vůbec.“
- ŽUKR1.ČVUT: „Studovala jsem nejdříve jeden rok na Ukrajině u partnera naší jazykovky, myslím, že se to jmenovalo Eurostart a potom jsem studovala rok na OC Praha, kde jsem díky předchozímu studiu byla v nejlepší skupině.“

Velmi charakteristické pro většinu respondentů bylo navázání silných sociálních vazeb se svými spolužáky z jazykových kurzů. Mezi důvody vytvoření tak silných a léta trvajících sociálních vazeb a přátelství je silný společný zážitek z odloučení od rodiny, přátel a země původu ve zcela novém prostředí. Dále také intenzita společně stráveného času jak při výuce, tak mimo ni v rámci společného ubytování či trávení volného času. Výhody vytvoření takto silných společenských vazeb má také svá úskalí tkvící v izolaci vůči majoritě při vytváření nových neformálních společenských vazeb, ale i při zdokonalování komunikačních dovedností v českém jazyce.

- ŽBLR1.UK: „Kurz češtiny - Association (UJEP) mi moc nepomoh, byl zaměřen na ruský mluvící studenty, takže jsme spolu mluvili hlavně rusky, nepotkala jsem žádné Čechy ani české prostředí.“

Otázky o integraci do společnosti ČR

Velmi důležitou skutečností pro integrační proces cizinců je percepce cizinců ze strany majority a naopak, jak cizinci majoritu vnímají. Zajímalo nás proto, jak studenti CS vnímají vztah Čechů z jejich okolí k nim samotným a zda pocítují společenský tlak na jejich přizpůsobení se majoritě a také, jestli mají zájem úspěšně se integrovat (začlenit se) do české společnosti.

Otázka, zda jim dávají Češi z okolí, kde se pohybují (např. jejich sousedé, spolužáci, spolupracovníci, vyučující), najevo, že k nim respondenti jakožto cizinci nepatří, rozdělila zkoumaný soubor na dvě základní poměrově neshodné skupiny opačného názoru. Větší skupinu tvořili studenti CS (více než tři čtvrtiny), kteří se s projevy nesounáležitosti ze strany Čechů z jejich okolí spíše nebo vůbec nesetkávají. Naopak, menší skupinu tvořili studenti (necelá pětina), kterým bylo ze strany Čechů z jejich okolí dáno najevo, že k nim jako cizinec nepatří. Minimum studentů nebylo v této otázce vyhraněno (4,4 %), přičemž tito studenti měli možnost uvedení konkrétní situace či oblasti, v čem jim bylo dle jejich názoru dáno najevo, že jako cizinci mezi Čechy nepatří. Projev nesounáležitosti ze strany Čechů z blízkého okolí tito studenti vnímali (pozor, pouze individuální odpovědi, nelze zobecňovat) např. z důvodu přílišné uzavřenosti Čechů, pocitu omezení v sociální aktivitě, z důvodu jazykové bariéry a neochoty Čechů komunikovat v cizím jazyce či jejich odtazivosti k Rusům nebo z důvodu občasných projevů ignorace ze strany Čechů, negativně také vnímali vtípkování ze strany majority a vyjadřování případných politických narážek (např. připomínání tzv. pražského jara). Ačkoliv studenti CS se převážně nesetkali s projevy

⁸⁰ Informace viz <https://www.pf.ujep.cz/cs/for-foreigners-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2>

nesounáležitosti ze strany Čechů, v reakcích na otázku, zda pocítují ze strany majority tlak na absolutní přizpůsobení se životu v české společnosti, se rozdělili na dvě základní skupiny, v tomto případě však poměrově blízké. Větší skupina studentů CS (více než polovina) byla o očekávání majority, že se zcela přizpůsobí jejímu způsobu života, spíše přesvědčena, menší skupina naopak tento pocit spíše neměla. Respondenti, kteří měli pocit, že majorita očekává přizpůsobení se pouze v něčem (1,6 %), nabyli tento pocit např. na základě očekávání Čechů, že by cizinec měl dodržovat české kulturní tradice či znát historii ČR. Projevy nesounáležitosti ze strany Čechů zaznamenali spíše muži než ženy,⁸¹ v názoru na pocíťování tlaku majority na přizpůsobení se se muži a ženy neodlišovali, žádné další difference podle věku či státní příslušnosti/geografické oblasti nebyly zjištěny.

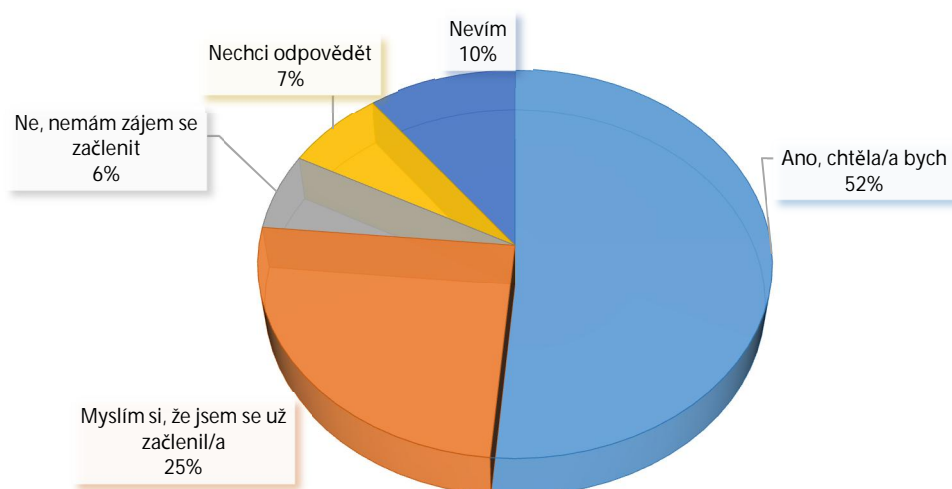
Tabulka č. 11 Hodnocení projevů nesounáležitosti ze strany majority a tlaku na přizpůsobení se životu majority

<i>integrace do české společnosti vs. tlak na přizpůsobení se</i>	rozhodně ano	spíše ano	v něčem ano, v něčem ne	spíše ne	rozhodně ne	celkem	průměr	N
	%							
Dávají Vám Češi z Vašeho okolí (tj. např. sousedé, spolužáci, spolupracovníci, vyučující) najevo, že k nim nepatříte, že jste mezi nimi cizí?	3,4	14,4	4,4	42,4	35,4	100,0	3,92	319
Máte pocit, že od Vás Češi očekávají, že se zcela přizpůsobíte způsobu života v české společnosti?	15,0	42,0	1,6	30,1	11,3	100,0	2,81	319

Respondenti měli také možnost vyjádřit svoji ochotu úspěšně se integrovat, tj. začlenit se do české společnosti. O integraci do české společnosti projevila zájem většina studentů CS – viz následující graf č. 20, přičemž více než polovina z nich deklarovala zájem stát se plnohodnotnou součástí české společnosti a čtvrtina byla přesvědčena, že se již do naší společnosti úspěšně začlenila. Naopak, nezájem o integraci deklarovalo cca šest procent respondentů. Více než šestina respondentů buď konkrétní odpověď k jejich zájmu integrovat se nevedla, nebo se nepřiklonila k žádnému z uvedených stanovisek. Nebyly zjištěny rozdíly mezi muži, věkovými skupinami studentů CS a ani v rámci kategorií státních příslušností/geografické oblasti.

⁸¹ Test Mann-Whitney U, $p=0,005$ při $\alpha=0,05$

Graf č. 20 Ochota respondentů úspěšně se integrovat, tj. začlenit se do české společnosti

Pozn. N=319

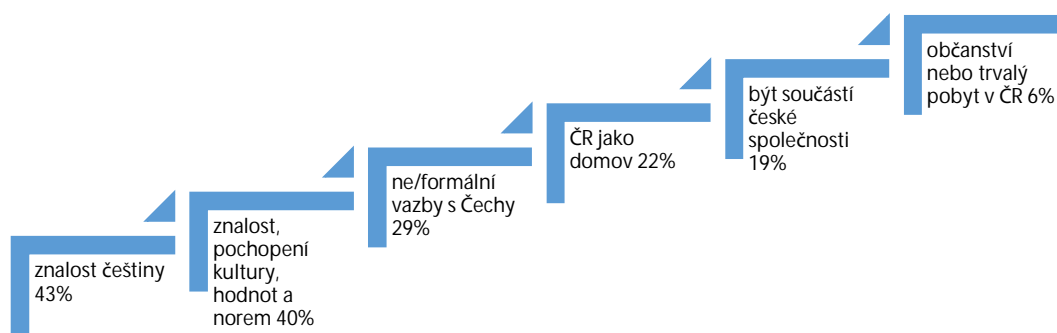
Výzkumný tým dále zajímalo, co konkrétně si studenti CS pod pojmem „úspěšná integrace, tj. začlenění se“ do české společnosti představují, přičemž odpověď mohli uvést všichni respondenti. Konkrétní odpověď neuvedli zpravidla ti respondenti, kteří zvolili odpověď „nevím“ i v otázce zaměřené na jejich ochotu integrovat se, z čehož lze usuzovat jejich nezáměr o tuto problematiku nebo také její neznalost. Byly uvedené velmi zajímavé, rozmanité a různě rozsáhlé odpovědi, přičemž nelze konstatovat, že by se výrazně odlišovali podle dříve projevovaného zájmu či nezájmu respondenta o úspěšnou integraci do české společnosti. Studenti CS v rámci své volné odpovědi uváděli své konkrétní osobní představy, co si pod pojmem „úspěšná integrace, začlenění se do společnosti majority“ představují. Zpracováním volných odpovědí respondentů byl vytvořen tzv. Multiple Response obsahující maximálně pět variant agregovaných integračních oblastí obsahujících příslušné volné odpovědi respondentů.

Výstupem setu bylo frekvenční rozložení jednotlivých variant odpovědí reprezentujících variabilitu otevřených odpovědí. Seřazením výsledných skutečností dle jejich poměrného zastoupení ve výsledném vyhodnocení bylo možné vytvořit promítnutí zjištění do tematického grafu znázorňujícího obraz pomyslných „schoďů k integraci“ – viz následující schematické znázornění. Naprostá většina respondentů byla přesvědčena, že pro úspěšnou integraci je nezbytná znalost češtiny, a to převážně na velmi dobré úrovni. Lze tedy vyslovit předpoklad, že vyhovující zvládnutí češtiny je naprostým fundamentem pro započetí integračního procesu⁸². Dalším, v našem znázornění navazujícím a významným předpokladem úspěšné integrace, byla dle respondentů znalost české kultury, hodnot a norem preferovaných v naší společnosti, popř. také „pravidel fungování společnosti“ obecně, jejich následné pochopení a akceptace. Následovala ochota i potřeba vytváření ne/formálních vazeb s Čechy, např. začlenění do pracovního kolektivu, kamarádství a přátelství s Čechy, vytváření rodinných vazeb s příslušníky majority a snižování závislosti na krajanských vazbách. Dalším stupněm bylo dosažení pocitu, přesvědčení

⁸² Názory na vyhovující úroveň znalosti českého jazyka pro potřeby úspěšného začlenění se do české společnosti se poměrně různily, a to od dosažení stupně neformální volné komunikace s přáteli, schopností domluvit se na úřadech, přes odstranění přízvuku až po dosažení úrovně rodilého mluvčího. Odrážely tedy konkrétní potřebu dosažení subjektivně vnímané úrovně znalosti českého jazyka.

či vnímání a adekvátních životních podmínek potřebných k tomu, aby se cizinci v České republice mohli cítit „jako doma“ a vnímali naši zemi jako svoji vlast, mohli zde založit např. rodinu, plánovat životní i pracovní budoucnost či být přínosem pro společnost. Ještě vyšší stupeň integrace představuje stát se součástí české společnosti a žít jako její plnohodnotný člen⁸³. Na nejvyšším stupínku pak dle četností zůstává pomyslně formální získání trvalého pobytu v ČR nebo občanství ČR, předpoklad, jehož získání v sobě zahrnuje všechny předcházející identifikované stupně pomyslných „schodů k integraci“. Jednotlivé oblasti integrace se v rámci volných odpovědí respondentů různě kombinovaly či nekombinovaly.

Schéma č. 2 Představy respondentů o náplni pojmu „úspěšná integrace, tj. začlenění se“ do české společnosti (N=284)

Pozn.: Součet se nerovná 100 %, možnost více odpovědí.

Navazování neformálních sociálních vazeb s Čechy jako jeden z předpokladů úspěšné integrace do majoritní společnosti častěji zmiňovali muži než ženy (33,6 %_m:26,4 %_z), naopak ženy častěji uváděly význam znalosti českého jazyka (48,3 %_z: 33,6 %_m) a znalosti kultury a společenských norem a pravidel (42,5 %_z:35,5 %_m). Důležitost neformálních sociálních vazeb akcentovali spíše mladší studenti, kteří v ČR pobývají kratší dobu, a vytváření sítě přátel z řad Čechů je teprve čeká nebo si ji právě vytvářeli (31,7 %_{mladší}:25,8 %_{starší}).

Bariéry integrace

V daném podbloku respondenti uváděli hlavní nebo největší překážku jejich začlenění do české společnosti. Možnost uvést odpověď měli všichni respondenti, reálně však odpovědělo celkem 149 respondentů, tj. téměř polovina zkoumaného souboru. Jako největší bariéru své integrace do majoritní české společnosti uvedli jazykovou bariéru (cca polovina vyslovených), dále byly uvedeny podstatně méně četné následující odpovědi⁸⁴: osobní uzavřenost/nejistota, nedostatek neformálních sociálních vazeb s Čechy, Češi a jejich mentalita, kulturní rozdíly, neznalost české kultury, rusofobie, jinakost, jiný status (limity pobytového víza, smluvního zdravotního pojištění⁸⁵), nedostatek volného času, nenabytí pocitu být v ČR jako doma, limitující

⁸³ Také v tomto případě byly výpovědi respondentů variabilní: byly užity termíny např. jako žít jako Čech, byt jako Čech, cítit se jako Čech, ale i například netrpět osamoceností.

⁸⁴ Četnost 13 případů a méně, řazeno sestupně.

⁸⁵ Pouze v případě, že se student s dlouhodobým pobytem stane zaměstnancem zaměstnavatele, získá nárok na veřejné zdravotní pojištění (§ 3 odst. 1 písm. b zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění), a to, pokud má příjem ze závislé činnosti

vliv krajanů, neznalost ze strany Čechů, strach z nepřijetí majoritou, xenofobie či nezájem ze strany Čechů.

Více než polovina studentů vyjadřovala svůj aktuální pocit nezařazenosti do společnosti, a to jak společnosti země původu, tak české společnosti. Vnitřně nazývali toto subjektivní vnímání jako „pocit mezi“. Některým tento pocit vyhovoval, ale jiné neuspokojoval.

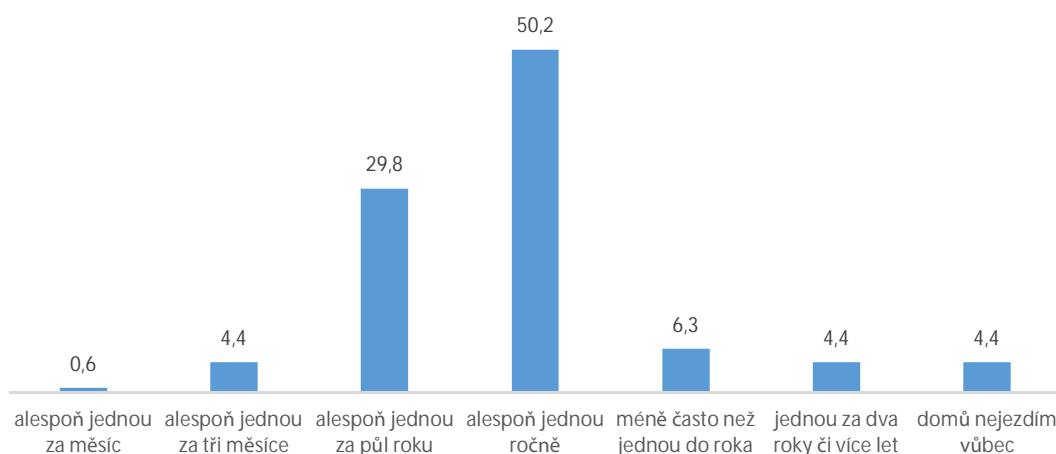
- ŽUKR1.VŠCHT: „*Je to taková mentalita mezi. Je to divné, ale pro mě opravdu zajímavé. Každopádně se to někam vyvine, ale stejně budu jako cizinka vždycky tak trochu mezi.*“
- MUKR1.ČVUT: „*Cítím se někde na pomezí společností, ale chtěl bych si rozšířit kontakty a být součástí české společnosti.*“
- ŽSRB2.UK: „*Myslím, že to je pro mě největší problém, že jsem mezi dvěma společnostmi, bude to chtít ještě nějaký čas.*“
- ŽUKR2.ČVUT: „*Cítím se už částečně součástí téhle společnosti.*“
- MMAK3.VŠE: „*Libí se mi, že když přijedu domů, tak je to všechno jako dřív, ale když se vrátím, tak druhý den už nevím, že jsem byl doma, to se mi líbí, to je myslím taky důležitý faktor pro integraci.*“
- ŽUKR1.VŠCHT: „*Na Ukrajinu se určitě nevrátím, protože tam nejde nic bez korupce, a to se mi nelíbí. Cítím se součástí ČVUT, ale ne součástí společnosti. Problém je, že je tu moc rusky mluvících, a i kdybych se nenaučila češtinu, tak tady můžu žít klidně v rámci rusky mluvící komunity, i kvůli mentalitě, ale to nechci.*“
- ŽBIH4.ČVUT: „*Už po válce a přestěhování do Srbska jsem si zvykla cítit se jako uprchlík, takže jsem si zvykla všude patřit trochu a vyhovuje mi to, všude se můžu cítit příjemně. Stejně to mám tady v Praze. Je to lepší, než mít pocit, že nepatřím nikam.*“

podle § 6 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu. V případě výkonu práce na dohodu o provedení pracovní činnosti, popř. v případě výkonu více dohod o pracovní činnosti u jednoho zaměstnavatele, se posuzuje výše příjmu v měsíci vzhledem k výši částky, jež je podmínkou pro účast na nemocenském pojištění podle zákona upravujícího nemocenské pojištění (tzv. započitatelný příjem) - § 5, odst. 3. zákona č. 48/1997, o veřejném zdravotním pojištění. Od 1. ledna 2019 se navýšila částka započitatelného příjmu u dohod o provedení pracovní činnosti na 3 tis. Kč za kalendářní měsíc a „při jejím překročení se osoba činná na základě DPČ považuje pro účely veřejného zdravotního pojištění za zaměstnance. Zaměstnavatel takovou osobu musí jako svého zaměstnance přihlásit ke zdravotnímu pojištění a odvádět za ni pojistné.“ (Zdroj: <https://www.vzp.cz/o-nas/aktuality/od-1-ledna-2019-se-meni-vyse-plateb-pojistneho>). V případě nenabytí výše uvedených podmínek se na studenty z třetích zemí (včetně státních příslušníků USA, Japonska, Turecka, Makedonie, Srbska, Černé Hory, Albánie a nejnověji Tuniska, kteří v tomto případě nejsou zahrnuti do postupu bilaterálních smluv, dle kterých se pojištěnec zaměstnaný či podnikající v ČR stává účastníkem zdejšího systému veřejného zdravotního pojištění (a naopak) – Zdroj: <https://www.vzp.cz/pojistenci/informace-a-zivotni-situace/zdravotni-pojisteni-cizincu>) vztahují podmínky smluvního zdravotního pojištění cizinců žijících na území ČR v rámci dlouhodobého pobytu za účelem studia.

7. Životní strategie

Polovina respondentů zkoumaného souboru se do své země původu vrací alespoň jednou ročně, více než čtvrtina se navrácí alespoň jednou za půl roku, viz následující graf č. 21. Frekvence návratů studentů CS mladší věkové kategorie ve věku 19 až 22 let byla vyšší než u jejich starších kolegů⁸⁶. Mladší studenti cestují do své země původu zejména jednou za půl roku, starší studenti spíše jednou ročně. Méně často se domů navrácí studenti z heterogenní kategorie zahrnující respondenty z „ostatních států“, která zahrnovala studenty z geograficky nejvzdálenějších oblastí Asie, Ameriky, Blízkého východu a Afriky. Necelých pět procent studentů CS do své zemi původu nejedždilo dle jejich vyjádření vůbec.

Graf č. 21 Frekvence návratů do země původu (v %, N=319)

Všichni studenti uvedli, že s rodiči a příbuznými udržují pravidelný kontakt pomocí mobilních online aplikací a programů, jako je Viber, Whats App, Skype či Face time.

- ŽBLR1.FSVUK: „S rodinou komunikuji velmi často, mám data a mluvíme nejčastěji přes Viber.“

Studenti navštěvovali svoji rodinu v zemi původu spíše jednou ročně nebo maximálně dvakrát za rok, a to zejména o svátcích, tedy na Vánoce a na Nový rok. Pokud nemohou rodinu navštívit, tak se snaží svátky prožít v rámci tradic a zvyků země původu. Respondenti, kteří deklarovali svoji příslušnost k nějaké církvi (nejčastěji pravoslavné) právě během svátků v Praze navštěvovali kostely, jinak téměř vůbec náboženství nepraktikují.

- MUKR1.VŠCHT: „Když se mi stýskalo po domově, jel jsem domů na Vánoce a po dvou dnech jsem vystřízlivěl, už jsem si zvykl na to, že mě rodiče neorganizují život.“
- ŽBLR1.UK: „Snažím se trávit Nový rok se svou rodinou, jsem pravoslavná věřící, ale církev nenavštěvuji.“

Většina respondentů vyjadřovala svůj stesk po rodině. Někteří z nich také uvedli, že se vztahy v rodině po jejich odjezdu na studia v Praze zlepšily.

- MUKR1.VŠCHT: „Každý den mluví s rodiči po Skypu, ale domů jezdím jen jednou za rok, myslím, že se naše vztahy zlepšily, rodiče podporují více jeden druhého.“

⁸⁶ Test Mann-Whitney U, p=0,000 při α=0,05

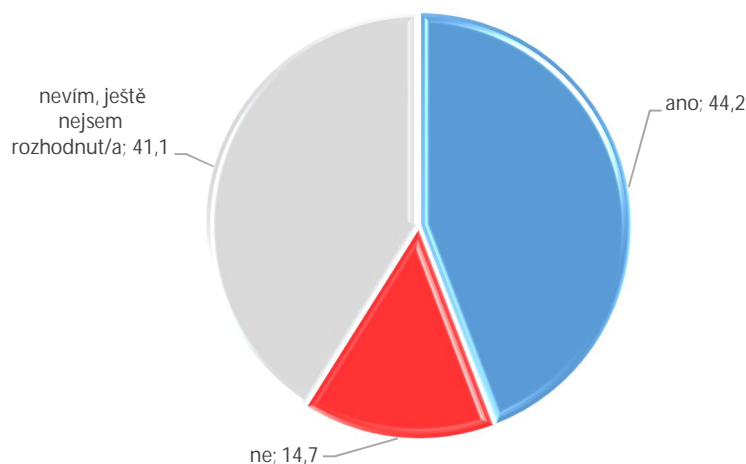
- ŽBLR1.UK: „Po tom, co jsem odjela, tak od tatínka cítím velkou lásku, vztahy máme pozitivní.“
- MUKR1.VŠCHT: „Stýská se mi po rodině, lidech a kamarádech, ne po státě.“
- ŽUKR1.ČVUT: „Jsem jedináček a moc se mi stýská po mamince a tatínkovi. O svátcích chodím do pravoslavného kostela, jinak pravidelně ne.“
- ŽUKR1.VŠE: „S rodiči jsem ve spojení každý den přes internet a naše vztahy se zlepšily, doma jsme si moc nerozuměli, ale jinak se snažím domů jezdit každého půl roku.“
- ŽSRB2.UK: „První rok to bylo bez rodiny opravdu těžký, stýskalo se mi hrozně, teď už je to lepší, zvykám si.“

Zodpovědnost vůči rodičům za úspěšné dokončení studia byla spíše vnímána z důvodu jejich podpory, a to nejen finanční. Nechtějí zklamat jejich očekávání. Zároveň se snaží ve většině případů o důležitých věcech rozhodovat sami.

- MMAK3.VŠE: „Domů jsem jezdil jen mezi semestry, ale můj vztah s rodiči se změnil spíš pozitivně, už na mě nekoukají jako na dítě, protože jsem něčeho dosáhl. Cítím vůči nim zodpovědnost, abych byl úspěšný, ale moc mi neradí, protože neví, jak to tu funguje. Moje setra v Česku taky studuje, tak je to pro ně těžký, tak by asi chtěli žít v Čechách, nám se sestrou vyhovuje svoboda.“
- ŽMAK3.VŠE: „Stýská se mi po rodičích a mrzí mě, že tu nemůžeme bydlet společně, ale oni nechtějí. Očekávají, že budu úspěšná a všechno dokončím včas, mám vůči nim zodpovědnost.“

Aby mohli studenti CS v České republice studovat v češtině a neplatit tak poplatek za studium v cizím jazyce, musí zvládnout český jazyk na univerzitou či vysokou školou požadovaném stupni znalosti, úspěšně zvládnout přijímací řízení a být přijati na univerzitu či veřejnou vysokou školu. Toto vše vyžaduje od naprosté většiny studentů CS nemalou investici finančních prostředků zejména do jazykové výuky, dále dostatek času a péle do zvládnutí českého jazyka na požadované úrovni a v průběhu studia a svého pobytu na území ČR znalost češtiny dále rozvíjet a zdokonalovat. Zajímalo nás proto, zda studenti CS uvažují o tom, že by v ČR chtěli zůstat žít natrvalo a rozvíjet zde i svůj odborný a osobní potenciál. Necelá polovina respondentů projevila zájem žít v ČR trvale, téměř stejná část z nich ovšem ještě rozhodnuta nebyla a necelých patnáct procent studentů CS se na území ČR trvale usadit neplánovalo – viz graf č. 22.

Graf č. 22 Zájem respondentů zůstat žít v České republice natrvalo (v %, N=319)

Zájem usadit se na území ČR trvale projevili zejména studenti vyšší věkové kategorie, kteří zde pobývají delší dobu, mladší studenti možnost usazení se v ČR ještě jenom zvažují⁸⁷, a to jak muži, tak ženy, přičemž nebyly zjištěny ani rozdíly mezi jednotlivými státními příslušnostmi. Z uvedeného lze usuzovat, že studenti CS do ČR nepřicházejí a priori s cílem zůstat v ČR natrvalo, ale o své další životní a profesní budoucnosti se rozhodují až v průběhu studia.

Poměrně velká část studentů měla v plánu využít možnosti studovat v zahraničí v rámci studijního programu Erasmus nebo pokračovat v magisterském či doktorském studiu v jiné členské zemi EU. Téměř všichni respondenti poměrně jasně a rezolutně deklarovali své rozhodnutí nevrátit se do země původu, ale po ukončení studia žít a pracovat buď v České republice, nebo v jiné zemi EU. Někteří deklarovali svůj plán odjet žít do USA.

- ŽBLR1.UK: „Chtěla bych se dostat na magisterský obor marketing, ale je tam velká konkurence, pokud by byla šance pokračovat ve studiu někde jinde, tak bych toho určitě využila, mám ráda Anglii. Taky bych se chtěla dostat na Erasmus a postupně si najít nějakou praxi.“
- MUKR1.VŠCHT: „Chtěl bych magistra studovat určitě v Praze, ale na doktorské studium bych jel spíš do zahraničí, pokud to bude možné. Chci něco ve svém oboru dokázat, zúčastnit se nějakého výzkumu, klidně v Americe, ještě nevím. Určitě se nechci vracet na Ukrajinu, protože je tu lepší kvalita života.“
- ŽUKR1.VŠCHT: „Chci dostudovat bakaláře v Praze, potom bych chtěla na Erasmus a magisterský bych možná studovala jinde, nebo půjdu pracovat.“
- MUKR1.ČVUT: „Chtěl bych studovat magisterský program v Německu nebo v Rakousku, ale cítím se tu komfortně, tak možná půjdu po bakaláři pracovat. Jel jsem sem kvůli možnostem, tak je chci využít a navázat kontakty, proto se bavím hlavně s Čechy, nevím, jestli tu zůstanu bydlet, ale rodiče by tu bydlet chtěli.“
- ŽUKR2.ČVUT: „Chtěla bych magisterské studium studovat třeba v Německu, ale do budoucna bych chtěla pracovat a žít v Americe, tam je můj obor velmi populární a perspektivní. Mám tam tetu a sestřenicu. Teta pracuje v IT, tak by mi pomohla, je to taková moje strategie. Mám tam i přítele, který studuje v Americe na sportovní stipendium, ale problém je, že tam nechce zůstat, protože mají Američani jinou mentalitu.“
- ŽUKR1.VŠE: „Chtěla bych v Čechách vystudovat jen bakaláře a pak se uvidí, na Ukrajině mám rodinu, ale tady mám ráda ten život, nemám teď balanc a nevím, co budu dělat v budoucnosti, chtěla bych mít obchod.“
- ŽMAK3.VŠE: „Chci si tu dodělat magisterské studium a pak bych chtěla na několik měsíců učit angličtinu ve Středoafričské republice v rámci neziskové organizace. Potom bych chtěla studovat doktorát. Ráda pomáhám lidem, tak bych chtěla pracovat v neziskové organizaci, to mě naučil obor, který studuji, to je diplomacie.“

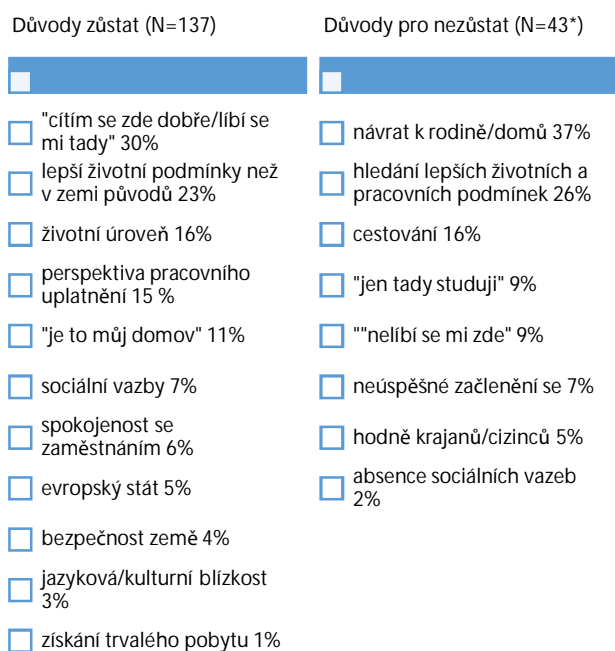
Podobná projekce budoucího života, tedy zůstat žít a pracovat v některé ze zemí EU, byla zcela jasně deklarována všemi respondenty z cílové skupiny, kteří studovali v na pražských veřejných školách v rámci vládního stipendia ČR. Hlavním důvodem byla lepší úroveň života v EU, ale zároveň přebujelá korupce v zemi jejich původu, která by je limitovala v dosažení adekvátního zaměstnání, pokud by se do korupčního jednání také nezapojili. Během rozhovorů tito respondenti několikrát zpochybnili smysluplnost a účel vládních stipendií ČR obecně. Popsali ho jako pouze jednosměrný proces, kdy jim na jedné straně ČR zajistí velmi dobré vzdělání, ale země původu na druhé straně nemají žádný praktický zájem jejich vzdělání a potenciál využít, aby byli pro danou zemi přínosem. Skončí v korupčním prostředí, kde nemají vzhledem ke studiu v ČR vytvořenou žádnou sociální síť, která by jim usnadnila se v zemi původu prosadit. Přes to projevovali velkou vděčnost a loajalitu vůči ČR, za možnost zde studovat.

- MMAK3.VŠE: „Chci dostudovat magisterský obor, ale nevím, jestli v Česku, ale každopádně by to byl program přes Erasmus tři semestry a poslední opět na VŠE. Chtěl bych se přestěhovat někam jinam, ale to neznamena, že se mi tu nelíbí, mám jenom pozitivní zkušenosti, ale chtěl bych změnit prostředí a poznat ještě další kulturu a lidi, nejspíš Španělsko nebo Itálii, kde je moře a víc slunce. Určitě chci zůstat v Evropě, vzhledem k mému vzdělání, nebude problém práci najít kdekoli. V Makedonii bych nechtěl bydlet, je tam velká sociální nerovnost. Klidně bych měl někdy v budoucnu v Čechách rodinu, všechno tu funguje, jsou tu dobré školy.“
- ŽMAK3.VŠE: „Vrátit se domů to sto procentně ne. Dovedu si představit žít v ČR, ale taky ve Švédsku nebo v Dánsku. Já jsem hodně individuální, tak na otevřenosti společnosti mi tak moc nezáleží.“

⁸⁷ Nonparametric Chi-square Test, p=0,000 při α=0,05

- ŽSRB2.UK: „Když jsem začal studovat, myslel jsem si, že se vrátím do Srbska, ale už si to nemyslím, všichni odtud odchází. Největší problém Srbska je zkorumpovanost, moc bych tam chtěla žít, ale je to tam hrozný. Moje kamarádka měla bakalářský titul z ČR a chtěla studovat magistra. Chtěli po ní skoro 4 000 eur, aby jí nostrifikovali diplom, tak zůstala tady a už dělá doktorát. Domů se nevrátí. Líbí se mi Itálie, Španělsko a Francie. Dovedu si představit žít i tady, chtěla bych, aby se sem přesunula moje sestra lékařka, zjišťuji, jaké jsou podmínky nostrifikace vzdělání. V Srbsku není žádný řád, jak se co dělá, nějaký systém, začíná mi to tam hrozně vadit. Když jsem doma, tak i Srbové mi už říkají, no jo vy z Evropy.“
- ŽBIH4.ČVUT: „Kdybych chtěla začít pracovat v Srbsku, tak to by byl problém, vše se tam odborně liší, co se týká norem. Ten celý program vládních stipendií má takovou myšlenku, že pošlou dobré studenty do zahraničí a oni pak udělají něco dobrého pro ten svůj stát. Problém je, že Česko udělá tu svoji část a Srbsko už ne. Nikdo tam na nás nečeká, všechno je tam postavené na korupci, nejde tam vzhledem k nezaměstnanosti najít práci, takže musíte zaplatit. Architekturu bych tam taky studovat nemohla, platila bych za to velké peníze. Chci pracovat v Evropě, studovala jsem francouzštinu, tak bych chtěla žít ve Francii.“

Studenti CS, kteří vidí svoji budoucnost v České republice, zde chtějí zůstat žít zejména z toho důvodu, že se jim život Praha a/nebo Česká republika líbí a již si zde v průběhu doby studia zvykli. Důvodem je také jejich oceňování kvality zdejších životních podmínek, výhodnějších možností pracovního uplatnění se a seberealizace ve srovnání s tím, co se domnívají, že mohou očekávat ve své zemi původu. Část z nich si již za doby studia vytvořila potřebné sociální vazby, našla zaměstnání, se kterým jsou spokojeni, a Českou republiku považují za svůj domov, dále zohledňují výhodnou geografickou polohu naší země v rámci Evropy, vnitřní bezpečnost státu a také kulturní blízkost. Naopak, důvodů pro neusazení se na území ČR bylo uvedeno podstatně méně a výrazně menší skupinou respondentů. Tito studenti většinou plánují návrat ke své rodině v zemi původu, kde mají důležité sociální vazby na své rodinné příslušníky, kamarády a známé. Někteří také uváděli, že by svým nabytým vzděláním rádi přispěli k dalšímu rozvoji své vlasti. Jiní zase plánují cestovat a hledat lepší životní a pracovní podmínky pro svůj budoucí život. Části studentů se život v ČR blíže nespecifikovaně prostě „nelíbí“, v průběhu studia se jim nepovedlo začlenit se do majoritní společnosti a nemají zde dostatek sociálních vazeb pro další život nebo jim nevyhovuje vyšší koncentrace krajanů, popř. ostatních cizinců zde v Praze – přehled uvedených důvodů pro a proti trvalému usazení se na území ČR viz graf č. 23.

Graf č. 23 **Důvody zůstat či nezůstat žít v ČR natrvalo**

Pozn.: *procentní rozložení má pouze informativní charakter z důvodu nízkého N

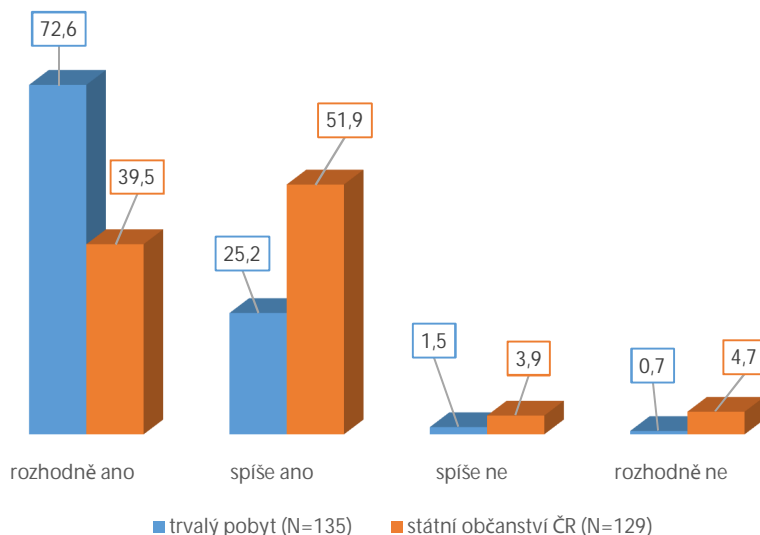
Na rozhodování studentů CS o tom, zda zůstanou i po studiu v ČR, bude mít výrazný vliv i vývoj sociální a ekonomické situace v zemích původu. Aktuálně např. na území Ukrajiny proběhlo velké sociologické šetření Ukrajinského institutu sociálního výzkumu, kde byla zjištěna velmi zásadní informace, že téměř tři čtvrtiny obyvatel Ukrajiny (73 %) „nesouhlasí s politickým kurzem země“⁸⁸.

Ačkoliv v předcházejícím grafu je získání trvalého pobytu pouze marginálním důvodem zájmu žít v ČR natrvalo, naprostá většina těchto studentů (N=135) projevila zájem o získání trvalého pobytu v ČR, čtyři procenta těchto studentů již o trvalý pobyt zažádala.

Naprostá většina studentů se zájmem žít v ČR natrvalo více či méně projevila v budoucnu zájem o získání jak trvalého pobytu, tak i státního občanství ČR – procentní rozložení viz graf č. 24. V zájmu získat trvalý pobyt na území ČR nebo státní občanství ČR nebyly zjištěny významné rozdíly mezi pohlavími, ani státními příslušnostmi/ geografickými oblastmi odkud studenti pocházeli.

⁸⁸ Na základě studie Ukrajinského institutu sociálního výzkumu zveřejněno počátkem února 2019 na <http://www.tellerreport.com/news/--%22wrong-direction%22--73%25-of-ukrainians-do-not-approve-of-the-country-s-political-course-BkelS548NE.html>
Informace potvrzena Ukrajinským institutem sociálního výzkumu zdroj: <https://smc.org.ua/news/nastroji-ta-otsinka-zagrozu-ukrayintyamy/>

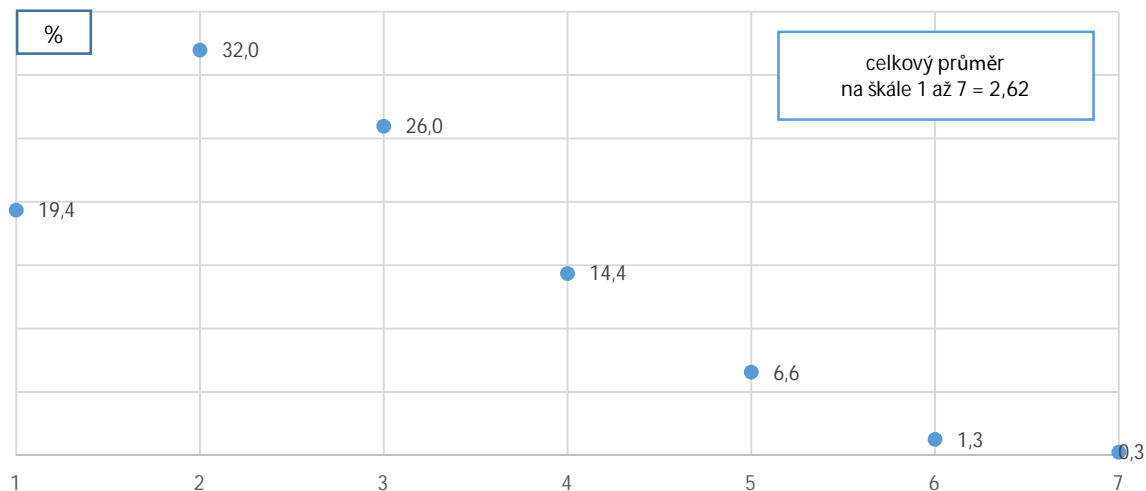
Graf č. 24 Zájem studentů, kteří chtějí žít v ČR natrvalo, o získání trvalého pobytu a státního občanství ČR (v %)

Více než polovina studentů (53,3 %, N=298) neprojevila zájem o sloučení s někým z jejich nejbližších příbuzných (tj. s rodiči, s dětmi či s manželem/manželkou) žijícími v zemi původu, naopak necelá polovina o sloučení blízkých příbuzných v budoucnu uvažovala. Všichni členové rodiny již žili v ČR pouze v případě dvou studentů. Výraznější zájem o slučování blízkých rodinných příslušníků byl zaznamenán u studentů z postsovětských zemí (pouze připomínáme, že v našem případě jde o kategorii bez Ruské federace a Ukrajiny).

Dále byli studenti CS požádáni, aby se po krátké úvaze vyjádřili, zda se v současné době v ČR cítí být doma. Odpovědi mohli uvést pomocí sedmistupňové škály, kde 1="cítím se zde absolutně jako doma", 4="necítím se zde ani jako doma, ani jako cizí" až 7="cítím se zde absolutně jako cizí". Více než polovina studentů CS se v naší zemi cítí absolutně až téměř jako doma. Uprostřed škály hodnocení, tj. s pocitem, že tady sice nejsou doma, ale necítí se v ČR být cizími, se nacházelo čtrnáct procent studentů. Naopak, s různou mírou pocitu „cizosti“ zde studovalo cca osm procent respondentů – viz následující grafický přehled č. 25.

Graf č. 25 Jak se respondenti v ČR cítí.... (v % na škále 1 až 7 s identifikací celkové dosaženého průměru hodnocení, N=319)

Pozn. Body na škále 1="cítím se zde absolutně jako doma", 4="necítím se zde ani jako doma, ani jako cizí" až 7="cítím se zde absolutně jako cizí".

Srovnáním průměrů dvou věkových kategorií studentů bylo zjištěno, že mladší studenti s kratší dobou pobytu v ČR se zde necítí „tak komfortně“, jako je tomu u jejich starších kolegů⁸⁹, kteří přece jenom měli více času sžít se s novým hostitelským prostředím, zorientovat se v Praze/ČR, vytvořit si síť přátel, popř. najít zaměstnání apod.

⁸⁹ Test Mann-Whitney U, $p=0,001$ při $\alpha=0,05$

8. Veřejný prostor a zkušenosti s institucemi

Jak již vyplynulo z dílčích zjištění v rámci předešlých bloků dotazování a také z předcházejících výzkumů (např. výzkumy realizované VÚPSV, v. v. i., dále také Leontiyeva, Y., Tollarová, B., Mikešová, R., 2017) orientace v hostitelské společnosti a její zvládnutí je jedním z předpokladů získání většího pocitu jistoty a samostatnosti cizinců v hostitelské zemi. Zajímalo nás proto zmapovat navštěvování vybraných institucí a úřadů, které studenti CS navštěvují kvůli administrativě spojené s jejich pobytem v ČR, a také jaké mají s těmito vybranými institucemi a úřady osobní zkušenosti.

Navštěvované instituce

Povolení k dlouhodobému pobytu za účelem studia vydává MV ČR s dobou platnosti „potřebnou k dosažení účelu, který vyžaduje pobyt na území kratší než jeden rok nebo na jeden rok v případě, že jde o přechodný pobyt za účelem studia s předpokládanou délkou delší než jeden rok“⁹⁰. Studenti kromě průběžného prodlužování povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR v průběhu jejich studia musí také zohledňovat lhůtu pro vydání rozhodnutí o žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu za účelem studia, která je v tomto případě 60 dnů (tamtéž). Zejména z tohoto důvodu patří Odbor azylové a migrační politiky MV ČR, studenty CS k nejnavštěvovanějšímu úřadu, přičemž ve stejné míře se studenti se svými (ovšem nejen administrativními) záležitostmi obracejí také na příslušná studijní oddělení univerzit a veřejných vysokých škol, na kterých v Praze studují. V souvislosti s pobytovou administrativou se také obracejí na Integrační Centrum Praha (15 %) či další jiné neziskové organizace zaměřené na poskytování bezplatného poradenství pro cizince (6,0 %) či využívají služby soukromých právních kanceláří (14 % studentů CS).

Tabulka č. 12 Instituce/úřady navštěvované respondenty v Praze

navštěvované instituce/úřady	N	%	průměr**
Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra (OAMP)	270	84,6	2,16
studijní oddělení Vaší vysoké školy	270	84,6	1,88
Integrační centrum Praha	49	15,4	1,61
soukromé právní kanceláře	45	14,1	1,91
jiné*	16	5,0	---
jiné neziskové organizace zaměřené na poskytování bezplatného poradenství pro cizince***	6	1,9	2,33

* jiné: Magistrát hl. m. Prahy, cizinecká policie, Czech Eurayees, dekanát, finanční úřad, inspektorát práce kvůli pracovní smlouvě, pošta, rejstřík trestů, PRE, UPC, Pražská teplárenská, ÚP ČR, živnostenský úřad

** průměr na hodnotící škále 1=rozhodně pozitivní zkušenost až 4=rozhodně negativní zkušenost

*** nízká četnost hodnotících

Studenti CS hodnotili svoji zkušenost s vybranými institucemi či úřady ve všech případech převážně jako „spíše pozitivní“ – viz předcházející tabulkový přehled č. 12. Hodnotící stanovisko

⁹⁰ Zdroj: stránky MV ČR <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-dlouhodoby-pobyt.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

bylo uvedeno pouze těmi studenty, kteří uvedli, že danou instituci či úřad navštěvují či navštívili z důvodu řešení otázek spojených s jejich pobytovou administrativou.

Vzhledem k povinnostem studentů spojených s prodlužováním povolení k dlouhodobému povolení na území ČR za účelem studia, mají studenti častě zkušenosti se studijním oddělením při vydávání potvrzení o studiu a odborem azylové a migrační politiky.

- MUKR1.VŠCHT: „Na studijním oddělení mám hezké vztahy, ale záleží to na lidech, jak jsou ochotní, ne na tom, jestli jsem cizinec.“
- ŽUKR1.ČVUT: „Nejhorší pocit mám na cizinecké policii (OAMP), protože mi neřeknou, co mám pořádně přinést a když se zeptám víc úředníků, tak každý mi řekne něco trochu jiného a já jsem z toho zmatená.“
- ŽBIH4.ČVUT: „V prvním ročníku volali z OAMP vyučujícím, jestli chodím na cvičení, nevím, proč se to vůbec stalo. Pak se mě vyučující ptali, jestli mám s OAMP nějaký problém, bylo to nepřijemné.“
- ŽRUS3.UK: „Ohledně víza, tam nikdy nevíš, na koho narazíš. Jsou tam fajn ženský, se kterými je to moc v pohodě, se vším ti poradí, ale někdy jsou tam jiní pracovníci, ti se s tebou skoro nechtějí bavit a nepomůžou.“
- MUKR1.ČVUT: „Chodím na OAMP na Hládkov a vždy byli velice slušní a milí. Při studiu češtiny jsem měl problém kvůli pobytu, a nakonec to za nás vyřídil UJOP UK.“
- ŽUKR1.VŠE: „Když se registruji na OAMP včas, tak je to vše dobré. Se studijním oddělením komunikuji jen přes internet.“
- MMAK3.VŠE: „Ten odbor azylové a migrační politiky, zvykl jsem si na to, že to není perfektní, protože stále musíme čekat, ale když se jim všechno podaří udělat včas, tak nějaký vážný problém není. Kromě plnění termínů jsem neměl negativní zkušenosti, vše jsem podal včas.“
- ŽMAK3.VŠE: „V OAMP na Hládkově, jsou dobře edukovaní, co se týká studentů, ale dlouho se na to čeká, než vydají povolení k pobytu i na stránkách mají, že lhůta je 60 dnů a pak se vám ozvou, a vícrát jsem čekala déle, než je ta lhůta. Jednou jsem čekala na prodloužení pobytu od září do května příštího roku, a když jsem jim volala, tak nevěděli, jestli je tam nějaký problém, ale nakonec našťáště žádný nebyl. Někdy to prostě trvá déle. Problém je s tím překlenovacím štítkem v zahraničí, třeba v Bratislavě na letišti jsem s tím měla problémy.“
- ŽBIH4.ČVUT: „Je to můj problém, že nemám tu svobodu, abych se na něco zeptala. Pocit, že jsem cizinka byl v prvním ročníku hodně silný až do teď. My máme jinou mentalitu, stačí s někým mluvit a máme kamarády, tady jsou lidi trochu uzavřený. Můžu tady mluvit s kýmkoliv, ale nikdy nemám pocit, že někoho opravdu znám, kromě pár lidí.“
- ŽSRB3.ČVUT: „Trošku špatné je to čekání, že se na to povolení musí čekat 60 dní, protože zrušili nějaké ty pobočky, musíte se objednávat dopředu a plánovat kde budete za měsíc a podobně, ale dodře, no co se s tím má dělat.“

O existenci neziskových organizací, které poskytují pomoc cizincům z třetích zemí, měla zhruba polovina respondentů povědomí, dověděli se o nich při jazykových kurzech, na OAMP nebo od kamarádů, kteří jejich pomoc využili. Někteří se dokonce rozhodli spolupracovat s nimi jako dobrovolníci.

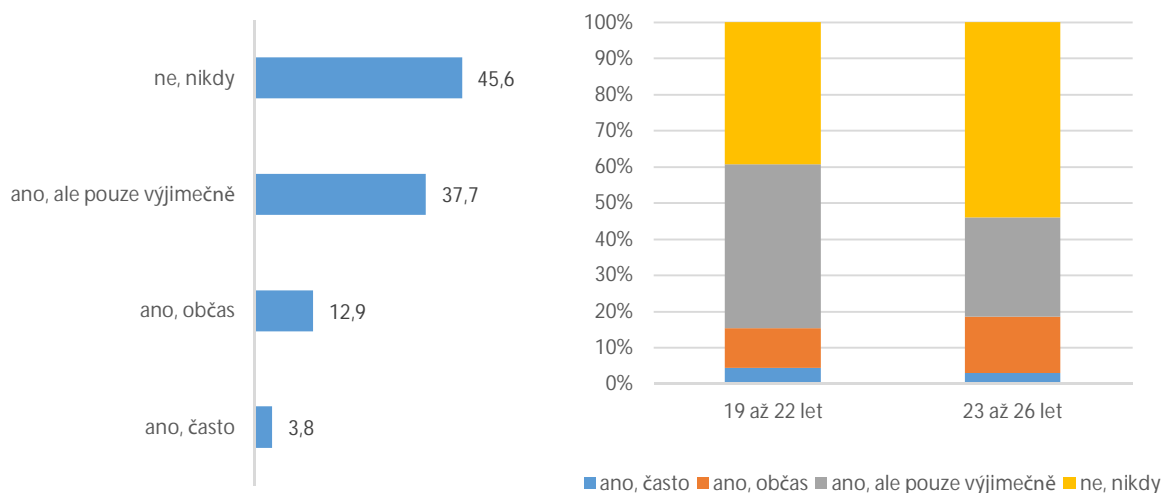
- ŽBLR1.UK: „Byla jsem jednou v neziskovce, kvůli povolení k pobytu a poradili mi. Dověděla jsem se o ní na policii (OAMP).“
- ŽUKR1.ČVUT: „Na jazykových kurzech nám říkali o neziskových organizacích, ale nikdy jsem je zatím nepotřebovala využít.“
- ŽUKR1.ČVUT: „O neziskových organizacích vím, chci se stát dobrovolníkem v Poradně pro integraci a dnes tam mám schůzku.“
- ŽBIH4.ČVUT: „Jsem zaměstnaná jako tlumočnice v integračním centru pro jazyk srbština, ale chodím tam jen, když je tam nějaký klient, což mi vyhovuje.“

Diskriminace

Problém sociální diskriminace osob (tj. nerovné zacházení, odmítání a šikana) z důvodu cizí státní příslušnosti je velmi vážným tématem a situaci v této oblasti je nutné pečlivě sledovat a mapovat. V daném případě nás zajímala sociální diskriminace jako „fakt a způsob omezování

nebo poškozování určitých společenských skupin“ (Maříková, H., Petrušek, M., Vodáková, A. a kol., 1996 str. 213), v tomto případě studentů CS, a cílem dotazování v této oblasti bylo s pomocí odpovědí respondentů zmapovat frekvenci tohoto jevu a také způsoby, jakými respondenti na tento jev reagují a projevy diskriminace řeší. S danými projevy sociální diskriminace se studenti CS spíše nesetkávají nebo pouze výjimečně. Lze konstatovat, že téměř polovina respondentů se se sociální diskriminací v podobě nerovného zacházení, odmítání či šikanou z důvodu jejich cizí státní příslušnosti v průběhu jejich pobytu na území v ČR nikdy nesetkala, naopak více než třetina se s tímto jevem setkala pouze výjimečně. Občas se s výše uvedenými projevy sociální diskriminace setkala cca třináct procent studentů CS, často tyto projevy zaznamenalo necelých pět procent respondentů – viz následující graf č. 26.

Graf č. 26 Frekvence zkušeností se sociální diskriminací (tj. nerovným zacházením, odmítáním, šikanou) z důvodu cizí státní příslušnosti respondentů podle věkových kategorií (v %, N=318)

Pozn.: Záznam tazatele: jeden respondent na otázku odpovědět nechtěl.

Mladší generace studentů uváděla zkušenosti s nerovným zacházením, odmítáním a šikanou častěji – ovšem spíše pouze výjimečně – než jejich starší spolužáci. Věk studentů však se zkušeností se sociální diskriminací nekoreloval. Studenti z dalších post sovětských států (vyjma Ukrajiny a Ruské federace) a ostatních států světa se s uvedenými projevy sociální diskriminace zejména občasného výskytu setkávali v průměru ve stejné frekvenci.⁹¹

Respondenti, kteří se setkali s diskriminací, měli také možnost uvést místo, kde k této situaci došlo a jak tuto situaci řešili. Studenti CS se s projevy sociální diskriminace setkávali zejména na veřejnosti nebo také ve škole či během studia, méně již při výkonu práce, pětina respondentů zaznamenala projevy sociální diskriminace při zajišťování bydlení a malá část

⁹¹ Průměry zkušeností s diskriminací dle kategorií zemí původu řazeny sestupně na škále 1=ano, často 4=ne, nikdy: „ostatní státy“=3,18, „další post sovětské státy“=3,22, „Ukrajina“=3,23 a „Ruská federace“=3,28.

respondentů se s nerovným zacházením setkala u doktora či v nemocnici, na blíže nespecifikovaném úřadě nebo ze strany sousedů. Žádný z respondentů neuvedl jiné konkrétní místo výskytu sociální diskriminace, než bylo uvedeno v dotazníku – viz následující tabulkový přehled č. 13.

Tabulka č. 13 Místa, kde se respondenti setkali s diskriminací z důvodu jejich cizí státní příslušnosti

N=161	%
na veřejnosti	50,6
ve škole/během studia	41,9
v práci	23,8
při zajišťování bydlení	20,0
u doktora, popř. při ošetření v nemocnici	15,6
na úřadě	13,1
u sousedů	10,6

S diskriminací ze strany majority se většina respondentů během svého studia a života v Praze nesetkala. Někteří takovou zkušenost měli, ale jak sami deklarovali, byla to jediná nepříjemná situace, kterou zažili. Většinou se jednalo o jednání ze strany spíše starších lidí. Spíše převládal názor, že jsou Češi slušní a tolerantní, a takové chování nevnímají ve srovnání se společností ze zemí původu jako běžné. Spíše respondentům obecně nevyhovovala uzavřenost majoritní společnosti České republiky.

- MUKR1.VŠCHT: „S žádnou diskriminací jsem se nesetkal, jedna babička mi řekla, ať se vrátím na Ukrajinu, jinak nic. Moc se mi líbí jak se lidé mezi sebou zdraví a jsou k sobě slušní, to na Ukrajině není běžné.“
- ŽUKR1.ČVUT: „Když jsem dělal brigádu s dětmi z Ukrajiny, šli jsme po ulici tak nás jeden starý pán začal lit vodu z oka a volal – vraťte se zpátky do Moskvy. Pravidelně se mi stává v hromadné dopravě, že když mě někdo slyší tak řekne sakra Rusové, většinou jsou to starší lidi.“
- ŽUKR2.ČVUT: „Když jsem byla na brigádě, tak jedna kolegyně Češka mi řekla, že máte studentů dost a proč nestudujete doma.“
- ŽRUS3.UK: „Když jsem byla na brigádě, kde se konají koncerty, ale nesmí se tam fotit, tak mi jeden chlap, kterému jsem řekla, že se tam nesmí fotit nadával, že tu platí daně a nějaká Ukrajinka mu nebude říkat, co smí nebo nesmí.“

S jistou přezíravostí a určitou formou jazykové diskriminace během studia mělo zkušenost pouze pár respondentek.

- ŽMAK3.VŠE: „Je mi líto, když se dělá týmová práce ve škole ve skupinách, tak mě kvůli ne úplně perfektní češtině spíš nechťejí Češi do skupiny, radši si vezmou rodilého Čecha. I když má horší studijní výsledky než já. Jazyková bariéra mě mrzí, ale to byla moje volba tady studovat.“
- ŽBIH4.ČVUT: „Teď už je to lepší, přeci jen jsem ve čtvrtém ročníku, tak to spolužáci berou, ale na začátku si mysleli, že jsem Ruska a studium mi platí rodiče. Teď už se víc známe, a i když se (blíže) neznáme, tak mají lepší představu o mě. Dávali mi pocítit, že jsem jen další cizinka, která to nezvládne. Měli jsme nepříjemnou vyučující, pořád mi říkala – co uděláme s tou vaší češtinou nebo vy cizinci to vždycky děláte tak.“

Naprostá většina respondentů⁹² na projevy sociální diskriminace nereagovala nebo je zcela ignorovala, pouze malá část respondentů odpověděla slovní domluvou nebo zvolila ukončení komunikace (např. v případě neshod s lékařem či v pracovním kolektivu apod.) či změnou učitele, ojedinelé studenti CS reagovali zvýšením výkonu při studiu. Rozborem dat otevřených odpovědí bylo ovšem zjištěno, že (zejména mladší) studenti někdy označují za projev

⁹² 82 % z N=163

sociální diskriminace i situace, kdy jim není vyhověno nebo se situace nevyvíjí dle jejich představ. Pouze pro ilustraci uvádíme následující výpovědi uvedené v rámci dotazníkového šetření v souvislosti se způsoby řešení sociální diskriminace, se kterou se setkali:

„Respondent se setkal s diskriminací u zkoušky, když neznal odborné pojmy, a to vyřešil tím, že se ty pojmy naučil v češtině.“

„Když vyučující zjistil, že jsem Ukrajinka, která mluví slovensky skoro jako rodilý mluvčí řekl, že nemůžu studovat bez znalosti češtiny i když se pro Slováky znalost češtiny nevyžaduje. Zatím jsem tuto poznámku ignorovala. Když budu mít více času, přemyslím o kurzech češtiny.“

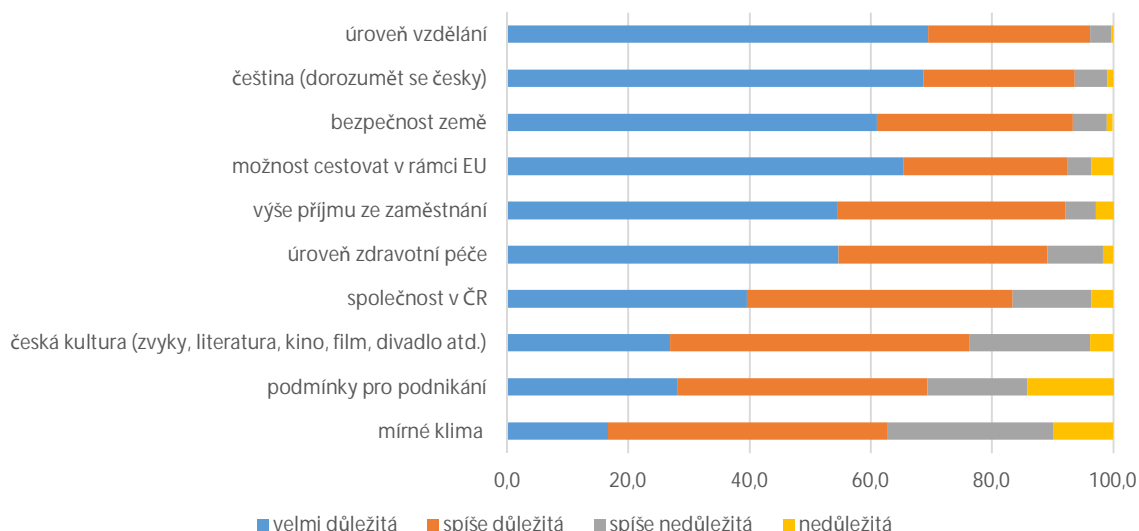
Hodnocení hostitelské země

Vyhodnocením zjištění z předcházejících výzkumů integrace cizinců a zjištění ze sekundární analýzy byly určeny v přehledu níže uvedené skutečnosti vztahující se k České republice a respondenti měli možnost vyjádřit se pomocí čtyřstupňové škály „1= důležitá, 2=spíše důležitá, 3=spíše nedůležitá, 4=nedůležitá“, do jaké míry je daná skutečnost pro ně v ČR důležitá či nikoliv:

- mírné klima (vyhovující počasí),
- bezpečnost země,
- úroveň zdravotní péče,
- podmínky pro podnikání,
- výše příjmu ze zaměstnání,
- společnost v ČR,
- úroveň vzdělání,
- čeština (dorozumět se česky),
- česká kultura (zvyky, literatura, kino, film, divadlo atd.),
- možnost cestovat v rámci EU.

Pro respondenty-studenty studující v češtině byla nejdůležitější čeština jakožto nepostradatelný komunikační nástroj jejich studia v ČR a také poskytovaná úroveň vzdělání, dále respondenti oceňovali také bezpečnost naší země a studijním pobytem v ČR i získání možnosti cestovat v rámci EU – detailněji viz následující graf č. 27.

Graf č. 27 Hodnocení vybraných skutečností dle jejich důležitosti pro život respondentů v ČR (v %, N v intervalu 310 až 319)

Na základě srovnání průměrů hodnocení důležitosti vybraných skutečností lze dále konstatovat, že studenti CS ani jednu z vybraných skutečností nehodnotili jako spíše nedůležitou či nedůležitou. Ve srovnání s ostatními vybranými skutečnostmi, menší význam přece jenom přisuzovali české kultuře (např. zvyky, literatura, kino, film), zdejšímu mírnému klimatu či podmínkám k podnikání. Přehled vybraných skutečností hodnocených respondenty dle jejich důležitosti znázorňuje následující schéma č. 3.

Schéma č. 3 Důležitost vybraných aspektů pro respondenty

velmi důležité	spíše důležité
<ul style="list-style-type: none"> • čeština (dorozumět se česky) 1,43 • úroveň vzdělání 1,44 • bezpečnost země 1,46 • možnost cestovat v rámci EU 1,48 	<ul style="list-style-type: none"> • úroveň zdravotní péče 1,65 • výše příjmu ze zaměstnání 1,66 • společnost v ČR 1,94 • česká kultura 2,16 • mírné klima 2,34 • podmínky pro podnikání 2,36

Ženy a muži se vzájemně lišili v míře hodnocení významu zdejšího klimatu, bezpečnosti naší země, úrovně zdravotní péče, společnosti v ČR, dále významu češtiny a cestování v rámci ČR, přičemž tyto skutečnosti byly pro ženy důležitější, než byly důležité pro muže. Starší studenti blížící se vstupu na trh práce zase významněji hodnotili možnosti podnikání a význam české kultury pro jejich život a (možná i) další působení v ČR. Význam češtiny byl nejdůležitější pro ruské studenty, mezi kterými byli výrazněji zastoupeni studenti mladší věkové kategorie.

Většina respondentů nepotřebovala během studia zatím vyhledat lékařskou pomoc, ale ti, kteří měli nějaké zdravotní obtíže či problémy, si stěžovali na podmínky plnění péče v rámci komerčního zdravotního pojištění nebo v případě vládních stipendistů na nedostatečnou informovanost zdravotnických zařízení ohledně jejich nároků na zdravotní péči v ČR.

- ŽSRB3.ČVUT: „Platím za pojištění 15 tisíc za rok, a když přijdu k tomu lékaři, tak většina doktorů mě ani jen tak nepřijme. Potřebovala jsem test, který stál téměř 6 tisíc a dva dny jsem trávila u svého lékaře, aby podal vysvětlení, proč to potřebuji, potom jsem šla do pojišťovny, kde jsem řešila, aby to pochopili, proč jsem to opravdu potřebovala. Pak jsem zase musela k tomu odborníkovi, co dělal ten test a s jeho zdůvodněním zase na pojišťovnu. Nakonec mi řekli, že to musí do rady, jestli mi vrátí ty peníze nebo ne. Nakonec to zaplatili. My zaplatíme to, co máte a stejně jsou s tím problémy, zvláště pro studenty.“
- ŽMAK3.VŠE: „Já jsem naštěstí nemocná nebyla, ale vím od kamarádů, že s tím je problém. V nemocnicích nejsou dost informovaní, jak to funguje u vládních stipendistů a pak se taky musí žádat na ministerstvu o proplacení. Všichni vládní stipendisté proto chodí na polikliniku do Dejvic, kde to dobře znají, tak tam raději chodí všichni.“
- ŽBIH4.ČVUT: „Jen v nemocnici Motol, tam vědí, že existují stipendisté a ví, co znamená kmenové číslo, jinde je to problém. Když jsem byla v jiné nemocnici, tak volali do Motola, jak to funguje.“

S deseti položkami, jež byly hodnoceny na čtyřstupňové škále měřící jejich důležitost pro respondenty v ČR, byla provedena faktorová analýza. Za daných podmínek lze použitelnost faktorové analýzy považovat za spíše střední (KMO=0,67)⁹³.

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0,672
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	368,089
	df	45
	Sig.	0,000

Na základě vyhodnocení údajů komunalit byla z faktorové analýzy z důvodu nízké míry korelace s ostatními proměnnými vyloučena proměnná „možnost cestovat v rámci EU“ (0,376). Z důvodu nejednoznačnosti nerotovaného řešení bylo provedeno srovnání výstupů pravouhlé rotace (varimax) a šikmé rotace (oblmin). Vzhledem k tomu, že korelace extrahovaných faktorů se neblížily nule, lze předpokládat, že spolu jistou (různou) mírou přece souvisejí⁹⁴, byla pro určení analýzy použita metoda oblmin. Dále byla z faktorové analýzy odstraněna z důvodu téměř shodné zátěže se dvěma faktory („sociální vymoženosti“ a „Češi a česká kultura“) proměnná čeština (dorozumět se česky). Čeština totiž již z podstaty věci studia v češtině u dotázaných cizinců představuje pro tyto studenty především stěžejní nástroj či předpoklad jejich studia a pobytu na území ČR, a ne v nějaké míře vnímanou samostatnou hodnotu.⁹⁵ Výsledky rotovaného řešení jsou obsaženy v následujícím tabulkovém přehledu.

⁹³ Všechny hodnoty MSA (Measures of Sampling Adequacy) byly u každé položky vyšší než 0,5 a pohybovaly se na intervalu 0,564 až 0,762.

⁹⁴ Vzájemná korelace faktorů se pohybovala na intervalu 0,083 až 0,227.

⁹⁵ Vyloučením dvou uvedených proměnných bylo KMO sníženo na hodnotu 0,630, signifikance Bartlettova testu byla zachována, hodnoty MSA byly u každé měřené položky vyšší než 0,5 a pohybovaly se v intervalu 0,546 až 0,722.

Tabulka č. 14 Výstup rotovaného řešení měřených charakteristik důležitých pro dotazované studenty-cizince

Pattern Matrix ^a			
	Component		
	1	2	3
bezpečnost země	0,773		
úroveň vzdělání	0,680		
úroveň zdravotní péče	0,560		
mírné klima (vyhovující počasí)	0,449		
podmínky pro podnikání		0,829	
výše příjmu ze zaměstnání		0,780	
česká kultura (zvyky, literatura, kino, film, divadlo atd.)			0,882
společnost v ČR			0,785

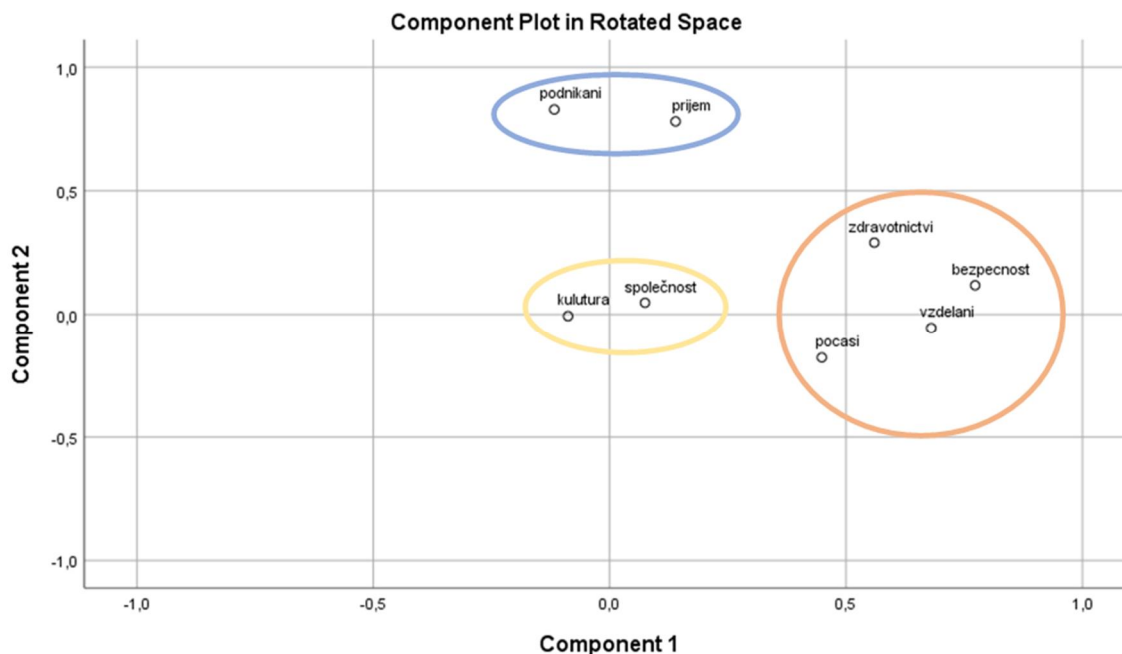
Pozn.: Faktorové zátěže po rotaci oblimin s vynechanými hodnotami zátěže < 0,3.

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization. a. Rotation converged in 6 iterations.

Na základě použití faktorových zátěží (resp. sycení) jakožto souřadnic trojrozměrného prostoru byl nejprve vygenerován trojrozměrný graf proměnných extrahovaných faktorů. Ten byl následně upraven do několika dvourozměrných grafů, z nichž bylo vybráno dvourozměrné znázornění prostorově nejvíce odpovídající původnímu trojrozměrnému grafu, kde označení komponent 1 představuje nejdůležitější faktor sociálních vymožeností našeho státu, a komponent 2, druhý nejdůležitější faktor ekonomických podmínek – viz graf č. 28. Z provedené faktorové analýzy tak vyplynulo, že pro respondenty-cizince studující v ČR veřejnou vysokou školu v českém jazyce byly v ČR nejdůležitější tři následující faktory vyčerpávající největší podíl rozptylu (57,2 %) měřených charakteristik, a to:

- § zejména faktor sociálních vymožeností našeho státu (v daném případě to byly proměnné bezpečnost naší země, úroveň poskytovaného vzdělávání, úroveň poskytované zdravotní péče a k nim přiřazené i pozitivně vnímané mírné klima, dále
- § faktor ekonomických podmínek (v daném případě v úrovni osobního života – podmínky pro podnikání a výše příjmu ze zaměstnání) a jako
- § poslední faktor **Češi a česká kultura** (nasycený položkami česká kultura a společnost v ČR).

Graf č. 28 Dvourozměrné znázornění extrahovaných faktorů z hlediska respondentů důležitých během jejich pobytu na území ČR

Vysoké hodnocení kvalit České republiky ze strany studentů CS se odrazilo také v jejich postoji, zda po skončení studia na veřejné vysoké škole mají zájem v ČR i pracovat. Více než polovina respondentů (53,3 % humanitních i nehumanitních směrů) vyslovila předběžný záměr pracovat v ČR, a to zejména ve vystudované specializaci. Více jak třetina respondentů (39,8 %) - zejména nižších ročníků – ovšem prozatím o volbě pracovat v ČR rozhodnuta nebyla. Pouze sedm procent studentů CS se vyjádřilo, že na českém trhu práce nemá zájem v budoucnu působit, a to zejména z důvodu pocitu osamocení, potřeby žít s rodinou v zemi původu a návratu domů, dále z důvodu potřeby získání zahraniční praxe, nebo nedostatečných pracovních příležitostí v odpovídající kvalitě nabízených na českém trhu práce a také z důvodu nízkých příjmů.

Závěr a doporučení

Projekt realizovaný Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, v. v. i. „Výzkum vybraných oblastí integrace studentů z třetích zemí studujících vysokoškolské obory na území Hlavního města Prahy, jejichž studium je financováno ze státního rozpočtu ČR“, byl výzkumným týmem realizován v průběhu roku 2018. Pro potřeby analýzy zvolené cílové skupiny studentů-cizinců byl aplikován smíšený sociologický výzkum. Ze získaných poznatků jak kvalitativní, tak kvantitativní části výzkumu vyplynulo, že Česká republika a české veřejné vysoké školy představují pro zahraniční studenty z třetích zemí vyhovující studijní destinaci, a to zejména vzhledem k podmínkám nastavení vysokoškolského studia v českém jazyce, v rámci kterého studenti-cizinci nemusí být samoplátcí vysokoškolského studia a navíc mají možnost získat kvalitní vysokoškolské vzdělání s mezinárodním uznáním. K lukrativnosti studia a života v České republice přispívají také relativně nízké životní náklady, úroveň infrastruktury a studenty vysoce hodnocená životní úroveň v České republice. Dalším kritériem výběru České republiky jako destinace vysokoškolského studia je také její výhodná geografická poloha uprostřed Evropy a možnost cestování nejen do ostatních členských států Evropské unie a převážně nediskriminující společenské prostředí.

V posledních letech podíl studentů z třetích zemí studujících v ČR v češtině na celkovém počtu mezinárodních studentů rostl, což přispělo ke změně podmínek fungování současného nastavení. Toto tvrzení podpořil i poznatek výzkumu, kdy podstatná část jak odborníků, tak respondentů kvalitativního i kvantitativního šetření reflektovala menší či větší problémy spojené s nedostatečnou znalostí českého jazyka u cílové skupiny. Část studentů z třetích zemí studujících na území Hlavního města Prahy v češtině poměrně často již od počátku svého studia řešila zejména otázky spojené s úrovní jejich znalosti češtiny. Dle současného nastavení legislativního rámce nebyla ze strany vysokých škol věnována vyšší pozornost studentům-cizincům studujícím v českém jazyce oproti studentům z majority, což není a nemůže být ani jejich cílem. V důsledku nastavení současných podmínek nebyl vytvořen dostatečný prostor a podmínky pro řešení situací, kdy tito studenti přicházejí do českého vysokoškolského systému nedostatečně jazykově vybaveni, a tudíž nemohou dosahovat stejné, v některých případech možná ani srovnatelné pomyslné startovací pozice s českými studenty anebo pouze za předpokladu vynaložení značného osobního úsilí, což se za daného legislativního stavu ovšem předpokládalo. Pokud bude trend navyšování počtu či podílu studentů-cizinců studujících v češtině na veřejných vysokých školách i nadále pokračovat, bude pro kompetentní instituce stěžejním úkolem v blízké budoucnosti v rámci podpory tzv. internacionalizace vysokoškolského studia vyřešit a najít vhodné nástroje a opatření odstraňující nesoulad současné právní úpravy upravující podmínky pobytu a studia cizinců z třetích zemí studujících v ČR v češtině a adekvátně nastavit opatření, která budou zaměřena zejména na:

- § posílení oblasti jejich kvalitního vzdělávání v českém jazyce a
- § celkovou orientaci ve vysokoškolském systému a podmínkách, povinnostech a právech života v České republice již před nástupem k řádnému studiu, a ne až během prvních let studia.

Dle zjištění totiž může v určitých případech docházet až k benevolentnímu přístupu k cílové skupině ze strany školy, což ovšem odporuje požadavku rovného přístupu k českým studentům. Nebo naopak může docházet k devalvaci studijního úsilí a nedokončení vzdělání či zvyšování tlaku, které mohou vést k psychickým problémům cizinců-studentů či zvyšování pocitu jejich osamocení, kdy v průběhu studia „dohánějí“ i studium češtiny spíše na úkor svého

volného času či budování neformálních kontaktů se spolužáky s majoritou, což nepodporuje jejich integraci do majoritní společnosti. Obzvláště v případě početnějších skupin krajanů v rámci ročníku či na škole totiž může docházet k vytváření (četnějších) krajanových skupin cizinců-studentů kooperujících převážně nebo přednostně mezi sebou navzájem a komunikujících v rodném jazyce, popř. v angličtině či ruštině s jinými cizinci. Pozornost by rovněž měla být věnována současným možnostem poskytování zdravotní péče studentům CS a vyhodnocení limitů a případných (nejen) zdravotních rizik, které současné nastavení skýtá. Snaha cizinců – studentů získat veřejné zdravotní pojištění by mohla u některých z nich vyústit ve zvýšení jejich uplatnění a pracovní aktivity na trhu práce, což však představuje riziko, že v konečném důsledku nesplní předepsané podmínky studia a bude jim hrozit až samotné vyloučení z řádného studia na veřejné vysoké škole v ČR. Dále by také měla být řešena otázka postoje České republiky vůči dalšímu uplatnění těchto vysokoškolských absolventů, ať už se to týká jejich dalšího navazujícího doktorského studia nebo uplatnění na tuzemském trhu práce a definování zájmu státu udržet tyto studenty na českém trhu práce či nikoliv, a za jakých podmínek.

Na základě získaných poznatků lze definovat několik následujících doporučení. Ze strany MŠMT by měl být prostřednictvím akreditací a kontrolní činnosti sjednocen přístup k výuce českého jazyka cílové skupiny tak, aby byla zajištěna adekvátní požadovaná a srovnatelná kvalita výuky a úrovně znalosti českého jazyka u studentů cílové skupiny. Požadavek absolvování adaptačně-integračního kurzu by měl být splněn co nejdříve, v ideálním případě již během jazykové přípravy studentů v rámci kurzů českého jazyka. V rámci veřejných vysokých by měla být vytvořena pracovní pozice odborného pracovníka zaměřeného na zvýšení orientace studentů-cizinců ve školském systému, čímž by bylo ulehčeno studijním oddělením, která někdy v současné době poskytují poradenství těmto studentům nad rámec svých kompetencí a úkolů. Další oblastí, která si v daných souvislostech vyžaduje odbornou a mezipředmětovou pozornost, je zdravotní pojištění studentů cílové skupiny, aby bylo zamezeno případným rizikům vzniklým v důsledku cíleného nevyhledávání potřebné, a včasné lékařské péče i prevence ze strany studentů se smluvním zdravotním pojištěním. Vhodným se také jeví větší prohloubení spolupráce MŠMT s veřejnými vysokými školami s cílem zvýšit zainteresovanost akademické obce při řešení zvýšení informovanosti studentů cílové skupiny, a vzhledem k charakteru situace také i její odpovědnost u studentů v průběhu studia kontinuálně sledovat skutečný účel zahájení studia na veřejné vysoké škole a možnosti zneužívání pobytu za účelem studia.

Literatura

Bareš, P., Kubát, J., Schebelle, D., Horáková, M. Chapter IV: Building a Career in a Host Country: Educational and Occupational Determinants of Migrant Men's Well-Being in Experiences of Young Migrant Men and Their Well-Being. An Empirical Study from Seven European Countries. Final report., str. 31–41. Praha VÚPSV, 2015

EMN Study, Attracting and retaining international students in the EU, Ministry of Interior 2019, ISBN 978-80-7616-020-0

Fischer, J., Vltavská, K. a kol. Eurostudent VI. Základní výsledky šetření postojů a životních podmínek studentů vysokých škol v České republice, Praha MŠMT 2016 (dostupné na: http://www.msmt.cz/uploads/odbor_30/TF/Analyticke_materialy/Eurostudent/E_VI_zaverecna_zprava.pdf)

Kusumawati, A. Qualitative Study of the Factors Influencing Student Choice: The Case of Public University in Indonesia, TexRoad Publications 2013. ISSN 2090-4304

Leontiyeva, Y., Tollarová, B., Mikešová, R. Analýza postavení migrantů a migrantek na území Hl. m. Prahy. Závěrečná zpráva z výzkumu. Sociologický ústav AV ČR 2017

Maříková, H., Petrušek, M., Vodáková, A. a kol. Velký sociologický slovník. Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum Praha, 1996

Mazzarol, T. and Soutar, GN. 2002, "Push-pull" factors influencing international student destination choice', The International Journal of Educational Management, vol. 16, no. 2/3

Rabušic, L., Soukup, P. Mareš, P. Statistická analýza sociálněvědních dat (prostřednictvím SPSS). Masarykova univerzita, Brno, 2019, ISBN 978-80-210-9248-8

Spaulding, R. & Olswang, S. 2005. Maximizing enrollment yield through financial aid packaging policies. Journal of Student Financial Aid, VOL. 35, NO. 1

Tahal, R. a kol.: Marketingový výzkum: Postupy, metody, trendy. Nakladatelství Grada, Praha 2017

Xiong, W. 2017. The decision to study abroad: evidence from international students based in Ireland. PhD Thesis, University College Cork.

Internetové odkazy:

<http://internationalstudentresearch.com/>

<https://apps.odok.cz/attachment/-/down/KORNAZMDBZIZ>

<https://archiv.ihned.cz/c1-66396430-studium-jen-na-oko-nekolik-skol-v-cesku-nabizi-falesne-vysokoskolske-diplomy-studuji-na-nich-cizinci-aby-ziskali-vizum>

<https://vsmonitor.wordpress.com/2015/04/15/kolik-casu-studenti-venuji-studiu-a-kolik-placene-praci-co-zjistil-eurostudent/>

<https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-trvaly-pobyt.aspx>

<https://www.mvcr.cz/clanek/clanek/vizum-k-pobytu-nad-90-dnu-dlouhodobě.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

<https://www.pf.ujep.cz/cs/for-foreigners-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2>

<https://smc.org.ua/news/nastroyi-ta-otsinka-zagroz-ukrayintsyamy/>

<http://www.eurostudent.eu/>

<https://www.vzp.cz/o-nas/aktuality/od-1-ledna-2019-se-meni-vyse-plateb-pojistneho>

<https://www.vzp.cz/pojistenci/informace-a-zivotni-situace/zdravotni-pojisteni-cizincu>

<https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-dlouhodoby-pobyt.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

<http://www.tellerreport.com/news/--%22wrong-direction%22--73%25-of-ukrainians-do-not-approve-of-the-country-s-political-course-.BkeIS548NE.html>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1521554011514&uri=CELEX:32016L0801>

<https://www.euroskop.cz/9133/sekce/esvo/>

<https://www.mvcr.cz/sluzba/docDetail.aspx?docid=22099789&docType=ART&chnum=2>

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/dlouhodoby-zamer>

<https://migrationdataportal.org/themes/international-students>

<http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=172>

<https://gemreportunesco.wordpress.com/2018/02/12/the-importance-of-learning-from-data-on-education-migration-and-displacement/>

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migrant_integration_statistics_-_education

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0114>

<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264307216-en/index.html?itemId=/content/publication/9789264307216-en>

<https://www.statistikaamy.cz/2018/01/nejvice-cizincu-studuje-v-cr-na-vysokych-skolach/>

<https://www.dzs.cz/cz/studium-cizincu-v-cr/>

<https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/rocni-zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace-cizincu-v-ceske-republice-za-roky-2001-2018.aspx>

<http://www.nicm.cz/studium-cizincu-na-ceskych-vysokych-skolach-v-ceskem-jazyce>

Zákony a směrnice

Směrnice Rady 2004/114/ES ze dne 13. prosince 2004 o podmínkách přijímání státních příslušníků třetích zemí za účelem studia, výměnných pobytů žáků, neplacené odborné přípravy nebo dobrovolné služby

Usnesení vlády č. 349 ke změně zákona o pobytu cizinců týkající se transpozice směrnice Evropského parlamentu a Rady 2016/801/ EU

Zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění

Zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmu

Směrnice EP a Rady (EU) 2016/801 ze dne 11. května 2016 o podmínkách vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí za účelem výzkumu, studia, stáže, dobrovolnické služby, programů výměnných pobytů žáků či vzdělávacích projektů a činnost au-pair

Přílohy

Technická zpráva z výzkumu

Sběr dat v rámci projektu: „Výzkum vybraných oblastí integrace studentů z třetích zemí studujících vysokoškolské obory na území Hlavního města Prahy“

pro

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.

prosinec 2018

1. Metoda projektu a detaily terénního šetření

Metoda sběru

- Kvantitativní výzkum realizovaný kombinovanou metodou
- Kombinace CAPI (osobní dotazování s notebookem/tabletem) a PAPI (osobní dotazování do papírového dotazníku)
- Poměr mezi sběrem dat metodikou CAPI a PAPI byl 36 : 64 %

Cílová skupina

- Studenti pocházející ze zemí mimo EU studující veřejné vysokoškolské obory v českém jazyce na území Hlavního města Prahy, jejichž studium je financováno ze státního rozpočtu ČR. Věkové rozmezí respondentů, s kterými byl proveden rozhovor, bylo 19–26 let včetně.

Metodika výběru respondentů

- Výběrovou jednotkou byl jednotlivec – představitel cílové skupiny
- Pro výběr dotázaných z řad studentů byl použit záměrný kvótní výběr, tak aby získaný soubor splňoval požadavky zadávací dokumentace na pohlaví, věk, zemi původu, typ či způsob pobytu a studovanou univerzitu.

Velikost vzorku

- Celkový počet rozhovorů: 384
- Na základě zpětných kontrol, následových kontrol, kontrol za přítomnosti oblastního zástupce nebo zaměstnance terénního oddělení, naplnění kvót a neúplnosti dat bylo vyřazeno celkem 65 rozhovorů.
- Do finálního zpracování použito: 319 rozhovorů

Termín výzkumu

- Hlavní sběr: 5. 11. – 13. 12. 2018

Délka dotazníku

- Průměrná délka rozhovoru: 39 minut

Informace o školení tazatelů

Prvotní školení tazatelů proběhlo za přítomnosti zadavatele ze strany VÚPSV. Následující školení bylo individuální, pro každého tazatele zvlášť. Tazatelům byly vysvětleny podmínky výběru respondentů na základě rekručního dotazníku. Následně si prošli se školitelem zkušební verzi dotazníku, aby správně pochopili logiku a strukturu dotazníku a byli připraveni na různé varianty odpovědí. Tazatelé obdrželi průvodní dopis s popisem záměru výzkumu, instrukce (dotazovací úkol), rekruční dotazník a (papírovou či elektronickou) verzi dotazníku.

2. Kontrola práce tazatelů

- Do výzkumu bylo zapojeno celkem 19 tazatelů společnosti STEM/MARK.
- Práce tazatelů byla kontrolována několika způsoby:
 - přímo na místě dotazování oblastní zástupkyní STEM/MARK nebo koordinátorkou projektu
 - u všech rozhovorů zaznamenaných do elektronického zařízení byly provedeny náslechy
 - u rozhovorů zaznamenaných do papírových dotazníků byly provedeny zpětné kontroly navoláváním, a to v 50 % případů, dotazníky byly ke kontrole vybrány tak, aby od každého tazatele byla zkontrolována minimálně polovina provedených rozhovorů

3. Terénní a analytické poznámky

Poznámky z terénu

- Pro některé tazatele bylo těžké najít relevantní respondenty zastupující cílovou skupinu. Velkou výhodou byla možnost zprostředkování kontaktů na respondenty z cílové skupiny.
- Pro získání respondentů byly osloveny různé studijní spolky, studijní oddělení jednotlivých vysokých škol, organizace, kluby, společenství, organizace typu IAESTE, koleje vysokých škol, Integrační centrum Praha. Dále byly vyhledány a kontaktovány relevantní facebookové skupiny a spolky. Inzeráty, přes které byli hledáni studenti, byly rozesílány e-mailem, pomocí Facebooku a osobně roznášeny na jednotlivé fakulty a koleje.
- S některými vysokými školami se podařilo navázat užitečnou spolupráci (např. VŠE, FSV UK, FF UK), kdy odpovědní zástupci škol zveřejnili informace o výzkumu na webových stránkách, intralogu a pomocí dalších interních komunikačních kanálů. Zástupci STEM/MARK například mohli navštívit také přednášky a informovat studenty o probíhajícím výzkumu osobně.
- Ze strany některých vysokých škol, studijních oddělení a vedení kolejí jsme se však neseťkali s pozitivní odezvou a ochotou pomoci. Vedení kolejí dokonce dotazování přímo ve vestibulu koleje zakazovalo a naše tazatele vykazovali z budov.
- Přes inzerát se nám přihlásili studenti vysokých škol, kteří sami odpovídali kvótám, mohl je tak navštívit náš tazatel a provést rozhovor (první kontaktní krok).
- Jako tazatelé se nám přihlásili například: zaměstnanec Integračního centra Praha či vysokoškolský profesor, kteří dokázali získat i studenty ze zámoří a vzdálenějších zemí.
- Studenti coby (potenciální) respondenti byli zároveň požádáni, aby mezi své známé a spolužáky šířili informace o průzkumu (získávání kontaktů skrze metodu sněhové koule – druhý kontaktní krok).
- Osobní dotazování a vyhledávání dalších studentů probíhalo i na kolejích, ale pouze na základě osobního pozvání ubytovaného studenta, který doporučil i další studenty. Velmi úspěšně se hledali cíloví respondenti v Národní technické knihovně. Náhodné oslovování studentů v kampusech VŠ nebylo vždy úspěšné. Oslovení studentů ve většině případů nerozuměli česky a při bližším zjištění ani nestudovali v českém jazyce.
- Dotazník a otázky v něm byly většinou respondentů srozumitelné. Po prvotní nedůvěře často respondenti shledávali otázky zajímavé a výhledově pro ně samotné i přínosné.

- Mírné komplikace respondenti měli s otevřenými otázkami, při kterých se museli nad odpovědí důkladněji zamyslet. Nejčastěji pak s otázkou B17 „Co si představují pod pojmem úspěšná integrace“. V 19 případech pak na otázku neuměli odpovědět.
- Dotazník a výzkum obecně byl celkově hodnocen respondenty i tazateli pozitivně.

Analytické poznámky

- Po sběru dat došlo k jejich kontrole. V datech bylo postupně kontrolováno:
 - duplicity datových řádků
 - úplnost datových řádků
 - splnění screenovacích podmínek, náležitost do cílové skupiny
 - naplnění kvót
 - filtraci proměnných dle filtrů v dotazníku (*Pokud má být proměnná v konkrétním datovém řádku odfiltrována, nabývá hodnoty -9, jde-li o numerickou proměnnou, nebo hodnoty „sys_filtered_off“, jde-li o řetězec.*)
 - vyplnění povinných/nepovinných řetězcových proměnných (*Řetězce mohou nabývat hodnoty „sys_empty“, pokud respondent nevyplní nepovinné pole na otevřenou/polootevřenou otázku. Zpravidla se tak stává v polootevřených otázkách s možností vypsání odpovědí nezahrnutých v uzavřené části otázky, nebo v případě, že respondent může uvést více odpovědí na otevřenou otázku, ale nevyužije všechny volné pole k dispozici.*)
- Po kontrole dat došlo k vyřazení datových řádků, které nesplňovaly podmínky kontrol
- Finální datový soubor byl pak následně naformátován v prostředí SPSS
 - definování vyřazených hodnot proměnných (*hodnot značících odfiltrování otázky, zpravidla -9, nebo hodnot značících nevybrání možnosti u otázky s možností více odpovědí, zpravidla 0. Takto definované hodnoty se pak nepočítají do statistik počítaných SPSS, jako jsou například tříděné tabulky. Nadále se však zobrazují při frekvencích hodnot těchto proměnných a jsou tak interpretovatelné.*)
 - definování množin proměnných (*otázky s možností více odpovědí jsou zpravidla uloženy ve skupině proměnných obsahující příznaky výběru konkrétních atributů; zobrazována je pak tabulka zastoupení konkrétních atributů v této množině, raději než frekvence hodnot jednotlivých proměnných*)
- Na žádost zadavatele ze strany VÚPSV byly:
 - hodnoty -9 značící odfiltrování numerické proměnné změněny na prázdné datové buňky
 - hodnoty „sys_filtered_off“ značící odfiltrování řetězcové proměnné a hodnoty „sys_empty“ značící nevyplnění nepovinné řetězcové proměnné změněny na prázdné řetězce

4. Ukázka komunikace se Správou účelových zařízení VŠCHT

Dobrý den pane řediteli,

navazuji na náš telefonický rozhovor.

Jak jsem zmiňovala, naše společnost provádí výzkum na téma „Integrace studentů z třetích zemí“ pro Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. Dopis zasílám v příloze. Rádi bychom oslovili přímo studenty na koleji. Přesné specifikace opět zasílám v příloze pro Vaši informaci. Zmiňoval jste, že podobných studentů je minimálně, ale i to málo by nám velmi pomohlo.

Chtěla bych Vás tedy poprosit, jestli nám k provádění dotazování dáte svolení. Vyslali bychom zástupce naší společnosti 2-4 lidi, kteří by ve vestibulu oslovovali studenty a hledali ty správné. Jeden rozhovor je přibližně na 15-20 minut. Dotazování bychom potřebovali provést v nejbližších dnech. Nejpozději v úterý a středu příštího týdne.

Pokud by bylo možné oslovit i kontaktní studenty, které jste zmiňoval, mohlo by nám to taky pomoci. Na telefonu jsem k dispozici i přes víkend nebo přes email. Můj kontakt je k dispozici.

Děkuji za Vaši ochotu a vstřícnost.

S pozdravem

Jana Karlová

pracovník terénního oddělení STEM/MARK

Dobrý den, paní Karlová,

na základě vaší poptávky Vám musím sdělit, že takovýto průzkum by se musel nejdříve projednat se studentskou radou kolejí, viz spolupráce a zapojení dle vašeho společného dopisu VÚPSV a STEMMARK.

Protože nelze oslovovat všechny příchozí a odchozí v prostorách recepcí a zjišťovat, zdali nespadají do vámi vymezené kategorie, zvláště když se může jednat řádově o cca 1,5 % z celkového počtu ubytovaných, a to se nedá připravit přes noc, v areálu je 5 velkých kolejí, a to už mi připadá lepší (Vltava, Otava, Blanice, Sázava, Volha), udělat průzkum na přístupových trasách ke kolejím, až se budou navečer studenti vracet zpět na koleje, protože jsou přes den stejně ve škole.

Lituji, že Vám nemohu více pomoci.

S pozdravem

Jaromír Příhoda

VŠCHT – Správa účelových zařízení

REKRUTAČNÍ DOTAZNÍK k projektu Integrace studentů z třetích zemí

Pokyn pro tazatele: Předložit před začátkem dotazování k vytipování relevantních respondentů

- 1) Jaká je vaše státní příslušnost? (pokud země EU nebo EHP = konec dotazníku)
 - a) Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Chorvatsko, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie a Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko) = **konec dotazníku**
 - b) Země mimo EU a EHP (Evropský hospodářský prostor) = **POKRAČOVAT**

- 2) Studujete prezenční (tj. denní) studium na území Hlavního města Prahy? (pokud ne = konec dotazníku)
 - a) Ano = **POKRAČOVAT**
 - b) Ne = **konec dotazníku**

- 3) Studujete českou veřejnou vysokou školu v Praze? (pokud ne = konec dotazníku)
 - a) Ano = **POKRAČOVAT**
 - b) Ne = **konec dotazníku**

- 4) Jakým způsobem je financováno vaše studium? (pokud není financováno také ze státního rozpočtu ČR = konec dotazníku)
 - a) Platím poplatek z důvodu studia v cizím jazyce = **konec dotazníku**

- 5) Jaký máte prosím druh pobytu v ČR? (pokud trvalý pobyt = konec dotazníku)
 - a) Vízum na dobu delší nežli 90 dnů = **POKRAČOVAT**
 - b) Povolení k dlouhodobému pobytu v ČR = **POKRAČOVAT**
 - c) Zaměstnanecká karta = **POKRAČOVAT**
 - d) Jiný druh pobytu.....(popište) = **POKRAČOVAT**
 - e) Povolení k trvalému pobytu v ČR = **konec dotazníku**

Dotazník integrace cizinců

Projekt E5686: Integrace studentů z třetích zemí (listopad – prosinec 2018)

INTRO:

Dobrý den, jsem tazatelem/brigádníkem společnosti STEM/MARK a provádím výzkum týkající se zkušeností a názorů cizinců z řad vysokoškolských studentů na jejich studium a život v České republice. Rád/a bych Vám v této souvislosti položil/a několik otázek. Výzkum bude sloužit k námětům vhodných integračních opatření ČR týkajících se studentů-cizinců z třetích zemí (mimo EU/EHP). Všechny údaje, které mi poskytnete, budou naprosto důvěrné a v konečném souhrnném zpracování anonymní.

REKRUTAČNÍ DOTAZNÍK:

Pokyn:

- *Tazatel projde s respondentem rekruční dotazník, čímž zjistí, zda se jedná o relevantní cílovou skupinu.*
- *Pokud respondent úspěšně projde, pokračuje v HLAVNÍM DOTAZNÍKU*

HLAVNÍ DOTAZNÍK:

BLOK S: SOCIODEMOGRAFIKA

S1. Pohlaví:

Pokyn: Zaznamená tazatel

- a) muž
- b) žena

S2. Kolik je Vám let?

Pokyn: Vypište číslem

--	--

S3. Jaká je Vaše státní příslušnost?

Pokyn: Zaznamená tazatel

.....

S4. Jaké je celková délka Vašeho pobytu (i přerušovaná) v ČR?

.....(počet let 0-99)..... (počet měsíců 1-11)

S5. A jak dlouho již studujete vysokou školu v ČR?

.....(počet let 0-99)..... (počet měsíců 1-11)

S6. Jakou veřejnou pražskou vysokou školu aktuálně studujete?

Pokyn: Možnost více odpovědí

a) Akademie múzických umění v Praze/Akademie výtvarných umění v Praze	1
b) Česká zemědělská univerzita v Praze	2
c) České vysoké učení technické v Praze	3
d) Univerzita Karlova	4
e) Vysoká škola ekonomická v Praze	5
f) Vysoká škola chemicko-technologická v Praze	6
g) Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze	7
h) Jiná VŠ (uvedte, prosím název)	666
.....	

S7. Dále nás zajímá, na jaké fakultě a katedře v současné době studujete?

Uvedte maximálně dvě odpovědi – pokud studujete více škol, vyberte ty, které považujete za hlavní.

.....
.....

S8. Jaký typ studia aktuálně studujete?

Pokyn: Možnost více odpovědí

a) Bakalářské studium	1
b) Navazující magisterské/inženýrské studium	2
c) Pětileté/šestileté magisterské studium	3
d) Doktorandské studium	4
e) Bez odpovědi	9

S9. Mohl/a byste mi prosím říct, jakým způsobem v Praze bydlíte?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Na studentské koleji	1
b) V pronajaté místnosti	2
c) V pronajatém bytě/domě	3
d) Ve vlastním bytě/domě	4
e) Na ubytovně	5
f) U příbuzných, kamarádů, známých	6
g) Jiná možnost (uvedte, prosím)	666
.....	

BLOK A: VZDĚLÁNÍ A PRACOVNÍ PŘÍLEŽITOSTI

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

A1. Když se zpětně vrátíte do doby, kdy jste se rozhodoval/a o studiu na vysoké škole, zvažoval/a jste během rozhodování o Vašem vysokoškolském studiu i další státy?

Pokyn: Možnost více odpovědí

a) Francie	1
b) Maďarsko	2
c) Německo	3
d) Polsko	4
e) Rakousko	5
f) Rusko	6
g) Skandinávie a Dánsko	7
h) Slovensko	8
j) Španělsko	9
k) Ukrajina	10
l) Velká Británie	11
m) USA	12
n) Jiná země (prosím, uveďte).....	666
m) Ne, byl/a jsem rozhodnut/á pro ČR a žádné další jsem nezvažoval/a	13

FILTR: A1 = 1 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ ZVAŽOVALI I JINOU ZEMI NEŽ ČR

A2. Co nakonec rozhodlo o Vaší volbě studovat v ČR? Uveďte prosím maximálně tři hlavní důvody.

.....

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

A3. Dále nás zajímá, zda při Vašem studiu také vykonáváte nějakou placenou práci?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Ano, chodím na občasnou brigádu	1
b) Ano, chodím na pravidelnou brigádu	2
c) Ano, pracuji na zkrácený pracovní úvazek	3
d) Ano, pracuji na plný pracovní úvazek	4
e) Ne, při studiu nepracuji	5
f) Bez odpovědi	9

FILTR: A3 = 1, 2, 3, 4 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ PŘI STUDIU PRACUJÍ

A4. Pracujete při studiu v ČR hlavně kvůli získání odborné praxe nebo je pro vás nezbytné mít vlastní příjem?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Hlavně kvůli získání odborné praxe	1
b) Kvůli získání odborné praxe, musím ale také mít nějaký vlastní příjem	2
c) Hlavně kvůli nutnosti mít vlastní příjem - z finančních důvodů	3

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

A5. Kdo financuje následující výdaje spojené s Vaším studiem v ČR? V každém řádku prosím označte všechny relevantní odpovědi.

Pokyn: V každém řádku je možné uvést více odpovědí

	Sám/a	Rodina	Stipendium	Jiný zdroj – prosím uveďte
a) Strava	1	2	3
b) Bydlení	1	2	3
c) Oblečení	1	2	3
d) Náklady na cestování do země původu	1	2	3
e) Výdaje na studium	1	2	3
f) Náklady spojené s trávením volného času	1	2	3

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

A6. Měl/a jste v průběhu posledních 3 měsíců problémy uhradit následující výdaje?

Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku

	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Netýká se mě	Bez odpovědi
a) Strava	1	2	3	4	5	9
b) Bydlení	1	2	3	4	5	9
c) Oblečení	1	2	3	4	5	9
d) Náklady na cestování do země původu	1	2	3	4	5	9
e) Výdaje na studium	1	2	3	4	5	9
f) Náklady spojené s trávením volného času	1	2	3	4	5	9

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

A7. Máte nějaký zdroj příjmu mimo území ČR?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Ano	1
b) Ne	2

BLOK B: RODINA/VRSTEVNÍCI (SPOLUŽÁCI) A PŘÁTELE

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B1. Máte nějaké příbuzné, kteří žijí na území ČR? Pokud ano, uveďte věk a příbuzenský vztah u maximálně pěti Vašich nejbližších příbuzných.

Nemám příbuzné, kteří žijí v ČR..... 88 (přejděte na B2)

Pokyn: U každého příbuzného zaznamená tazatel věk a příbuzenský vztah

	Věk příbuzného	Příbuzenský vztah
1. příbuzný
2. příbuzný
3. příbuzný
4. příbuzný
5. příbuzný

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B2. Setkáváte se ve svém volném čase (tzn. mimo studium nebo práci) se svými přáteli a známými z okruhu Vašich krajanů nebo Čechů? Pokud ano, jak často se s nimi setkáváte?

Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku

	Každý den	Alespoň 1x týdně	Alespoň 1x za měsíc	Alespoň 1x za rok	Méně než 1x ročně	Vůbec	Bez odpovědi
a) S Čechy	1	2	3	4	5	6	9
b) S krajany	1	2	3	4	5	6	9

FILTR: ODPOVÍDAJÍ TI, CO SE SETKÁVAJÍ S ČECHY ASPOŇ 1X ROČNĚ, B2a = 1, 2, 3, 4.

B3_1. Při jakých příležitostech nebo na jakých místech (kromě jednání na úřadech, ve škole či zaměstnání) se scházíte s českými přáteli?

Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku

	ANO 1	NE 2	NEVÍ, BEZ ODPOVĚDI 9	
a) Rodinné oslavy/události (narozneniny, svatby, křtiny, pohřby atd.)	1	2	9	
b) Rodinné/přátelské návštěvy	1	2	9	
c) Sportovní akce (sportovní zápasy, turistika atd.)	1	2	9	
d) Kulturní akce (kino, divadlo atd.)	1	2	9	
e) Výlety	1	2	9	
f) Trávení dovolené/prázdniny (tuzemská/zahraniční, pobyt na chatě/chalupě atd.)	1	2	9	
g) Posezení v restauraci/hospodě/párty	1	2	9	

FILTR: ODPOVÍDAJÍ TI, CO SE SETKÁVAJÍ S KRAJANY ASPOŇ 1X ROČNĚ, B2b = 1, 2, 3, 4.

B3_2. Při jakých příležitostech nebo na jakých místech (kromě jednání na úřadech, ve škole či v zaměstnání) se scházíte s přáteli z řad Vašich krajanů?

Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku

	ANO 1	NE 2	NEVÍ, BEZ ODPOVĚDI 9	
a)	Rodinné oslavy/události (narozneniny, svátky, svatby, křtiny, pohřby atd.)		1 2 9	
b)	Rodinné/přátelské návštěvy		1 2 9	
c)	Sportovní akce (sportovní zápasy, turistika atd.)		1 2 9	
d)	Kulturní akce (kino, divadlo atd.)		1 2 9	
e)	Výlety		1 2 9	
f)	Trávení dovolené/prázdniny (tuzemská/zahraniční, pobyt na chatě/chalupě atd.)		1 2 9	
g)	Posezení v restauraci/hospodě/party		1 2 9	

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B4. Cítíte se v ČR někdy osamocen/a?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Ano	1
b) Ne	2

FILTR: B4 = 1 ODPOVÍDAJÍ TI, KTERÍ SE CÍTÍ NĚKDY OSAMOCENĚ

B5. A zejména z jakých důvodů se někdy v ČR cítíte osamocen/a? Uveďte prosím až 3 hlavní důvody.

.....

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B6. Navštěvujete, chodíte nebo se angažujete v tomto školním roce (míněno pravidelně) v následujících aktivitách a činnostech?

Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku

	ANO 1	NE 2	NEVÍ, BEZ ODPOVĚDI 9	
a)	Sportovní a pohybové aktivity (např.: fitness centrum, běhání či plavání, fotbal, hokej, bojové sporty)		1 2 9	
b)	Jazykové kurzy nebo doučování jazyka (dlouhodobé i týdenní intenzivní)		1 2 9	
c)	Oddíly zaměřené mimo sport, kluby, zájmové kroužky (např. skautský oddíl či turistický klub, hudební, umělecké, modelářské kroužky)		1 2 9	
d)	Angažování se v radách mládeže (studentské rady, školní parlamenty, kolejní rada apod.)		1 2 9	

FILTR: B6a = 2 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ SE NEÚČASTNÍ SPORTOVNÍCH AKTIVIT

B7_1. Proč se zrovna sportovních a pohybových aktivit neúčastníte, z jakého důvodu?

Pokyn: Možnost více odpovědí

a) Nemám zájem/chuť	1
b) Nemám čas	2
c) Nevím o žádných takových možnostech	3
d) Nemám na to peníze	4
e) Ze zdravotních důvodů	5
f) Z jiných důvodů (uvedte, prosím)	666
.....	

FILTR: B6b = 2 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ SE NEÚČASTNÍ JAZYKOVÝCH KURZŮ

B7_2. Proč se zrovna jazykových kurzů a doučování českého jazyka neúčastníte, z jakého

důvodu? Pokyn: Možnost více odpovědí

a) Nemám zájem/chuť	1
b) Nemám čas	2
c) Nevím o žádných takových možnostech	3
d) Nemám na to peníze	4
e) Ze zdravotních důvodů	5
f) Z jiných důvodů (uvedte, prosím)	666
.....	

FILTR: B6c = 2 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ SE NEÚČASTNÍ ČINNOSTI ODDÍLŮ

B7_3. Proč se zrovna činnosti oddílů zaměřených mimo sport, klubů nebo zájmových kroužků neúčastníte, z jakého důvodu? Pokyn: Možnost více odpovědí

a) Nemám zájem/chuť	1
b) Nemám čas	2
c) Nevím o žádných takových možnostech	3
d) Nemám na to peníze	4
e) Ze zdravotních důvodů	5
f) Z jiných důvodů (uvedte, prosím)	666
.....	

FILTR: B6d = 2 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ SE NEANGAŽUJÍ V RADĚ MLÁDEŽE

B7_4. Proč se zrovna činnosti v radě mládeže neúčastníte, z jakého důvodu?

Pokyn: Možnost více odpovědí

a) Nemám zájem/chuť	1
b) Nemám čas	2
c) Nevím o žádných takových možnostech	3
d) Nemám na to peníze	4
e) Ze zdravotních důvodů	5
f) Z jiných důvodů (uvedte, prosím)	666
.....	

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B8. Jaké cizí jazyky kromě češtiny a Vašeho mateřského jazyka ovládáte a na jaké úrovni?

Pokyn: Uvedte do tabulky daný jazyk a k němu vyberte dle číselníku úroveň znalosti

Číselník:

Úplný začátečník	A0
Pokročilý začátečník	A1
Mírně pokročilý	A2
Středně pokročilý	B1
Vyšší pokročilý	B2
Vysoce pokročilý	C1
Nejvíce pokročilý	C2

	Název cizího jazyku	Úroveň znalosti dle číselníku
1. cizí jazyk
2. cizí jazyk

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B9. Řekněte mi prosím, jak jste na tom s českým jazykem z hlediska:

Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku

	VELMI DOBŘE 1	SPÍŠE DOBŘE 2	SPÍŠE ŠPATNĚ 3	VELMI ŠPATNĚ 4	NEVÍ, BEZ ODPOVĚDI 9	
a) Porozumění mluvené češtině					1 2 3 4 9	
b) Mluvení českým jazykem					1 2 3 4 9	
c) Porozumění psané češtině					1 2 3 4 9	
d) Psaní v českém jazyce					1 2 3 4 9	

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B10. Kde jste se učila česky? Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Češtinu jsem studoval/a na škole či kurzu. Prosím, uveďte kde všude:	1
b) Češtinu jsem nestudoval/a, učil jsem se sám, popř. s přáteli/rodinou nebo jinak.	2

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B11. Máte certifikovanou zkoušku z českého jazyka?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Ano, uveďte prosím úroveň této zkoušky.....	1
b) Ne	2

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B12. Zaznamenáváte v současné době u sebe nějaké obtíže v běžné komunikaci, které jsou způsobené Vaší nedostatečnou znalostí češtiny?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Ano, často	1
b) Ano, občas	2
b) Ne	3

FILTR: B12 = 1 NEBO 2 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ ZAZNAMENÁVAJÍ POTÍŽE V KOMUNIKACI

B13. Pokud se v komunikaci v češtině potýkáte s obtížemi, uveďte prosím maximálně tři největší obtíže.

.....

.....

.....

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B14. Dávají Vám Češi z Vašeho okolí (tj. např. sousedé, spolužáci, spolupracovníci, vyučující) najevo, že k nim nepatříte, že jste mezi nimi cizí?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Rozhodně ano	1
b) Spíše ano	2
c) Spíše ne	3
d) Určitě ne	4
e) V něčem ano, v něčem ne. Uveďte prosím v čem ano.....	666

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B15. Máte pocit, že od Vás Češi očekávají, že se zcela přizpůsobíte způsobu života v české společnosti?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Rozhodně ano	1
b) Spíše ano	2
c) Spíše ne	3
d) Určitě ne	4
e) V něčem ano, v něčem ne. Uveďte prosím v čem ano.....	666

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B16. Chtěl/a byste se do české společnosti úspěšně integrovat, tj. začlenit se?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Ano, chtěla/a bych	1
b) Myslím si, že jsem se už začlenil/a	2
c) Ne, nemám zájem se začlenit	3
d) Nechci odpovědět	9
e) Nevím	99

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B17. A teď se prosím, zamyslete, co si Vy osobně pod pojmem „úspěšná integrace, tj. začlenění se“ do české společnosti, konkrétně představujete?

.....

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

B18. Co Vy osobně považujete za největší překážku Vaší integrace, tj. Vašeho začlenění do české společnosti?

a) Hlavní nebo největší překážkou u mne je: <i>uvedte, prosím</i>	1
b) Za další překážku mého začlenění považuji: <i>uvedte, prosím</i>	2
c) Nechci se začlenit	3
d) Nevím/neodpověděl(a)	9

BLOK C: ŽIVOTNÍ STRATEGIE

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

C1. Jak často se vracíte do své země původu? *Pokyn: Jedna možnost odpovědi*

a) Alespoň jednou za měsíc	1
b) Alespoň jednou za tři měsíce	2
c) Alespoň jednou za půl roku	3
d) Alespoň jednou ročně	4
e) Méně často než jednou do roka	5
f) Jednou za dva roky či více let	6
g) Domů nejezdím vůbec	7

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

C2. Uvažujete o tom, že byste v ČR chtěl/a zůstat žít natrvalo?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Ano	1
b) Ne	2
c) Nevím, ještě nejsem rozhodnut/a	9

FILTR: C2 = 1 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ CHTĚJÍ V ČR ŽÍT NATRVALO

C2_1. A z jakého důvodu byste v ČR chtěla žít natrvalo?

.....

FILTR: C2 = 2 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ NECHTĚJÍ V ČR ŽÍT NATRVALO

C2_2. A z jakého důvodu byste v ČR nechtěla žít natrvalo?

.....

FILTR: C2 = 1 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ CHTĚJÍ V ČR ŽÍT NATRVALO

C3. Máte zájem o získání trvalého pobytu v ČR?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Rozhodně ano	1
b) Spíše ano	2
c) Spíše ne	3
d) Rozhodně ne	4
e) Ano, už jsem o trvalý pobyt zažádal/a	5
e) Bez odpovědi	9

FILTR: C2 = 1 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ CHTĚJÍ V ČR ŽÍT NATRVALO

C4. Máte v budoucnu zájem o získání českého státního občanství?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Rozhodně ano	1
b) Spíše ano	2
c) Spíše ne	3
d) Rozhodně ne	4
e) Ano, už jsem o české státní občanství zažádal/a	8
f) Bez odpovědi	9

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

C5. Máte zájem o sloučení v České republice s někým z Vašich nejbližších příbuzných? Máme na mysli např. Vaše rodiče, popř. Vaše děti či manžela/ manželku. Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Rozhodně ano	1
b) Spíše ano	2
c) Spíše ne	3
d) Rozhodně ne	4
e) Všichni členové mé rodiny již žijí v ČR	5
f) Netyká se mne to (nemám manžela/manželku, děti ani rodiče)	9

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

C6. A teď se, prosím zamyslete nad tím, zdali se v současné době v ČR cítíte být doma? Pro posouzení prosím použijte předloženou škálu:

Pokyn: Zařadte se prosím na příslušné škále 1-7

Cítím se zde absolutně jako doma	Necítím se zde ani jako doma, ale ani jako zcela cizí					Cítím se zde absolutně jako cizí
1	2	3	4	5	6	7

BLOK D: VEŘEJNÝ PROSTOR/ZKUŠENOSTI S INSTITUCEMI V ČR

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

D1. Které instituce a úřady navštívíte kvůli administrativě spojené s Vaším pobytem v ČR? *Pokyn: Možnost více odpovědí*

a) Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra (OAMP)	1
b) Integrační centrum Praha	2
c) Jiné neziskové organizace zaměřené na poskytování bezplatného poradenství pro cizince (uvedte, prosím)	3
d) Soukromé právní kanceláře	4
e) Studijní oddělení Vaší vysoké školy	5
k) Jiné (uvedte, prosím)	666

FILTR: D1a = 1 TI, KTEŘÍ NAVŠTĚVUJÍ OAMP

D2_1. A jakou máte zkušenost s *Odborem azylové a migrační politiky MV (OAMP)*?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Rozhodně pozitivní	1
b) Spíše pozitivní	2
c) Ani pozitivní, ani negativní	3
d) Spíše negativní	4
e) Rozhodně negativní	5

FILTR: D1b = 1 TI, KTEŘÍ NAVŠTĚVUJÍ INTEGRAČNÍ CENTRUM

D2_2. A jakou máte zkušenost s *Integračním centrem Praha*?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Rozhodně pozitivní	1
b) Spíše pozitivní	2
c) Ani pozitivní, ani negativní	3
d) Spíše negativní	4
e) Rozhodně negativní	5

FILTR: D1c = 1 TI, KTEŘÍ NAVŠTĚVUJÍ JINÉ NEZISKOVÉ ORGANIZACE

D2_3. A jakou máte zkušenost s jinými *neziskovými organizacemi zaměřenými na poskytování bezplatného poradenství cizincům*?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Rozhodně pozitivní	1
b) Spíše pozitivní	2
c) Ani pozitivní, ani negativní	3
d) Spíše negativní	4
e) Rozhodně negativní	5

FILTR: D1d = 1 TI, KTEŘÍ NAVŠTĚVUJÍ PRÁVNÍ KANCELÁŘE

D2_4. A jakou máte zkušenost se soukromými právními kancelářemi?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Rozhodně pozitivní	1
b) Spíše pozitivní	2
c) Ani pozitivní, ani negativní	3
d) Spíše negativní	4
e) Rozhodně negativní	5

FILTR: D1e = 1 TI, KTEŘÍ NAVŠTĚVUJÍ STUDIJNÍ ODDĚLENÍ

D2_5. A jakou máte zkušenost se studijním oddělením Vaší vysoké školy?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Rozhodně pozitivní	1
b) Spíše pozitivní	2
c) Ani pozitivní, ani negativní	3
d) Spíše negativní	4
e) Rozhodně negativní	5

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

D3. Setkal/a jste se vy osobně v České republice ze strany **Čechů** s diskriminací (tj. nerovným zacházením, odmítáním, šikanou) z **důvodu** Vaší cizí státní příslušnosti?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Ano, často	1
b) Ano, občas	2
c) Ano, ale pouze výjimečně	3
d) Ne, nikdy	4
e) Nechce odpovědět na tuto otázku (TUTO VARIANTU NENABÍZET, zaznamená pouze tazatel)	9

FILTR: D3 = 1, 2, 3 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ SE SETKALI S DISKRIMINACÍ

D4. Kde jste se s touto diskriminací z **důvodu** Vaší cizí státní příslušnosti setkal/a? Pokyn:

Možnost více odpovědí

a) Ve škole/během studia	1
b) V práci	2
c) Na úřadě	3
d) Při zajišťování bydlení	4
e) U doktora, popř. při ošetření v nemocnici	5
f) U sousedů	6
g) Na veřejnosti	7
k) Jinde, kde? (uvedte, prosím)	666

FILTR: D3 = 1, 2, 3 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ SE SETKALI S DISKRIMINACÍ

D5. Jakým způsobem jste diskriminaci řešil/a? V případě více odpovědí na předcházející otázku, uvést dle vlastního výběru respondenta jeden způsob řešení v konkrétní situaci

.....

.....

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

D6. Jaké je Vaše náboženské vyznání?

Pokyn: *Jedna možnost odpovědi*

a) Pravoslavné	1
b) Římskokatolické	2
c) Řeckokatolické	3
d) Evangelické A. V. (luterské)	4
e) Českobratrské evangelické	5
f) Československé husitské	6
g) Židovské	7
h) Muslimské	8
i) Svědkové Jehovovi/Ostatní křesťanské	9
j) Ostatní mimo křesťanské	10
k) Jiné	11
l) Bez vyznání	12
m) Bez odpovědi	99

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

D7. Podívejte se, prosím na přehled následujících skutečností a ohodnoťte, jak jsou pro Vás zde v ČR důležité? Hodnoťte prosím pomocí následující škály:

1= důležitá, 2=spíše důležitá, 3=spíše nedůležitá, 4= nedůležitá, 9=neví/bez odpovědi.

Pokyn: *Jedna odpověď v každém řádku*

DŮLEŽITÁ 1	SPÍŠE DŮLEŽITÁ 2	SPÍŠE NEDŮLEŽITÁ 3	NEDŮLEŽITÁ 4	NEVÍ, BEZ ODPOVĚDI 9	
a) Mírné klima (vyhovující počasí)			1 2 3 4 9		
b) Bezpečnost země			1 2 3 4 9		
c) Úroveň zdravotní péče			1 2 3 4 9		
d) Podmínky pro podnikání			1 2 3 4 9		
e) Výše příjmu ze zaměstnání			1 2 3 4 9		
f) Společnost v ČR			1 2 3 4 9		

g)	Úroveň vzdělání	1	2	3	4	9	
h)	Čeština (dorozumět se česky)	1	2	3	4	9	
i)	Česká kultura (zvyky, literatura, kino, film, divadlo atd.)	1	2	3	4	9	
j)	Možnost cestovat v rámci EU	1	2	3	4	9	

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

D8. A teď se prosím zamyslete, jak si představujete Vaši pracovní kariéru po ukončení Vašeho vysokoškolského studia v České republice?

a) Po ukončení studia chci pracovat v ČR jako, uveďte prosím max. 2 konkrétní profese.....	1
b) Po ukončení nechci pracovat v ČR	2
c) Zatím nevím, nejsem rozhodnut/a	3

FILTR: D8 = 2 ODPOVÍDAJÍ TI, KTEŘÍ NECHTĚJÍ PO UKONČENÍ STUDIA PRACOVAT V ČR

D9. Uveďte, prosím hlavní důvod, proč po ukončení Vašeho vysokoškolského studia nechcete pracovat v České republice?

.....

.....

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

D10. Jaký je prosím Váš rodinný stav? Jste:

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Svobodný/á	1
b) Ženatý/vdaná (v registrovaném partnerství)	2
c) Rozvedený/rozvedená	3
d) Vdovec/vdova	4
e) Druh/družka	5

VELICE DĚKUJEME ZA ROZHOVOR

ZAZNAMENÁ TAZATEL:

T1: Potřeboval respondent pomoci s překladem některých pasáží dotazníku?

Pokyn: Jedna možnost odpovědi

a) Ano, respondent potřeboval pomoci s překladem	1
b) Ne, respondent všemu dobře rozuměl v češtině	2

T2: Datum rozhovoru:

DEN		MĚSÍC	

T3: Délka rozhovoru v minutách:

PROHLÁŠENÍ TAZATELE: Prohlašuji, že toto je přesný záznam odpovědí respondenta.

Vlastnoruční podpis:

Výtahy z oponentských posudků

doc. RNDr. Milan Šimek, Ph. D.

Použitá metodika odpovídá zaměření výzkumu. Oceňuji využití mixed research methods, to znamená kombinace analýzy tzv. tvrdých dat ze statistik MŠMT a informací získaných z kvantitativního a kvalitativního šetření. Způsob získání potřebných informací s využitím expertního dotazování, hloubkových rozhovorů i dotazníkového šetření považuji za vhodný. Využití metody faktorové analýzy, pro identifikaci charakteristik důležitých pro studium dotazovaných studentů v České republice, považuji za přínosné. Využitelnost získaných výsledků vidím v možnosti zkvalitnit proces internacionalizace studia na vysokých školách v České republice. S tím také souvisí možný pozitivní vliv na český trh práce v případě, že se zahraniční studenti po ukončení studia uplatní na trhu práce v České republice.

Ing. Jiří Vojtěch

Získané výsledky mohou být vhodně uplatněny při odstraňování nesouladu současné právní úpravy upravující podmínky pobytu a studia cizinců z třetích zemí studujících v ČR v češtině a mohly by pomoci adekvátně nastavit opatření, zejména z hlediska podpory jejich integrace do majoritní společnosti ČR. Zpráva rovněž poskytuje zainteresovaným subjektům podrobnější náhled na podmínky života těchto studentů v naší společnosti i na jejich další záměry, zejména z pohledu návratnosti poskytnuté možnosti bezplatného studia formou integrace do zdejší společnosti.